Müzeyne Kabilesi

Nihat Bayırkan

Müzeyne Kabilesi

– İslâmiyet Öncesinden Râşid Halifelerin Vefatına Kadar –

Nihat BAYIRKAN

Kitap Adı :	Müzeyne Kabilesi-
Yazar :	Nihat Bayırkan
ISBN :	978-975-6497-40-1
SAMER Yayınları :	10
Editör :	Prof. Dr. Adnan Demircan
Dizgi :	SAMER
Kapak :	SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama Ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KSÜ Avşar Kampüsü
Onikişubat/Kahramanmaraş

İletişim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş 2019

Bu kitap, “Cahiliye Döneminden Raşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar Müzeyne Kabilesi” adlı yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş yayım halidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İslâm öncesi Cahiliye Dönemi'nde toplumsal yapının dayandığı temel birim "kabile" idi. İslâm'ın gelmesiyle birlikte kabile ve kabileciliğe yeni anlamlar yüklendi. Yüce Allah, insanlığı kabilelere ayırmış olmasını 'teâruf'a (tanışmaya) bağlamıştır. Ancak bu yolla insanlık birbiriyle daha iyi kaynaşacak ve İslâm'ın mesajı insanlığa daha kolay ulaşacaktır. Bu sebeple ilk dönem İslâm tarihi araştırmalarında kabile çalışmaları önem arz etmektedir. Kabilelerin yaşadığı coğrafya, sahip oldukları dinler, siyasî, ekonomik ve sosyal yaşantılar üzerinde yapılan araştırmalar, İslâm sonrası dönemde meydana gelen hadiselerin ve karanlıkta kalmış bazı olayların açığa kavuşmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Arabistan'ın kuzeyinde yaşayan ve Adnânî kökenli bir kabile olan Müzeyne kabilesi, Cahiliye Dönemi'nde şairleriyle ve sahip olduğu muharib gücüyle dikkat çekmiştir. Kabilenin Hz. Peygamber döneminde diğer Arap kabilelerinden farklı olarak erken dönemde hicretin 5. yılında Müslüman olması ve çeşitli gazvelerde bulunması, Hz. Peygamber'in ve ashabın övgüsüne sebep olmuştur. Rasûlullah'ın şairi Hassan b. Sâbit'in Müzeyne'den bir adama hitaben: *"Allah'a yemin olsun ki, kavminin Rasûlullah ile beraber olma önceliği olmasaydı gerdanlığın güvercini çevrelediği gibi sana her taraftan saldırırdım."* sözü söylediklerimizin bir kanıtıdır.

İslâm tarihinde bu yönüyle önemli bir yere sahip olan Müzeyne kabilesi ile ilgili –ansiklopedi maddeleri dışında- başka çalışma yapılmamıştır. Ülkemizde akademik alanda İslâm tarihinin kabileler bazında yeterli araştırmalar yapılmamış olması, bizi konunun bir tez

olarak ele alınması gerektiği kanaatine götürmüştür. Bu bağlamda söz konusu kabile, tarafımızca tez konusu olarak belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmada, İslâm öncesi dönem olarak isimlendirilen Cahiliye Dönemi'nden başlanarak Raşid Halifeler dönemi sonuna kadar olan zaman sürecinde Müzeyne kabilesinin nesebi, yaşadığı coğrafya, dinî, kültürel, sosyal ve ekonomik hayatları inceleme konusu yapılmıştır. İncelemede mevcut kaynaklar ve güvenilir rivayetler göz önüne alınmıştır.

Birinci bölümde Müzeyne kabilesi ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş, köken itibariyle nispet edildiği Adnânîler hakkında kısa bilgiden sonra Müzeyne kelimesinin anlamı ve kökeni hakkında bilgiler sunulmuştur. Yine bu bölümde Müzeyne'nin soyu, alt kolları ve söz konusu zaman sürecinde yaşadıkları coğrafya hakkında detaylı bilgilere yer ayrılmıştır.

İkinci bölümde Müzeyne kabilesinin dinî inançları ve kültürel hayatları ele alınmıştır. Müzeyneli bazı isimler üzerinden Hz. Peygamber ve Müzeyne arasında kurulan ilk ilişkiler incelenmiş ve bunun neticesinde kabilenin topluca Müslüman olma sürecinden, bu süreçte öne çıkan olaylardan ve kabile ile alakalı inen ayet ve varid olan hadislerden bahsedilmiştir. Ayrıca Müzeyne kabilesi şair yetiştiren bir kabile olması sebebiyle önemli şairlerden ikisinin hayatı ele alınmıştır. Bu şairlerden birinin Cahiliye Dönemi'ni diğerinin ise hem Cahiliye hem de İslâm dönemini yaşamış olması, o dönemler ve kabile hakkında önemli bilgilere ulaşılmasına yardımcı olmuştur.

Üçüncü bölümde ise kabilenin ele alınan dönem içerisindeki siyasî, sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İslâm öncesi dönemde Müzeyne'nin diğer kabileler ile olan ilişkisi ve savaşları ele alınmıştır. Ayrıca kabilenin Hz. Peygamber dönemindeki gazvelere iştirakı, Hz. Ebû Bekir döneminde ortaya çıkan irtidat hareketlerindeki konumu ve Hz. Ömer dönemindeki Irak ve Fars topraklarında yapılan fetihlerde aldıkları önemli rollere değinilmiştir. Çeşitli olaylar başlığı altında Cemel Vakası, Sıffin Savaşı gibi alt

başlıklarla Müzeyne'nin durduğu yerden bahsedilmiştir. Bu bölümde kabilenin sosyal yaşantısı bağlamında bedevilik ve kadın konusuna da değinilmiştir. Ayrıca İslâm öncesi ve sonrası Müzeyne kabilesinin ekonomik hayatı çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bunlardan hayvancılık, su kuyuları ve iktâ yoluyla tahsis edilen yerlere dikkat çekilmiştir. Ayrıca kabileden bazı fertlerin Şam topraklarına ticaret için gittikleri görülmüştür. Konunun belirlenmesi sürecinde kıymetli desteklerinden dolayı Prof. Dr. M. Mahfuz Söylemez'e, tez yazım ve tamamlanma sürecinde değerli katkılarından dolayı danışman hocam Prof. Dr. Adnan Demircan'a ve çalışma arkadaşlarıma ve çalışmamın yayımlanmasını üstlenen SAMER Yayınlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Nihat BAYIRKAN

İstanbul-2019

— GİRİŞ —

Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları

Bu çalışmada, İslâm öncesinden başlanarak Raşid Halifeler dönemi sonuna kadar olan süreç kapsamında İslâm tarihinde önemli bir yere sahip olan Müzeyne kabilesi çeşitli yönleriyle ele alınacaktır. Amacımız Müzeyne kabilesinin Hz. Peygamber ve Raşid Halifeler dönemindeki önemli rollerini incelemektedir. Kabileciliğin İslâm öncesi ve sonrasında Arap toplumunun genel yapısını oluşturduğu bilinen bir gerçektir. İslâm tarihinin bu eksende kabileler bazında az çalışılmış olması yaptığımız bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır.

Tezin hazırlanmasında tümevarım ve kaynak tarama metodu kullanılmıştır. Kabileye mensup önemli şahısların hayatları, öne çıkan olayları ve yaşadıkları coğrafya ilk dönem kaynaklarından başlayıp günümüz kaynaklarına varıncaya kadar incelenip kabile hakkında genel bir neticeye varılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kaynakların taranması sonucu elde edilen bilgiler, mantıksal bağlantılarla bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmış ve olaylar bu eksende yorumlanmıştır. Konu ile ilgili yaptığımız araştırma sürecinde karşılaşılan sorunların başında Müzeyne kabilesiyle ilgili bilgilerin kaynaklarda çok sınırlı olması ve bilimsel çalışmaların az

olması gelir. Konu ile ilgili Nahle el-Kinânî tarafından Basra Üniversitesinde hazırlanan doktora tezinin varlığını tespit ettik. Ancak bu teze ulaşma imkânımız olmadı.

Tezin hazırlanmasında mümkün oldukça ana kaynakları kullanmaya çalıştık. Bu kaynaklarda yer alan rivayetlerdeki farklılıklara değinmeye gayret ettik. Kaynaklardaki veriler üzerinde yer yer değerlendirmelerde bulunduk. Bununla birlikte sonraki dönemlerde yazılmış makale ve kitap gibi eserlerden de faydalandık. Buradaki bilgiler eski kaynaklardaki bilgilerin değerlendirilmesi açısından konumuza ışık tutmuştur. Çalışmamızda yararlandığımız eserler arasında Coğrafya, Ensâb, Siyer- Megazi, Tabakât, İslâm Tarihi, Tefsir, Hadis kitapları ile Cahiliye dönemine ait şiir ve şairlerin yer aldığı Edebiyat kitapları önemli bir yer tutmaktadır.

Araştırmamızda kabilenin nesebi ve önemli şahsiyetleri ile ilgili bilgilere ulaşmada Ensâb kaynaklarından faydalandık. Bu kaynaklarda Müzeyne kabilesi nesebi ile ilgili bilgilerin yanında kabilenin önemli bazı fertlerinin İslâm öncesi ve sonrası tarih sürecindeki yerlerini anlatan biyografilerini de bulduk. Kullandığımız belli başlı en eski Ensâb kitapları arasında Kelbî'nin (ö. 204/819), *"Cemheretü'n-Neseb"* ve *"Nesebü Maʿ d ve'l-Yemeni'l-Kebîr"* adlı iki eseri, Zübeyrî'nin (ö. 256/870), *"Nesebü Kureyş"* adlı eseri, Belâzürî'nin (ö. 279/892), *"Ensâbü'l-Eşrâf"*ı ve Müberred'din (ö. 285/897), *"Nesebü Adnân ve Kahtân"* adlı eseri gelmektedir. Bunların yanın da çalışmamızda İbn Düreyd'in (ö. 321/933) "el-İştikâk"ı, İbn Hazm'ın (ö. 456/1064), *"Cemheretü Ensâbi'l-Arab"*ı, Sem'ânî'nin (ö. 562/1167), *"el-Ensâb"*ı, Hemedâni'nin (ö. 584), *"Acâletü'l-Mubtedâ ve Fedâletü'l-Müntehâ fi'n-Neseb"* adlı eseri ve İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233), *"el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb"* adlı eseri önemli yer tutmaktadır.

Yararlandığımız siyer- megazi ve genel İslâm tarihi kaynakları arasında Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *"el-Megâzî"* adlı eseri İbn Hişâm'ın

(ö. 218/833) *“es-Sîretü’n-Nebeviyye”*si, Ebû Hayseme’nin (ö. 279/892) *“et-Târîhu’l-Kebîr”*i, Ebû Zur’a’nın (ö. 281/894) *“Tarîh”*i, Taberî’nin (ö. 310/923) *“el-Ümem ve’l-Mülük”* adlı eseri, Ya‘kûbî’nin (ö. 292/905) *“Târîhu’l-Ya‛ kûbî”* adlı eseri, İbn Hibbân’nın (ö. 354/965), *“es-Sîretü’n-Nebeviyye ve Ahbârü’l-Hulefâ”* adlı eseri gelmektedir. Bunlara ek olarak çalışmamızda el-Beyhakî’nin (ö. 458/1066), *“Delâilü’n-Nübüvve ve Marifetu Ehvâli Sâhibi’ş-Şerîa”* adlı eseri, İbnü’l-Esîr’in *“el-Kâmil”* adlı eseri ve İbn Kesîr’in (ö. 744/1373) *“el-Bidâye”* adlı eseri önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür kaynakları daha çok Müzeyne kabilesinin Hz. Peygamber ile olan ilişkisi ve kabilenin İslâmlaşma sürecinde ve sonrasında seriyye ve gazvelerdeki yerlerinin tespitinde kullandık.

Kabilenin yaşadığı bölge ve bu bölge ile ilgili bilgiler veren Coğrafya kitaplarından Ya‛ kûbî’nin, *“el-Buldân”*ı, Ebû Ubeyde el-Bekrî’nin (ö. 487/1094) *“Mu‛ cemü Ma’stu‘cim”*i, Hemedânî’nin (ö. 584/1188), “el-Emâkin”i ve Yâkût el-Hamevî’nin (ö. 626/1229) *“Mu’cemü’l-Buldân”* adlı eseri yararlandığımız eserler arasında yer almaktadır. Ayrıca edebiyat kaynaklarından da faydalandık. Bu tür kaynaklar özellikle kabilenin Cahiliye dönemini tanıtması bakımından önemli bilgiler sunmuştur. Yararlandığımız edebiyat kitapları arasında Ebi’l-Hattâb el-Kureşî’nin (ö. 170/786), *“Cemheretu Eş‛ âri’l-Arab”* adlı eseri, İbn Kuteybe’nin (ö. 276/889) *“eş-Şi‘r ve’ş-Şu‛ ara”* adlı eseri, İbn Abdürabbih’in (328/940) *“el-Ikdü’l-Ferîd”* adlı eseri ve İsfahânî’nin (ö. 356/967) *“el-Egânî”* adlı eseri gelmektedir. Ayrıca et-Tebrîzî’nin (ö. 502/1109), *“Şerhu’l-Kasâidi’l-Aşere”* adlı eseri ve Müfid Kumeyhe’nin, *“Şerhu Divân-i Kâ‛ b b. Züheyr”* adlı eseri çalışmamızda başvurduğumuz kaynaklar arasında gelmektedir.

Müzeyne kabilesini her yönüyle incelemeye çalıştığımız tezimizde kabileye mensup önemli şahısların biyografilerini içeren tabakât kitaplarından da mümkün olduğunca yararlanmaya çalıştık. Bunlar

arasında İbn Sa'd'ın (ö. 230/845), et-Tabakâtü'l-Kübrâ'sı, Halîfe b. Hayyât'ın (ö. 240/854),*"Tabakât"*ı, İbnü'l-Esîr'in *"Üsdü'l-Gâbe"* adlı eseri, İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1499) *"el-İsâbe"* adlı eseri çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca putperestlik ile ilgili müstakil bir eser olan İbnü'l-Kelbî'nin, *"Kitabü'l-Esnâm"*ın'dan faydalandık.

Yukarıda adı geçen ana kaynakların yanında kabilelerin dinî, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarıyla ilgili bilgiler veren eserlerden de faydalandık. Bunların başında Cevâd Ali'nin *"el-Mufassal"* adlı eseri, Ömer Rıza Kehhâle'nin kabilelerle ilgili çalışması olan *"Mu'cemü'l-Kabâil"* adlı eseri, Muhammed Süleyman et-Tayyib'in, *"Mevsüatü'l-Kabâ'ili'l-Arabiyye"* adlı eseri ve Philip Hitti'nin *"Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi"* adlı eseri gelir. Bu kaynaklar konumuzun araştırma alanını genişleten eserler arasında olmuştur. Ayrıca Müsâid b. Müslim'in Müzeyne kabilesi ile ilgili telif ettiği *"Kabiletü Müzeyne"* adlı eseri çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır.

Adı geçen kaynaklar dışında çalışmamızın bütünlüğünü şekillendirmesi açısından zaman zaman başvurduğumuz tefsir ve hadis kaynakları da olmuştur. Bunların başında ilk tefsir kaynaklarından biri olan Mükâtil b. Süleymân'ın (ö. 150/767) tefsiri gelir. Bunun yanında yararlandığımız tefsir kaynaklarından Sa˙ lebî'nin (ö. 427/1305), *"el-Keşfu ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân"* adlı eseri, es-Sem˙ ânî'nin (ö. 489), *"Tefsîrü'l-Kur'ân"*ı, Kurtubî'nin (671/1273), *"el-Câmi li'l-Ahkâmi'l-Kur'ân"* adlı eseri ve el-Âlüsî'nin (ö. 1270/1853), *"Ruhu'l-Meânî"* adlı eseri gelir. Hadis kaynaklarından Buhârî'nin (ö. 256/870) *"Sâhîhu'l-Buhârî"* adlı eseri ve İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449), *"Fethu'l-Bârî"* adlı eserinden faydalandık.

Konu ile ilgili yazılmış Türkçe makalelerin yanında bazı İngilizce kitap ve makalelerden de yararlanmaya çalıştık. Bunların başında N. K. Sıng, A. M. Khan'ın Encylopaedia of the World Muslims: Tribes

Castes and Communities adlı makalesi ve J. Spencer Trimingham'ın Christianity "Among the Arabs in pre-Islamic Times" adlı eseri gelir.

— BİRİNCİ BÖLÜM —

MÜZEYNE KABİLESİNİN SOYU, KOLLARI VE YAŞADIKLARI COĞRAFYA

A. Araplarda Nesebin Önemi

Müzeyne'nin nesebine girmeden önce Arapların nesebe verdikleri önem üzerinde kısa da olsa durmakta fayda görüyoruz. Arap yarımadası bütün yönleriyle incelendiğinde, Cahiliye ve İslâmî dönemde Arapların nesebe dayalı bir topluluk olduğu kolaylıkla görülmektedir. İster göçebe ister yerleşik olsun her Arap kabilesi okuma ve yazmadan önce nesebe önem vermişler ve Arap olmayanlara karşı bu bilgileriyle övünmüşlerdir. Uzayıp giden harikulâde nesep şecerelerinden son derece hoşlanmaktadırlar. Ayrıca bunu Hz. Âdem'e kadar dayandırmaktadırlar. Araplardan gayri hiçbir millet, nesep konusunu bir ilim derecesine çıkarmış değildir.[1] Bu ilim, Arapların -özellikle de Cahiliye döneminde- şiir, hitabet, eyyâmü'l-Arab ve ahbâr gibi kültürlerinin en önemli parçası haline gelmiştir. Bunun sebebi, yaşadıkları siyasî ve sosyal şartlardan kaynaklanabilir.

İslâmî dönemde özellikle de hicrî II. asrın sonları ve III. asrın başlarında- İslâm'ın hâkimiyeti için kabile fertleri birbirlerinden

---

[1] Philip K. Hitti, **Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi**, Çev. Salih Tuğ, 3c. , İstanbul, 1995, C. I, s. 52.

kopmuş ve doğup büyüdükleri yerlerden uzaklaşmışlardır. Bunun sonucu olarak kabilelerin neseblerinde bilinmezlikler ve karışıklıklar meydana gelmiştir. Bunun üzerine cerh ve tadil âlimleri başta olmak üzere nesep ilmiyle uğraşan âlimler inceleme konusu olarak; kabileleri ve kabile mensuplarını, neseblerini, mesleklerini ve beldelerini ele almışlardır. Böylece Hz. Peygamber'in sünneti de korunmuştur.[2] Ayrıca bu yolla neseblerde oluşabilecek karışıklıkların önüne geçmeye çalışılmış ve bunun sonucunda kıymetli eserler ortaya çıkmıştır.

Genel anlamda bir kabilenin bütün fertlerini tam olarak bilmek mümkün olmamakla birlikte, nesep ilmi daha çok kabilenin liderlerini ve önemli şahsiyetlerini içine alan bir ilim dalı olması dolayısıyla Müzeyne kabilesini ele alırken bu hususa dikkat etmeye çalıştık.

1. Kabilenin Adnânîler'e Nisbeti

Konumuz olan Müzeyne kabilesi, soy itibariyle Adnânîler'e nispet edilmektedir.[3] Müzeyne kabilesi bir Arap kabilesi olması dolayısıyla Araplar hakkında kısaca bilgi vermek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Tarihçiler, Arapları genel olarak üç kısma ayırırlar:

---

[2] Müsâid b. Müslim el-Behîmeti el-Husnî el-Müzenî, **Kabiletü Müzeyne**, 1c. 1. bs., s. 23.

[3] Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm el-Endülüsî (ö. 456/1064), **Cemheretü Ensabi'l-Arab**, thk. Komisyon, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1c. Beyrut, 1983/1403, s. 480; Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansur et-Temimâ es-Sem'ânî el-Mervezî (ö. 562/1167), **el-Ensâb**, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, nşr. Meclis Dairetü'l-Maârif , 1c., 1. bs., Haydarabad, 1382/1962, C. XII, s. 226; Ömer b. Rızâ b. Muhammed Rağib b. Abdu'l- Ğânî Kehhâle ed-Dimeşk (ö. 1408/1988), **Mu'cemu Kabâ'ili'l-Arab el-Kadîme ve'l-Hadîse**, nşr. Müessesetü'r-Risâle, 5c., 7. bs., Beyrut, 1414/1994, C. III, s. 1007.

1) Arab-ı Bâide: İlk çağlarda yaşayan ve sonra yok olan Araplardır. Âd, Semud, Cürhüm, AMâlik gibi önceden yaşamış ama çeşitli sebeplerden dolayı helak olmuş topluluklardır.[4]

2) Arab-ı Aribe: Güney Arabistan'daki Kahtânîlerdir ki bunların ana yurdu Yemen'dir. Kahtânîler, Kehlân ve Himyer olmak üzere iki büyük kola ayrılmaktadırlar.

3) Arab-ı Müsta῾ ribe: Neseblerini Hz. İsmail'e bağlayan Kuzey Arabistan Araplarıdır ki Adnânîler, Nizârîler ve Maadîler olarak tanınmaktaydılar. Bunlar Hicaz Araplarıdır, ana merkezleri ise Mekke'dir.[5]

Müzeyne kabilesinin de mensubu olduğu Adnânîlere aslen Arap olmayan kavimlerin, Arap dilini öğrenmek suretiyle sonradan Araplaşmış anlamına gelen "Arab-ı Müsta῾ ribe" denilmiştir. Dolayısı ile Adnânîlerin Araplığı fer῾ olarak kabul edilir. Arapların diğer büyük kolu olan Kahtânîler ise asıl Araplar olarak kabul edilmiştir. Adnânîler, Hz. İsmail ile başlayıp günümüze kadar devam ederek gelmişlerdir.[6] Bu dönem İbranilikten Arabîliğe intikal dönemi olarak kabul edilebilir.

Arapların iki ana kolunu oluşturan Adnânî ve Kahtânî kabileleri birbirlerinden çeşitli yönlerden farklılıklar arz etmektedirler. Bu farklılıklardan ilki toplumsal hayatta görülmektedir. Adnânîlerin büyük bir kısmı öteden beri göçebe bir hayat sürerken, Kahtânîler şehirde oturup tarım ve ticaretle meşgul olmuşlardır. İkinci olarak, Himyerî denilen Güney Arabistan lehçesiyle, Hicaz veya Kuzey lehçesi arasında birçok fark bulunur. Bu farklar gramerlerde, zamirlerde ve kelimenin iştikakında (*türeyişinde*) açıkça

---

[4] Cevâd Ali (ö. 1408/1988), **el-Mufassal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm**, Dârü's-Sâkî, 20 c. 4. bs., y.y., 2001/1422, C. I, s. 294-298.
[5] **a.g.e**., C. II, s. 5- 6.
[6] **a.g.e.,** C. I, s. 294.

görülmekteler. Üçüncü olarak, Kahtânîler ile Adnânîlerin inanç itibariyle de birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Yemen tanrıları arasında Astar, İl ve Bal isimlerinin görülmesi, Güney Arabistan tanrılarının Bâbil tanrılarına çok fazla yaklaştığını göstermektedir. Buna karşılık Kuzey kabileleri ise Lât, Uzzâ, Menât ve Hübel isimli putlara tapıyorlardı.[7]

Bütün nesep âlimleri Adnân'ın İsmailoğullarından olduğu hususunda ortak görüştedirler. Fakat İsmail ile Adnân arasındaki kuşaklarda ihtilaf etmişlerdir. Adnânoğullarının soyundan gelen birçok kabile bulunmaktadır. Bu kabilelerden biri de Adnân oğlu Maad'dan gelen Nizâr kabilesidir.[8] Nizâr'a mensup olan kabileler arasında ise Mudar kabilesi ön plana çıktığından bu kabileye mensup olanların sayılarının çokluğu ve kudret sahibi olmaları ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in soyunun temelini teşkil etmeleri, kabileye tarihte büyük bir şöhret kazandırmıştır.[9]

Mudar'ın İlyas ve Aylân adındaki oğulları bütün Mudar kabilelerin kökenini teşkil etmektedir. İlyas'ın oğulları Müdrike (Âmir), Tâbiha (Amr) ve Kam'a (Umeyr)'dir.[10] Konumuzu teşkil eden Müzeyne kabilesinin nesebi bu kardeşlerden Tâbiha'ya dayanır.[11] Bazı kaynaklarda Müzeyne kabilesi Tâbiha'nın bir kolu olarak

---

[7] Âdem Apak, **Ana hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1. bs. 2012, s. 96.
[8] Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî (ö. 204/819), **Nesebü Ma'd ve'l-Yemeni'l- Kebîr,** thk. Nâcî Hasan, nşr. Mektebetü'n- Nehda el-Arabiyye, 2c, 1. bs. 1988, C. I, s. 17.
[9] Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 48.
[10] Ebû Abdullah Zübeyrî, Musab b. Abdullah b. Musab b. Sâbit b. Abdullah b. Zübeyrî (ö. 236/850), **Nesebü Kureyş**, thk. Levi Provensâl, nşr. Dârü'l-Maârif, 3. bs., Kahire, t. y., s. 7.
[11] Zübeyrî, **a.g.e.**, s. 8.

zikredilmiştir.[12] Dolayısıyla Tâbiha'dan kısaca bahsetmemiz gerekir. Adnân kabilesinin alt boylarından biri olan Tâbiha kabilesi, ismini Amr ve Âmir diye bilinen iki kardeşin başına gelen bir olaydan almıştır. Bu iki kardeş deve güderken beraber avladıkları bir hayvanın etini Amr pişiriyor, Âmir ise develeri gözlüyordu. O esnada develeri gasba uğramış ve eve döndüklerinde bu olayı babalarına anlatmışladır. Bunun üzerine babaları Amr'a "*Sen pişiricisin (Tâbiha)*", demiştir. Bundan dolayı Amr ve soyu "Tâbiha" olarak adlandırılmıştır.[13] Tâbiha kabilesi birçok kola ayrılmıştır. Bunların en meşhurları: Dabbe, er-Ribâb, Müzeyne ve Temîm kabileleridir.[14]

2. Müzeyne Kelimesinin Sözlük Anlamı ve Kökeni

Dil bilginlerine göre Arap lügatinde Müzeyne; "*Müznetün*" kelimesinden gelmiştir. İsmi- tasgiri olup kelime olarak da "*beyaz bulut*" anlamına gelmektedir. Araplar "*Fulanun yetemezzenu alâ kavmihî*" sözünü, bir kişi kavmine karşı üstün geldiğinde kullanırdı. Aynı kökten "Müzn" ve "el-Mâzin" kelimeleri vardır. Müzn, düşmandan kaçışın olduğu gün anlamına gelmektedir.[15] "el-Mâzin"

---

[12] Ebû'l-Abbas Şehâbeddin Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî (ö. 821/1418), **Nihâyetü'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab**, thk. İbrahim İbyârî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Lübnaniyye, 1c. Beyrut, 1400/1980, s. 375.

[13] Kalkaşendî, a.g.e, s. 322.

[14] Ebû'l-Abbas Muhammed b. Yezîd el-Müberred (ö. 285/897), **Nesebü Adnân ve Kahtân**, thk. Abdülaziz el-Meymenî er-Rackûtî, nşr. Matbaatü Lecneti't-Te'lif ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1c., Hindistan, 1936, C. I, s. 6; İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 480; Ömer Rıza Kehhâle, **a.g.e.**, C. II, s. 673.; Müsâid b. Müslim **a.g.e.**, s. 48; Şah Muimeddin Ahmed Nedvi ve Sâid Salih Ansâri, **Asr-ı Saadette Peygamber Ashâbı**, C. I, s. 63- 66.

[15] Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî el-Herevî (ö. 370/980), **Tehzîbu'l-Lüğat**, thk. Muhammed İvâd, nşr. Dâru İhyai't-Turâs el-Arabi, 8c. 1. bs., Beyrut, 2001, C. XIII, s. 158.

ise karınca yumurtasına verilen isimdir. “el-Mâzin” aynı zamanda Temîmoğullarının yaşadığı mahallenin de adıydı.[16]

Müzeyne, adını Amr b. Üdd’ün hanımı Müzeyne bt. Kelb b. Vebere’den almıştır.[17] Bir kabilenin kadın ismiyle anılması ise Araplarda fazla yaygın olan bir durum değildir.

Amr b. Üdd’ün oğulları Osman ve Evs, anneleri Müzeyne’ye nispet edildikleri için onların soyundan gelenler bu isimle tanınmıştır.[18] Osman ve Evs soyundan gelenlere Müzeynî ya da Müzenî denilmiştir.[19]

3. Müzeyne’nin Nesebi

Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, kabilenin soyu Amr b. Üd b. Tâbiha (Amr) b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Maʿ ad b. Adnân’a

---

[16] Ebû Abdurrahman el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî el-Basrî (ö. 170/786), **Kitâbü’l-Ayn**, thk. Mehdî el-Mahzümî, nşr. Dâr ve Mektebetü’l-Hilâl, 8c., C. VII, s. 376.

[17] Ebü’l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud el- Belâzürî (ö. 279/892), **Ensâbü’l-Eşrâf**, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd ez-Zerkelî, 13c. 1.bs., nşr. Dârü’l-Fikr, Beyrut, 1996, C. XI, s. 325; Ebü’l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheylî (ö. 581/1185), **er-Ravzü’l-Ünf**, thk. Ömer Abdusselâm, 7c., 1. bs., nşr. Dâru İhyâ et-Türâs el-Arabî, Beyrut, C. XII, s. 155.

[18] Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 325; Ebû Ömer Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Abdirrabih b. Hübeyb b. Hüdeyr b. Salim el-Endülüsî (ö. 328/940), **el-İkdü’l-Ferîd**, nşr. Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 8c. Beyrut, 1404/1985, C. III, s. 296; İbn Hazm , **a.g.e.**, s. 480; Kehhâle, **a.g.e.**, C.III, s. 1083.

[19] Ebü’l-Fevz Muhammed Emin b. Ali b. Muhammed Süveydî (ö. 1246/1830), **Sebâikü’z-Zeheb fî Ma‘rifeti Kabâili’l-Arab,** Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 8c. Beyrut, 1. bs., 1986/1406, s. 81; Ebû Bekir Muhammed b. Hasan b. Düreyd el-Ezdî (ö. 321/933), **el-İştikâk**, thk. ve şrh. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, nşr. Dârü’l-Cîl, 1c., 1. bs., Lübnan, 1411/1991, s. 180; Sem’ani, **el-Ensâb**, C. XII, s. 226; Ebü’l-Hasan Ali b. Ebdü’l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdü’l-Kerim b. Abdü’l-Vâhid eş-Şeybânî el-Cezerî İzzeddin İbnü’l-Esîr (ö. 630/1233), **el-Lübâb fî Tehzîbi’l-Ensâb**, nşr. Dârü’s-Sadr, Beyrut, C. III, s. 205.

dayanmaktadır.[20] Nesep kaynaklarında Amr hakkında detaylı bilgiye maalesef ulaşamadık. Kabile adını Amr'ın eşi olan Müzeyne'den almış olmasının bu duruma etkisi olduğunu düşünüyoruz. Bazı kaynaklarda Amr'ın kendisine de Müzeyne denmiştir.[21]

Amr (Müzeyne'nin kocası) b. Üdd'ün Mürr, Abdümenât, Dâbbe, Humeys ve Rubel olmak üzere beş kardeşi bulunmaktadır.[22] Zübeyrî'nin naklettiği rivayette ise Amr'ın kardeşleri Mürr ve Temîm olarak geçmektedir.[23] Amr b. Üdd'ün kardeşi Dâbbe kabilesinin soyundan gelen Hüseyin b. Dırâr, Cemel Vak'asında Dâbbe oğullarından 700 kişilik birlikle Hz. Âişe'nin yanında yer almıştır. Oğlu Hanzale ile birlikte Cemel Vak'asında öldürülmüştür.[24] Amr'ın diğer bir kardeşi olan Abdümenât'tan gelen dört kabile vardır. Bunlar Temîm, Adî, Âkl ve Sevr kabileleridir.[25]

Amr'ın eşi, Müzeyne bt. Kelb b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. Umrân b. İlhâf b. Kudâ' a b. Himyer'dir.[26] Hâris b. Tâbiha'nın kızı olduğu söylenmişse de bu doğru bir görüş değildir.[27] Müzeyne bt. Kelb'in nesebi, eşi Amr b. Üdd'ün dedesi Tâbiha'nın annesinin nesebiyle birleşir. Tâbiha'nın annesi Kahtânîlerdendir.[28] Bu bilgiler dışında kaynaklarda onun hakkında araştırmalarımız sonucunda fazla bir bilgiye ulaşamadık. Müzeyne'nin kız kardeşi Temîm b.

---

[20] İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 480.

[21] Sem'ânî, **a.g.e.**, C. XII, s. 226; Şehâbeddin Ahmed b. Abdülvehhâb b. Muhammed (ö. 733/1333), **Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb**, nşr. Dârü'l-kütüb- Kâhire, 33c., y.y., 1423/2002, C. II, s. 278.

[22] Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (ö. 276/889), **el-Maârif**, thk. Servet Ukkâşe, nşr. Heyetü'l Mısriyyetü'l-Amme li'l-Küttâb, 1c., 2. bs., Kahire, 1992, s. 75; Belâzürî, **a.g.e.**, C. XI, s. 359.

[23] Zübeyrî, **a.g.e.**, s. 8; Cevâd Ali, **a.g.e.**, C. XII, s. 53; C. XI, s. 277.

[24] İbn Hazm, **a.g.e.**, s. 203.

[25] İbn Abdirabbih, **a.g.e**, C. III, s. 297.

[26] Halîfe b. Hayyât, **a.g.e.**, C. I, s. 79.

[27] Ebû Bekr Muhammed b. Musa b. Osman el-Hâzimî el-Hemedânî (ö. 584/1188), **Acâletü'l-Mübtedâ ve Fedâletü'l-Müntehâ fi'n-Neseb**, s. 33.

[28] Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 54-55.

Mürr'ün annesi Hav'eb bt. Kelb b. Vebere'dir. Basra Mekke yolu üzerinde bulunan Hav'eb suyu ona nisbet edilmiştir.[29]

Müzeyne kabilesinin kimin soyu olduğu konusunda yukarıda geçen bilgilerin yanında farklı görüşler de ortaya konulmuştur. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

1) Müzeyne kabilesi, Osman b. Lâtim b. Üd b. Tâbiha oğullarıdır.[30]

2) Müzeyne kabilesi, Mür b. Üd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar oğullarıdır. Mürr'ün oğulları ise Evs ve Osman'dır. Onların soyundan gelenler, annelerinin ismi olan Müzeyne ile isimlendirilirlerdi.[31] Bu rivayete göre ise Evs ve Osman'ın babası Amr değil, aslında Mür olduğunu söylemektedir. Fakat Nesep kaynaklarında yaptığımız araştırmada ise babalarının ittifakla Amr olduğunu görmekteyiz.

Müzeyne kabilesinin nesebi, İlyâs b. Mudar'da Rasûlullah'ın (sav) nesebiyle birleşir. İlyâs oğullarından Âmir'in (Müdrike) soyundan Kureyş, İlyâs'ın diğer oğlu Amr'ın (Tâbiha) soyundan Müzeyne, diğer bir oğlu Ümeyr'in soyundan da Huzâa kabilesi meydana gelmiştir. Dolayısıyla Müzeyne kabilesi Mudarî adıyla anılmıştır. Ayrıca Adnânoğullarının çok geniş bir kolu olan Ma' adoğulları soyundan Adnânî Arap kabileleri gelmektedir. Bunların içinde Kureyş ve Müzeyne de bulunmaktadır.[32] İbn Hallikân Müzeyne kabilesini

---

[29] Belâzuri, **a.g.e.**, C. XII, s. 9.
[30] Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî (ö. 240/855), **Tabakâtü Halîfe b. Hayyât**, thk. Süheyl Zekkâr, nşr. Dârü'l-Fikr, 1c, y.y., 1414/1994, C. I, s. 79; Süheylî, **a.g.e.**, C. VII, s. 155.
[31] Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed İbn Haldün, (ö. 808/1405), **Divanü'l-Mübtedâ ve'l-Haber fi Tarîhi'l-Arab ve'l-Berber**, thk. Hâlil Şehâd, nşr. Dârü'l-Fikr, 8c., 2. bs., Beyrut, 1408/1988, C. II, s. 380.
[32] Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 47.

büyük ve meşhur bir kabile olarak vasfeder.[33] Buna mukabil İbn Hazm ise Adnân oğullarından gelen üç büyük kabile Temîm b. Mür, Âmir b. Saʽ saʽ a ve Bekr b. Vâil olarak zikrettikten sonra Müzeyne kabilesinin zikredilen kabileler büyüklüğünde olmadığını söyler.[34]

B. Müzeyne Kabilesinin Kolları

Kaynaklarda Amr (Müzeyne) b. Üdd'ün çocukları olarak Osman ve Evs isimleri geçmektedir.[35] Nesep kaynaklarında çocuklarının ismi ve sayısı ile ilgili her hangi bir ihtilaf söz konusu olmadığını araştırmalarımızda görmekteyiz.

Cahiliye ve İslâm döneminde önemli bir yere sahip olan Müzeyne kabilesinden iki ana kol türemiştir. Bunlar Evs ve Osman kollarıdır. Müzeyne kabilesinin soyu bu iki kola dayanmıştır. İbn İshâk onları Müzeyne'nin iki kabilesi olarak açıklar.[36]

1. Müzeyne'nin Evs b. Amr Kolu

Kaynaklarda Müzeyne kabilesinin soyuna dayanak teşkil eden Evs ve kardeşi Osman'ın şahsiyetleri ile alakalı her hangi bir bilgiye ulaşamadık. Evs, ismini bir kurt isminden almıştır.[37] Evs'in çocukları, Süleym ve Âmir'dir. Bu iki çocuğun ismiyle ilgili nesep

---

33 Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî Bekir İbn Hallikân el- Bermekî (ö. 681/1282), **Vefâyâtü'l-A'yân ve Ebnâi'z-Zemân**, thk. İhsan Abbas, 7c. nşr. Dâru Sadr, Beyrut, C. I, s. 219.
34 İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 489.
35 Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 325.
36 Ebû Muhammed Cemâleddin Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüp el-Humeyrî (ö. 213/828), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa Sekâ, İbrahim el-Ebyârî ve Abdu'l-Hafîz eş-Şelebî, nşr. Matbaatu Mustafa el-Bâbâ el-Halebî, 2c., 2. bs., 1375/1955, C. II, s. 442.
37 Kalkaşendi, **a.g.e**, s. 88.

kitaplarında aynı bilgiler yer almaktadır. Evs'in soyu Sa' lebe b. Süleym ile devam etmiştir.[38]

Bu koldan gelen önemli isimler vardır. Künyesi Ebû Vâile olan Kâdı İyâs b. Muâviye, asıl ismi Abdüluzzâ olan, sonrasında Hz. Peygamber'in ismini Abdullah olarak değiştirdiği Zü'l-Bicâdeyn ve Bekr b. Abdullah el-Müzenî bu kola mensupturlar.[39] Kâdı İyâs'tan sonra ise Evs kolu artık sona ermiştir.[40] Kâdı İyâs Ömer b. Abdülazîz döneminde kâdılık yapmış ve 122/740'ta vefat etmiştir.[41]

2. Müzeyne'nin Osman b. Amr Kolu

Osman b. Müzeyne kolu Müzeyne kabilesinin en kalabalık kolunu teşkil eder. Kabilenin soyu günümüze kadar onunla devam etmiş ve kıyamet saatine kadar da devam edecektir. Buhârî'de geçen kıyametin alemetleri ile ilgili hadis-i şeriften bunu anlamak mümkündür. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bu hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

"*İnsanlar Medine'yi bütün hayır ve güzellikleriyle terk edip gidecekler; orada sadece vahşi hayvanlar ve kuşlar kalacaktır. Medine'ye son olarak koyunlarına seslenip duran Müzeyne kabilesinden iki çoban girecek ve orayı ıpıssız, vahşi hayvanlarla dolu bulacaklar. Onlar da Vedâ Tepesi'ne gelince yüzüstü düşüp öleceklerdir.*"[42]

---

[38] el-Kelbî, **Cemheretü'n-Neseb**, thk. Nâcî Hasan, Beyrut, 1986, s. 292; Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 336.
[39] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 292; İbn Hazm, **a.g.e.**, s. 203.
[40] Müsâid b.Müslim, **a.g.e.**, s. 211.
[41] Muhammed b. Mükerrem b. Ali Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn b. Manzûr, (ö. 711/1311), **Muhtasar Tarîhi Dimeşk li İbn Esâkîr**, thk Riyad Abdülhamid Murad, Muhammed Mutî', nşr. Dârü'l-Fikr, Dimeşk-Suriye, 29c., 1. bs. 1402/1984, C. V, s. 100.
[42] Buhârî, **a.g.e.**, C. III, s. 21.

Nesep kaynaklarında Osman b. Amr'ın çocukları olarak Lâtim, Âddâe, Efrel ve Ce've[43] isimleri geçmektedir. Belâzurî'de de sayı aynı olmakla beraber, isimler farklılıklar arzetmektedir. Belâzurî'de isimler Lâtim, Addâe, Hayâveh ve Efrek olarak zikredilmektedir. Anneleri Kays b. Aylân b. Müdâr'ın kızıdır.[44]

Osman b. Amr'ın nesebi çocuklarından Lâtim ve Âddâe ile devam etmiştir.[45]

3. Osman b. Amr'ın Alt Kolları

Müzeyne kabilesinin Osman b. Amr b. Üdd'dan gelen iki kolu vardır. Bunlardan biri Addâe b. Osman b. Amr diğeri ise Lâtim b. Osman b. Amr koludur.

3.1. Addâe Kolu

Nesep kaynaklarında Addâe hakkında bilgi olmamakla beraber nesebi ve çocukları hakkında bilgi verilmiştir. Nesebi Addâe b. Osman b. Amr olup çocukları ise Muâviye ve Sa' d'dır.[46] Müzeyne kabilesinin ileri gelenleri ve saygın isimleri bu koldan gelmektedir. Müzeyne'nin "Nühm" adındaki putunu kırdıktan sonra Hz. Peygamber'e gelip iman eden Huzâî b. Abdunühm (Adî b. Sâ' lebe b. Züeyb), kardeşi Muğaffel, meşhur şairlerden Ma' n b. Evs ve Bişr b. el-Muhtefiz Adâe kolundandırlar.[47]

3.2. Lâtim Kolu

Lâtim'in kendisiyle alakalı bilgi olmamakla beraber bu koldan gelenler arasında sahabeler, şairler ve muhaddisler vardır. Kaynaklarda Lâtim'in soyu Lâtim b. Osman b. Amr olarak geçmekte

[43] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 287.
[44] **a.e.**, s. 287; Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 325.
[45] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 287-290; Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 325-333.
[46] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 290; Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 333.
[47] Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 334-335.

olup çocuklarının isimleri Huzme, Su' de ve Ceres olarak rivayet edilir.[48] Belâzurî'de Su' de yerine Sa' d ismi geçmektedir. Lâtim'den gelen iki alt kol vardır. Bunlar, Ceres ve Huzme kollarıdır.[49]

3.3. Ceres Kolu

Ceres b. Lâtim b. Osman b. Müzeyne koludur. Ceres'in Luhay adında bir çocuğu vardır. Meşhur sahabe Şureyh b. Damre bu koldandır. Bu sahabe Müzeyne kabilesinin sadakalarını Rasûlullah'a getiren ilk kişi olduğu bilgisi de bulunmaktadır.[50]

3.4. Huzme Kolu

Huzme b. Lâtim b. Osman b. Amr'dan gelen koldur. Huzme'nin Sevr ve İmrân adında iki çocuğu bulunmaktadır. Kabile bu iki kişinin soyuyla kalabalık bir şekilde devam etmiştir. Bu koldan Bilâl b. Hâris b. Mâzin b. Halâve b. Sa' lebe b. Sevr b. Huzme b. Lâtim ,[51] Ma' kıl b. Yesâr, Âiz b. Amr, Rafi b. Amr ve Abdullah b. Muğaffel'in soyu bu koldan gelir. Abdullah b. Muğaffel, Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber'le birlikte olmak isteyip de gazveye katılma imkânları olmadığından dolayı ağlayanlardan biri olarak kaynaklarda geçmektedir. Bahsi geçen şahısların tümü sahabedir.[52] Aynı şekilde

---

[48] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 287.

[49] **a.e.**, s. 191; Ebû Ubeyd Kâsım b. Selâm, **Kitâbü'n-Neseb**, thk. Meryem Muhammed, nşr. Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1979, s. 287- 291; Nüveyrî, **Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb**, C. II, s. 329,347.

[50] Sem'ânî, **a.g.e.**, C. III, s. 45; Ebû'l-Feyz Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak el-Hüseynî, ez-Zebîdî (ö. 1205/1791), **Tâcü'l-Arüs min Cevâhirü'l-Kâmus**, thk. Komisyon, nşr. Dârü'l-Hidâye, y.y, t.y., C. XV, s. 492.

[51] İbn Hazm, **a.g.e.**, s. 201.

[52] Sem'ânî, **a.g.e.**, C. I3, s. 394.

şair Abdüluzzâ b. Vedîa, Nu' mân b. Mukarrin ve kardeşi Süveyd'in[53] nesebi de bu kola dayanmaktadır.[54]

3.5. Sa'lebe Kolu

Sa' lebe b. Sevr b. Huzme b. Lâtim b. Osman b. Amr'dan gelen koldandır. Huzme b. Lâtim'in bir alt kolu olarak zikredilir ve bu kola mensuplar arasında Bişr b. İsme el-Müzenî vardır. Bişr Muâviye'nin meşhur kahramanlarından ve şairlerinden biridir.[55] Aynı şekilde şair Züheyr b. Ebî Sülmâ ve oğulları Ka' b ve Buceyr de bu koldandır.[56]

C. Müzeyne Kabilesinin Yaşadığı Coğrafya

1. İslâm Öncesi Kabilenin Yerleştiği Yerler

Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre İslâm öncesi Müzeyne kabilesi Necid, Tihâme ve Hicaz'a yerleşmiştir. Bu bölgeye Ceziretü'l-Arab denmekteydi.[57] Müzeyne kabilesi Adnânîlerin soyundan gelen bir kabile olması dolayısıyla Adnânîlerin yaşadığı yer olan Necid bölgesinden başlamak gerekir. Necid bölgesi, Hicaz ile Irak arasındaki bölgeye verilen addır.[58] Müsâid b. Müslim, Muhammed Emin es-Süveydî'nin Sebaiku'z-Zeheb adlı eserinden naklen Adnânoğullarının yaşadığı yer ile ilgili şunları söyler:

"Adnânoğullarının vatanı Necid ile sınırlı olup Kureyş hariç Adnânîlerin tümü çölde yaşamıştır. Kureyş kabilesi ise Mekke'de yaşamıştır." Bu paralelde tarihçi Süheyl'den de kısaca şunları nakleder: "Kahtânîlerin Kehlân kolundan olan Tay kabilesi dışında

---

[53] Lakabı Ebû Âiz dir. Sünen sahipleri ve İmam Müslim onun hadislerini rivayet etmiştir. Küfe'de ikamet etmiştir. İbn Hacer, **el-İsabe**, C. III, s. 190.
[54] İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 289.
[55] İbnü'l-Esîr **a.g.e.**, C. I, s. 238.
[56] Kalkaşendi, **a.g.e**., s. 350; Hayruddin b. Mahmud b. Muhammer b. Ali b. el-E'lâm Zerkilî (ö. 1396/1976), **el-E'lâm**, nşr. Dârü'l-İlm, 15. bs.,y.y., 2002, C. IV, s. 212.
[57] Süveydî, **a.g.e.,** s. 18
[58] **a.e.**, s. 18.

Araplardan hiç kimse Adnânoğullarıyla beraber Necid topraklarında kalmamıştır. Daha sonra Adnânoğulları Hicaz Tihâme'sine, ardından Irak ve Cezire'ye ve İslâm'ın gelmesinden sonrasında da çeşitli bölgelere dağılmışlardır."[59]

Adanoğullarından olan Mudar kabilesi bir süre Tihâme'de yerleşmiştir. Tihâme, Hicâz'ın güney tarafındaki bölgenin adıdır.[60] Mudar kabilesinin Tihâme'de kalışı ve sonrasında buradan ayrılışı ile ilgili Bekrî şunları söyler:

"Rabîa kabilesi Tihâme'den ayrıldıktan sonra Mudar b. Nizâr Tihâme ve çevresinde kalmaya devam etti. Sayıları çoğalıp kabilelere ayrıldıklarında bulundukları yerler kendilerine dar gelmeye başladı. Bunun üzerine suyun, bitkinin, yaşam şartlarının iyi olduğu daha geniş yerleri aramaya koyuldular. Sonra gittikleri yerlerde kendi aralarında yer kavgalarına girdiler ve aralarında savaşlar çıktı. Bir süre sonra İlyâs b. Mudar'ın oğulları Müdrike ve Tâbiha bulundukları mekânlarda birbirleriyle çekiştiler ve aralarında savaş meydana geldi. Müdrike, Tâbiha'ya galip geldi. Böylece Tâbiha, Tihâme bölgesinden göç edip Necid ve Hicaz'ın yüksek yerlerine yerleşti.[61]

Tâbiha'nın bir kolu olan Müzeyne kabilesi Hicaz bölgesindeki yüksek yerlere göç etmiştir. Hicaz bölgesi ise Necid ve Tihâme arasındaki coğrafyayı içine alan; Yemen'den başlayıp Şam'a kadar silsile halinde uzanan dağların ismidir. Hicaz diye isimlendirilmesinin sebebi Necid ile Tihame'yi birbirinden ayırmasıdır.[62]

---

[59] Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 59.
[60] Süveydî, **a.g.e.**, s. 16.
[61] Bekrî, **a.g.e.**, C. I, s. 88-90.
[62] Süveydî, **a.g.e.**, s. 16.

Yâkût el-Hamevî, Esmâu Cezireti'l-Arab adlı eserden yaptığı alıntıda Hicaz'ın on iki yerden ibaret olduğunu ve bunları; Medine, Hayber, Fedek, Zü'l-mürre, Belî, Eşcaʿ , Müzeyne, Cüheyne ve Hevâzin'den bir grubun bölgeleri olarak zikreder.[63]

Müzeyne kabilesinin Hicaz topraklarında ilk yerleştiği yerler: "Redvâ,[64] Küds,[65] Arat[66] Verikân[67] dağları ve çevresidir."[68] Yaşadıkları yerler genellikle Medine'nin civarıdır. Verikân dağı çevresinde oturanlar Müzeyne kabilesinin ana kollarından olan Evs b. Amroğullarıdır.[69]

---

[63] Şihâbüddin Ebû Abdullah Yâkût b. Abdullah er- Rumî el-Hamevî (ö. 626/1229), **Mu'cemü'l-Buldân**, nşr. Dâru Sadr, 7c, 2. bs., y.y., 1995, C. II, s. 219.

[64] Tihâme dağlarından büyük bir dağdır. Medine'ye yedi gün (merahil) uzaklıktadır. Ensar, Cüheyne ve Leys kabilelerinin yaşadığı Yenbu'a bir günlük mesafededir. Yenbu büyük bir köy olup bol tatlı suları olan bir yerdir. Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed el-Bekrî el-Endülüsî (ö. 487/1094), **Mu'cemu Ma'stu'cim min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâzî**, nşr. Âlimü'l-Kütüb, 4c., 3. bs. Beyrut, 1403/1983, C. I, s. 88-90, C. II, s. 656.

[65] Tihâme dağlarından biri olup, çok verimli topraklara sahip olan bir yerdir. Çeşitli meyvelerin, bağ bostanların, otlak yerlerin ve evlerin bulunduğu bir bölgedir. Kâʿb b. Züheyr, İslâm'a girmeden önce dayılarının oturduğu Mubhel denen yerde kaldığı zaman, Müzerred b. Dırâr, Kâʿb b. Züheyre hitaben; Sen Küds ve Arat ehlinden birisin demesi, gösteriyor ki Müzeyne kabilesinden bazı kişiler buralarda yaşamıştır. Ali b. Abdullah b. Ahmed Nuruddin Ebû'l-Hasan es-Semhûdî (ö. 911/1506), **Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri-Dâri'l-Mustafa**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 4c., 1. bs., y.y., 1419, C. IV, s. 163.

[66] Küds dağının karşısındaki Tihâme dağlarından kırmızı ve büyük bir dağdır. Bekrî, **a.g.e.**, C. I, s. 91.

[67] Medine çıkışında Mekke'ye doğru giderken sağda tarafta bulunan büyük bir dağın adıdır. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadiste dağların hayırlılarının Uhud, el-Eşʿâr ve Verikân olduğunu söyler. Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. V, s. 372.

[68] Bekrî, **a.g.e.**, C. I, s. 90.

[69] Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. V, s. 372.

Bekrî, Müzeyne kabilesinin yerleştiği yerler arasında bulunan Küds ve Arat'ın Süleymoğulları taşlık arazisi ile Medine arasında bir yer olduğunu ve Arat'ın Ebvâ, Veddân ve et-Tureyka'ya kadar uzandığını söyler. Bekrî'nin es-Sekûnî'ye dayandırdığı rivayette ise Arat'ın çevresinde pınarların aktığını, her bir pınarın yanında bir köyün bulunduğunu ve bu köylerin Arat'ı her taraftan çevrelediğini anlatır. Bu köylerden el-Fur' diye adlandırılan Ganna köyü Kureyş, Ensar ve Müzeyne'ye ait olup bu köylerde ekili alanların ve hurma bahçelerinin bulunduğunu anlatır. Veddân ise köylerin anası diye bilinirdi. Burada Damre, Kinâne, Gıfâr ve Kureyş kabileleri yaşıyordu. Küdseyn dağlarının sağında Nehbu'l-Esfel ve Nehbu'l- A'la diye adlandırılan dağların tepelerinde Müzeyne ve Leysoğulları yaşamıştır. Bu bölgede bu kabilelere ait yerler vardır. Nehbu'l-A'la ise suyun ve hurMâlikların olduğu bir yerdir.[70] Bu onların yaşadığı yerlerin yüksek, dağlık alanlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca su kaynaklarının bol olduğu yerlere yerleştikleri anlaşılmaktadır.

Müzeyne kabilesinin yaşadığı yerler arasında Revhâ,[71] Feyhâ,[72] el-Umuk, Neki' ,[73] Havsâ,[74] Nak' a,[75] Rim,[76] Sebîr[77] ve Ekhel[78] gibi

---

[70] Bekrî, **a.g.e.**, C. III, s. 1050-1052.

[71] Müzeyne köylerinden biridir. Medine'ye iki gece mesafededir. Medine ile arasında kırk bir mil (65 km.) vardır. Ahmed b. İshâk b. Cafer b. b. Vehb b. Vazıh el- Ya'kûbî (ö. 292/905), **el-Buldân**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 1422/2001, s. 152; Bekrî, **a.g.e.**, C. II, s. 681.

[72] Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. 4, s. 282.

[73] Medine'ye iki gece mesafededir. ez-Zebîdî, **a.g.e.**, C. XXII, s. 278.

[74] Hurmalıkların bol olduğu bir yerdir. Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. I, s. 118.

[75] Medine'nin arkasında Naki' denen yerin üst tarafındadır. Hz. Peygamber'in (sav) Mustalikoğulları Gazvesi'nde kullandığı yol buradan geçmektedir. ez-Zebîdî, **a.g.e.**, C. XXII, s. 278.

[76] Salim b. Abdullah b. Ömer, babasının binekle Rim'e gittiğini ve bu mesafede namazı kasr ettiğini rivayet eder. İmam Malik bunun dört burüd olduğunu söyler. Bekrî, **a.g.e.**, C. II, s. 689.

[77] el-Hazîmî, **el-Emâkin**, thk. Muhammed b. Muhammed el-Câsir, nşr. Dârü'l-Yemâme, 1c, y.y., 1415/1994, C. I, s. 172.

[78] Bekrî, **a.g.e.**, C. I, s. 82.

yerler vardır. Yaşadıkları vadiler; Rem, Şems, Visayeh,[79] Le'yun, Yedum, Rehkan'dır.[80] Ayrıca Medine çevresindeki Süleymoğullarına ait Safra ve Ğamîm vadilerinde de yaşamışlardır.[81]

Müzeyne'nin konakladığı bir başka yer Medine yakınında bulunan el-Aş' ar Yemâni'dir. Bu isimle isimlendirilmesinin sebebi ağaçlık bir bölge olmasıdır. Abdullah b. Selmân el-Ağarri Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den Rasûlullah'ın (sav) şöyle söylediğini rivayet eder: "Aranızda fitne meydana geldiği zaman Cüheyne dağlarına, el-Eş' ar el-Yemâni ve Revhâ vadisine gidiniz."[82]

Muhammed Hamîdullah, Müzeyne'nin yaşadığı coğrafya ile ilgili olarak, Medine'nin batı yöresinde en az dört büyük kabilenin oturduğunu belirttikten sonra şunları söyler: "Bedir yakınında Damre ve Medlic kabileleri, bir liman şehri olan Yanbu' yakınında Müzeyne kabilesi ve bir miktar kuzeyde de Cüheyne kabilesi oturuyordu. Yanbu' Medine'ye 30 km. uzaklıktaydı."[83]

Müzeyne kabilesinin yaşadığı bölgenin doğusunda Cüheyne kabilesi, batısında Sa' d diyarı, güneyinde Belî kabilesi, kuzeyinde ise Huzâ' a diyarı bulunuyordu. Bu bölgeye yakın Kurâ Vadisi vardı. Bu isimle anılmasının sebebi bu bölgede köylerin çok olmasındandı. Müzeyne'in yaşadığı coğrafya Vâdi'l-Kurâ ile Medine arasında olması sebebiyle bu bölgenin tanınmasında fayda vardır. Vâdi'l-Kurâ yeşilliği ile bilinen bir yerdi. Burada su kaynaklarının ve kuyularının

---

[79] Yetmişten fazla pınar'ın aktığı büyük bir vadidir. Burada Müzeyne kabilesi ile Süleym kabilesi yaşamıştır. İbn Manzür, **Lisânu'l-Arab**, nşr. Dâru Sâdr, Beyrut, 15c., 3. bs., y.y., 1414/1994, C. XIV, s. 417.

[80] Medine yakınında olan bir vadi dir. en-Nâziye ile es-Safrâ arasındadır. Rasûlullah (sav) Bedir'e giderken bu yolu kullanmıştır. Bekrî, **a.g.e.**, C. II, s. 644.

[81] İbn Saîd el-Endulusî, **Neşvetü't-Tarb fi Tarîhi Cahiliyeti'l-Arab**, thk. Nusret Abdurrahman, nşr. Mektebetü'l-Aksâ, 1c, Amman/Ürdün, s. 471.

[82] Bekrî, **a.g.e.**, C. I, s. 154.

[83] Muhammed Hamîdullah, **İslâm Peygamberi**, Çev. Salih Tuğ, İrfan yayımcılık, İstanbul, 1993, s. 443.

bolluğundan dolayı millattan önce de topluluklar tarafından rağbet görmüş ve çeşitli Arap kabileleri buraya yerleşmiştir. Semud kavmi bunlardan biridir. Vâdi'l-Kurâ'nın verimli bir yer olması Yahudilerin de bu bölgeye yönelmesine sebep olmuştur. Burada kuyular kazmış, var olan kaynakları restore etmiş, hurma ağaçları dikmiş ve ekinler ekmişlerdir. Yahudiler bu bölgede bulunan Belî b. Amr kabilesi gibi birçok kabileyi bu bölgeden uzaklaştırmış, kendilerini koruma altına almak için de burada bulunan güçlü kabilelerle yıllık gelirlerden vergi vermek suretiyle antlaşmalar yapmışlardır.[84]

Ayrıca Evs ile Hazrec arasındaki Buas Savaşı öncesi savaş hazırlığı esnasında Hazrec kabilesinin Cüheyne ve Eşca˛ ı, Evs'in ise Müzeyne'yi yardıma çağırmış olması, Müzeyne kabilesinin Medine'ye yakın bir yerde yaşadığının göstergesidir.[85]

Sonuç olarak şu söylenebilir: Müzeyne kabilesi İslâm öncesi dönemde yarı yerleşik (*Hadarî*) ve göçebe (*Bedevî*) olarak Medine ile Vâdi'l-Kurâ arasındaki geniş bir bölgede yaşamışlardır.

2. Kabilenin İslâm Sonrası Dönemde Yaşadığı Yerler

2.1. Hz. Peygamber Dönemi

Arap kabilelerinin genel anlamda İslâm'ı kabul ettikten sonra Medine'ye gelip yerleşmek istediklerini ve Hz. Peygamber'e daha yakın olmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Medine civarında yaşayan Müzeyne kabilesi de İslâm'a girdikten sonra Medine'ye hicret edip oraya yerleşmeyi düşünmüşse de Hz. Peygamber (sav) ilk etapta buna izin vermemiş ve onlara şu sözleri söylemiştir: *"Siz bulunduğunuz yerde muhacirsiniz. Mallarınızın yanına dönünüz."*

---

[84] Cevâd Ali, **a.g.e.**, C. VII, s. 263.
[85] Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 62.

Bunun üzerine Müzeyne heyeti memleketlerine dönerler.[86] Kabileden bazılarının yaşadığı yer, namaz vakitlerinde Medine'ye rahatça gidip gelebilecekleri uzaklıktaydı. İbn Şebbe'nin yaptığı rivayette Müzeyne ve Kâ῾ boğulları Allah Rasûlu'ne gelip diğer kabileler gibi kendilerinin de bir mescid inşa etmek istediklerini belirtir. Bu isteğe karşılık Allah Rasûlu (sav) onlara "*Benim mescidim sizin mescidinizdir. Sizler benim bedevilerimsiniz (Badiyeti). Ben de sizin şehirli (Hadarî) olanınızım. Sizi çağırdığımda davetime icabet ediniz.*"[87] demiştir.

Hz. Peygamber'in bu sözlerinden İslâm'ın ilk yıllarında Müzeyne kabilesinin Medine'ye çok yakın bir yerde yaşadığı, Medine nüfusunun bir uzantısı oldukları ve Medine ile iyi ilişkiler içinde bulundukları anlaşılmaktadır.

Bir müddet sonra Hz. Peygamber Müzeyne kabilesinden olanların Medine'ye hicret etmelerine izin vermiştir. İbn Şebbe, Medine'ye hicret eden kabilelerin yerleştiği yerlerden bahsederken Müzeyne kabilesi için şunları söyler:

"Müzeyne'den Âmir b. Sevr hariç Hüdme b. Lâtimoğullarının bir kısmı Medine'nin batısındaki vadiye bakan el-Karevî'nin yaşadığı yere yerleştiler. Diğer bir kısmı ise Medine'nin doğu tarafındaki Ebî Hebbâr el-Esedî'nin yaşadığı yerden başlayıp Züreykoğullarının çizgisinden doğu vadisinde bulunan ed-Daifî'nin yaşadığı yere kadar uzanan geniş bir alana yerleştiler.

Müzeyne ile beraber yerleşen kabileler arasında Nasr b. Muâviye oğullarından Benû Şeytan b. Berbu', Benû Süleym b. Mânsur ve Edvan b. Amr b. Kays vardı. Bu kabileler çölde Müzeyne ile olan

---

[86] Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî (ö. 230/845), **Kitâbü't-Tabakâtü'l-Kubrâ**, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 8c., 1bs., Beyrut, 1410/1990, C. I, s. 222.

[87] Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe (Zeyd) b. Ubeyde b. Rayte en-Numeyrî el-Basrî (ö. 262/875), **Târîhu'l- Medîne**, thk. Fehim Muhammed Şeltüt, Cidde, 1399/1979, s. 78; Hasan Şurrâb el-Muallim, **es-Sîre** C. I, s. 268.

komşuluklarını devam ettirip Medine'ye geldiklerinde bütün bu kabileler aynı yerlerde kalmışlardır.

Müzeyne'nin ana kollarından Evs b. Osmanoğulları es-Sureyn tarafına yerleştiler. Yerleri Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm'ün evi ile es-Sureyn bitimine, el-Hemmariyeyn Sokağı'na buradan da el-Bekkal'a kadar uzanıyordu. Zamanla bu aileden kimse burada kalmamıştır.

Müzeyne'den Âmir b. Sevroğulları, Züreykoğullarının çizgisindeki İbn Ümmî Kilâb'ın eviyle Müdrakays et-Tabib, Ömer b. Abdurrahman b. Avf, Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm ve Hişâm b. Âs el-Mahzumî'nin evleri arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir."[88]

Yâkûtî'nin, Medine'de Muhacir, Ensar, Kays b. Aylân, Müzeyne, Cüheyne, Kinâne ve diğer Arap kabilelerinin yaşadığı[89] ile ilgili sözü Müzeyne kabilesinin Medine'ye hicreti sonrasıyla ilgili olsa gerektir.

2.2. Halifeler Dönemi

İslâm tarihçilerinin anlattığına göre, Hz. Peygamber döneminde Müzeyne kabilesi kalabalık topluluklarla çeşitli gazvelerde bulunmuşlardır. Mekke'nin fethine katılanların sayısının bin ile ifade edilişi bu kalabalığın bir işaretidir. Fakat halifeler döneminin sonlarına doğu kabilenin Medine ve çevresindeki sayısının gittikçe azaldığı görülmektedir. Bunun başlıca sebeplerini şöyle açıklamak mümkündür:

Hz. Peygamber'in vefatından sonra birçok yere ordular gönderilmişti. Mürtedlere karşı farklı yönlere on iki sancak altında gönderilen ordular bunlardan biridir. Bu sancaklardan biri de Müzeyne komutasında gönderilen sancaktı. Ordunun başında Süveyb b. Mukarrin Yemen Tehâme'sine gönderildi. Hz. Ebû Bekir'in

---

[88] Bkz. İbn Şebbe, **a.g.e.**, s. 264-266.
[89] Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. I, s. 152.

mürtedlere karşı gönderdiği bu orduların bir kısmı geri dönmüş; bir kısmı ise gittikleri yerde kalmışlardır.[90]

Hz. Ömer döneminde Medine'de kalan Müzeynelilerden dört yüz kişi Kâdisiyye Savaşı'na katılmış ve sonrasında Bilâl b. Hâris Medine'ye geri geldiğinde Müzeyne sancağı altında dört yüz kişilik bir grupla Abdullah b. Ebî Serh ile İfrîkıyye'deki gazvelere gönderilmiştir. Gittikleri yerlerde çeşitli görevler üstlenmiş ve aileleleriyle birlikte oralara yerleşmişlerdir. Ma' kıl b. Yesâr'ın Basra'da, Nu' mân b. Mukarrin'in de Kesker'de görevlendirilmesi bunun en bariz örneğidir.[91]

Halifeler döneminde Müzeyne kabilesinin çok azı hariç büyük bir bölümü Basra ve Kûfe'ye yerleştikleri ve sonraki dönemlerde kabilenin Sina yarımadası'na, Endülüs'e ve başka yerlere dağıldıkları görülmektedir. Halifeler dönemine kabile mensuplarının çoğunlukla Basra ve Kûfe'ye yerleşmeleri sebebiyle bu iki yer hakkında kısaca bilgi vermekte fayda vardır:

Basra, Hz. Ömer dönemindeki Irak'taki fetihler sırasında Utbe b. Gazvân tarafından hicri 635 yılında kurulan bir şehirdir. Hz Ömer döneminde Basra'ya çeşitli Arap kabileleri yerleştirildi. Böylece burası Arap göçmenleri için cazip bir yerleşim merkezi hâline geldi.[92]

Kûfe şehride Hz. Ömer'in emriyle Sa' d b. Ebî Vakkâs tarafından kurulmuştur. Kaynaklarda farklı rivayetler olmakla birlikte genellikle hicri 17 (638) de kurulduğu belirtilmektedir. Kâdisiye Savaşı'ndan sonra fethedilen Medâin şehrine geçici olarak yerleşen Müslümanlar burada rutubetli iklim ve sivrisineklerin çokluğu sebebiyle sağlıkları bozulmuş ve bu durumu Hz. Ömer'e bildirmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Ömer Medine ile arasında nehir engeli olmayan daha uygun bir

---

90 Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 189.
91 **a.e.,** s. 190-191.
92 Yusuf Halaçoğlu. "Basra", **DİA**, C. V, s. 115.

yer tespit edilmesini istemiştir. Çeşitli araştırmalar sonucu Kûfe yerleşim yeri olarak seçilmiştir.[93]

Kabilenin önde gelen birçok ismi İslâm'ı yaymak amacıyla Hz. Peygamber'in vefatından sonra halifeler döneminde Basra'ya yerleşmiştir. Nu' mân b. Mukarrin, Ebû Vâile İyâs b. Muâviye el-Müzenî, Kurre b. İyâs, Abdullah b. Muğaffel, Ma' kıl b. Yesâr, Âiz b. Amr ve Bilâl b. Hâris, Abdullah b. Sercesi el-Müzenî bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Basra'da Müzeyne adında bir mahallenin var oluşu, bu kabileden bazılarının buraya yerleşmiş olduğunu ve mahallenin bunlara nispet edildiğini göstermektedir.[94] Ayrıca Hz. Ömer, Ma' kıl b. Yesâr'ı Basra'ya göndermesi sonrasında Basra'da yetişen bir tür hurmaya ona nisbetle "Ma' kılî"[95] denilmesi kabilenin oradaki varlığını ortaya koymaktadır.

Hicrî 18 yılında Müzeynelilerin bir kısmı Küfe'ye yerleşmiştir. Taberî Kûfe'nin planından bahsederken her kabilenin yerini zikreder. Müzeyne kabilesinin yerleştiği yerin Küfe yollarından bir yol üzerinde olduğunu aktarır.[96] Cemel vakasında ve hicri 65 yılındaki olaylara Müzeyne kabilesi buradan iştirak etmiştir.[97]

---

93 Casım Avcı, "Küfe", **DİA**, C. V, s. 339.
94 Sem'ânî, **a.g.e.**, C. 11, s. 285; Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kureşi el-Basrî (ö. 774/1373), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, thk. Ali Şeyrî, nşr. Dâru İhyai't-Turâs el-Arabî, 1bs., y.y., 1408/ 1988, C. VII, s. 135; el-Burrî, **a.g.e.**, C. I, s. 266.
95 Hamdi Döndüren, "Ma'kıl b. Yesâr" **DİA**, C. XXVII, s. 445.
96 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Ğâlib et-Taberî (ö. 310/923), **Târîhu'r-Rüsul ve'l-Mülû**k, nşr. Dârü't-Turâs, Beyrut, 2. bs., 1387, C. 4, s. 44.
97 Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 500; Muhammed Süleyman et-Tayyib, **Mevsüatü'l-Kabâ'ili'l-Arabiyye**, Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1461, C. I. s. 604.

Ayrıca İbn Hazm, Müzeyne'nin yaşadıkları yerler arasında Endülüs'ü de zikreder.[98] Endülüs'e geçen bir grup Müzeynelilere Kurtuba'nın güney doğusundaki Beyyâne'ye yerleşmişlerdir.[99]

Müzeynelilerin yaşadığı bölgeler arasında Sina'nın güneyi de bulunmaktadır. Sina'nın güneyindeki Müzeynelilerin aslı ise Arabistan'ın doğusundaki Müzeynelilere dayanmaktadır. Burada bulunan Müzeynelilerın soyu Osman b. Müzeyne'ye dayanmaktadır. İslâm fetihlerinden sonra bu bölgede kabilenin diğer kolu olan Evs b. Müzeyne soyundan kimse kalmamıştır.[100]

Müzeyne kabilesine mensup kişilerin rivayetine göre, Hicaz'dan Sina'ya gelen Müzeynelilerin toplam sayısı yedi kişiydi. Bir de yanlarında siyah bir köleleri vardı. Onlardan dördü Filistin ve Şam'a göç etti ve oradaki Müzeynelilerin aslını teşkil ettiler.[101] Sonraki dönemlerde kabileden bazılarının Mısır'a yerleştiğini görüyoruz. İmam Şafî'nin arkadaşı meşhur Ebû İbrahim İsmail b. Yahya el-Müzenî el-Mısrî bunlardan biridir.

Müzeynelilerden bazıları Horasan'ın Herat bölgesine yerleşmiştir. Bu şehirle alakalı Yâkût "Mu'cemü'l-Buldân" adlı eserinde Horosan'ı şehirlerin anası olarak zikreder. Bağ, bostan, su ve âlimlerin olduğu fazilet sahibi insanların bulunduğu bu şehirden daha güzel bir şehir olmadığını söyler. Meşhur muhaddis el-Müzenî buralıdır.[102]

---

98 İbn Hazm, **a.g.e.**, s. 201.
99 İbrahim Sarıçam**,** "Müzeyne", **DİA**, C. XXXII, s. 251.
100 Müsâid b. Müslim, **a.g.e.**, s. 211.
101 Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 606.
102 Yâkût el-Hamevî, **a.g.e.,** C. V, s. 396.

— İKİNCİ BÖLÜM —

MÜZEYNE KABİLESİNDE DİNİ VE KÜLTÜREL HAYAT

A. Dinî Hayat

Cahiliye dönemi Arapları inanç konusunda “el-Hums” ve el-Hille” olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmakta idiler. Bütün Kureyşliler el-Hums’a dâhildiler. el-Hille ise Mekke’ye konakladıklarından ve Kureyş kabilesine komşu olduklarından dolayı Huzaa kabilesi oluşturmakta idi.[103] Ya' kûbî, konumuz olan Müzeyne kabilesini inançları konusunda el-Hulle kategorisinde olan kabileler arasında zikrettikten sonra el-Hulle kategorisinde olan kabilelerin inançları ile ilgili şunları söyler:

“Onlar inançları konusunda taviz vermeyen ve bu konuda kendi nefislerine şiddetli baskı uygulayan kabilelerdi. Kurban kestiklerinde yağını almaz ve hayvanın sütünü biriktirmezlerdi. Gücü ve sıhhati yerine gelmeyene dek anne ve süt emen çocuğu birbirinden ayırmazlardı. Saçlarını ve tırnaklarını kısa kesmezlerdi. Derilerine melhem sürmezlerdi. Kadınlara ve kokuya dokunmazlardı. Hac ibadeti yaptıklarında post, yün ve kıllı elbiseleri giymezler bunun yerine yeni elbiseler giyerlerdi. Tavafı ayakkabılarıyla yaparlardı.

---

103 Yaʿkûbî, **Târîhu’l-Yaʿkûbî**, nşr. Dârü’s-Sadr, 2c., Beyrut, t.y., C. I, s. 256.

Beyte saygı gösterdiklerinden mescidin toprağına basmazlardı. Evlere kapılarından girmezlerdi. Arafat dağına çıkmaz ve sürekli Müzdelife'de kalırlardı. İbadetleri yaparken deriden yapılmış yapılarda kalmayı tercih ederlerdi."[104]

Cahiliye Arapları inançları konusundaki bu kısa girişten sonra Müzeyne kabilesinin Cahiliye döneminden İslâmî döneme kadarki inançları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

1. Putperestlik

İslâm öncesi Müzeyne'nin dinî inancı, Arap yarımadasın'da ve çevresinde yaşayan diğer Arap kabilelerinin sahip olduğu putperestlik inancıyla aynıydı. Dolayısıyla Araplarda putperestlik inancının nasıl yerleştiği ile ilgili kısa bir bilgi vermek gerekecektir.

Rivâyetlere göre putperestliği Mekke'ye getiren ilk kişi Huzâa kabilesinden Amr b. Luhay'dır. Amr b. Luhay İsmailoğulları ile birleşip Cürhümîlere karşı savaşmış ve onlara galip gelmişlerdir. Sonrasında Cürhümîleri Kâbe'den uzaklaştırmış ve Kâbe'nin bekçiliğini üzerine almışlardır. Amr b. Luhay ağır bir hastalığa yakalanınca kendisine denildi ki: "Suriye'de Belkâ denen bir yerde sıcak su vardır. Oraya gidersen iyileşirsin." Bunun üzerine Belkâ'ya gidip o suyla yıkandı ve iyileşti. Oradaki halkın putlara taptığını görünce bunlar nedir, diye sordu. Dediler ki: Biz bunların aracılığı ile yağmur ve düşmana karşı yardım isteriz. Bunun üzerine, bu putlardan kendisine de verilmesini istedi. Onlar da bu putlardan ona verdiler. Böylece Amr onları Mekke'ye getirdi ve Kâbe'nin çevresine dikti.[105]

Kaynaklarda Müzeyne kabilesinin Nühm ve Süvâʿ adındaki putlara taptığı geçmektedir. Ancak bu kaynaklarda kabilenin akîde

---

[104] **a.e.,** C. I, s. 257.
[105] **a.e.,** s. 8.

esasları ve ibadet konularına dair doğrudan detaylı bilgilere yer verilmemiştir. Müzeyne, Hevâzin, Büceyl ve Huzâʿ a kabilelerinin Nühm adlı puta taptıkları için kendilerine "*Abdunühm*" denilmiştir. Bu kabilelere mensup bazı isimlerin -Huzâî b. Abdunühm de olduğu gibi- puta izafe edilmiş olması gösteriyor ki Nühm putu bu kabileler arasında oldukça önemli bir yere sahipti. Bu putlara tapanlar onlara kurbanlar takdim ediyor ve onlar adına yeminler ediyorlardı.[106]

Müzeyne kabilesinden Huzâî b. Abdunühm, Nühm putunun bakıcısıydı. Hz. Peygamber'in (sav) Medine'de İslâmı yaymakta olduğunu işitince putun yanına varıp onu kırmış ve söylediği bir şiirde bunu şöyle anlatmıştır:

"Sürekli yaptığım gibi, Recep ayında kurban merasiminde kurban kesmek için Nühm'un yanına varmıştım. Orada aklım başıma gelince kendi kendime hiç böyle dilsiz ve akılsız ilah mı olur, dedim ve hemen Nühm'den ve onun için kurban kesmekten vazgeçtim. Artık benim bugün dinim Muhammed'in dinidir. İlah da ancak göklerin yüce ilahıdır." Bundan sonra, Huzâî Medine'ye gelip Peygamber (sav) ile görüşerek Müslüman oldu ve kavmi olan Müzeynelilerin de Müslüman olacaklarına dair Peygamber'e (sav) söz verdi.[107]

Arap yarımadası'nda yaşayan Arap kabilelerin kendilerine ait özel putları vardı. Bunun yanında herkesin saygı gösterdiği umuma ait putlar da vardı. Kabileler kendilerine ait olan putlara tapmakla

---

[106] **a.g.e.**, s. 39; Ebû Cafer, Muhammed b. Habîb, b. Ümeyye b. Amr (ö. 245/860), e**l-Muhabber**, thk. İlize Lihten Şuteytır, nşr. Dârü'l-Afâk el-Cedîde, Beyrut, t.y., s. 316; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye,** C. V, s. 50; Cevâd Ali, **a.g.e.,** C. XI, s. 277.

[107] el-Kelbî, **a.g.e.**, s. 39-40; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Gâbe**, thk. Ali Muhammed İvâd-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bs., 1415/1994, 8c., C. II, s. 169; Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el- Askelânî (ö. 852/1449), **İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe**, thk. Adil Ahmed, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 8c. Beyrut, 1415/1994, C. II, s. 237; Cevâd Ali, **a.g.e.**, C. VI, s. 277.

beraber aynı zamanda başka kabilelerin tanrılarının da kendi bölgelerindeki kudretine inanırlardı. Putların yerleri değişmez; kabile göç ettiği zaman onların yerine gelenler tarafından da aynı saygı ile karşılanırdı. Göç edenler yılda bir veya iki defa eski yerlerine gelip bu putları ziyaret ederlerdi. Ayrıca Mekke, Ukâz gibi birtakım kutsal mekânlar özel surette halkı kendilerine çekme kudretine Mâlik yerler arasındaydı.[108]

Lât ve Uzzâ putları umuma ait putlardandı. Müzeyne kabilesinin bu putlara da taptığını, Müzeyne kabilesinden Buceyr b. Ebî Sülmâ'nın, henüz Müslüman olmamış olan kardeşi Ka' b'a gönderdiği kasidesinden anlıyoruz. Buceyr, kasidesinde Hz. Peygamber'i övdükten sonra kardeşinin tapmış olduğu ilahları yeriyor ve şunları söylüyor:

"Kim Ka' b'a iletecektir ki, kınadığın şeyde bir batıl var mıdır? Hâlbuki o yalnızca Allah'a muhkemce inanmıştır. Uzzâ'ya ve Lât'a değil.[109]

Müzeyne kabilesi'nin taptığı putlardan biri de Menât'tı. Bu puta da taptıklarını Müzeyneli Abdüluzzâ b. Vedîa'nın şu şiirinden anlamak mümkündür.

"Ben Hazreclilere ait kurban yerinde Menât'a itaat ve doğruluk yemini ettim."[110]

Menât, Mekke ile Medine arasında el-Müşellel yöresinde, Kudeyd denilen sahil bölgesinde dikiliydi. Mekke, Medine ve bu iki yerin çevresine yerleşen Arapların hepsi ona saygı gösterir, kurbanlar ve

---

[108] Neşet Çağatay, **İslâm Dönemine Dek Arap Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989, s. 103.
[109] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 502.
[110] Abdullah Abdulcebbâr, Muhammed Abdul-Mun'im Hafâcî, **Kıssetü'l-Edeb fi'l-Hicâz**, nşr. Mektebetü'l-Külliyâtü'l-Ezheriyye, s. 490.

hediyeler sunardı.[111] Yukarıda değindiğimiz üzere farklı putlara ibadet etmiş olmaları, gittikleri yerlerde bulunan putların gücüne inanmalarından kaynaklanmaktaydı.

Cahiliye döneminde Araplar hac ve umre yapar ve Kâbe'yi bir hafta tavaf ederlerdi. Hacerü'l-Esved'i mesh eder, Safâ ve Merve arasında sa'y yaparlardı. Bu ibadetleri esnasında her kabile, putlarını tavaf ederken söyledikleri telbiyeleri vardı. Kaynaklarda kabile ya da putların isimlerine göre bu telbiyelerden bahsedilmektedir.[112] Müzeyne kabilesine ait bir telbiye bilgisine ulaşamadık. Ancak kabilenin taptığı Nühm putunun dışında; Süvâ' , Lât, Uzzâ ve Menât'ın da olduğundan daha önceden bahsetmiştik. Kaynaklarda bu putlara tapanların söyledikleri telbiyeler şu şekilde zikredilmektedir:[113]

Süvâ' için söylenen telbiye: . «لبيك، اللهم لبيك. لبيك، أبنا إليك. إن سواع طُلْبَن اليك»

"Allah'ım, davetine uyduk, emrine amadeyiz, emrine amadeyiz. Muhakkak ki Süvâ' bizim senden talebimizdir. Biz sana döndük."

Lât için söyledikleri telbiye: " لبيك اللهم لبيك، لبيك، كفى ببيتنا بنية. ليس بمهجور ولا بلية. لكنه من تربة زكية أربابه من صالحي البرية».

"Allah'ım, davetine uyduk, emrine amadeyiz. Emrine amadeyiz. Yapı olarak evimiz bize yeter. O, terkedilmiş değildir. Bir musibet de değildir. O, temiz bir topraktandır. Bu evin sahipleri yaratılmışların salihleridirler."

Menât için söyledikleri telbiye: «لبيك اللهم لبيك. لبيك، لولا أن بكرا دونك، يبرّك الناس ويهجرونك. ما زال حج عثج يأتونك، إنا على عدوائهم من دونك»

"Allah'ım, davetine uyduk, emrine amadeyiz. Emrine amadeyiz. Eğer Bekr (kabilesi) senin yolunda engel olmazsa o zaman insanlar

---

[111] el-Kelbî, **a.g.e.**, s. 13.
[112] İbn Habîb, **el-Muhabber**, s. 311.
[113] **a.e.,** s. 312-313.

sana iyilik yaparlardı. (İyi kul olurlardı). Hâlbuki onlar (Bekrliler) seni terk ediyorlar. Hâlâ topluluklar sana hac ederek geliyorlar. Biz sana değil onlara düşmanlıkla devam ederiz.”

Uzzâ için söyledikleri telbiye: «لبيك اللهم لبيك، لبيك وسعديك، ما أحبّنا إليك»

“Allah’ım, davetine uyduk, emrine amadeyiz. Emrine amadeyiz. Ne kadar da sevinçliyiz. Allah’ım, seni ne kadar da çok seviyoruz.”

Kabilenin önde gelen şairlerinden Züheyr b. Ebî Sülmâ’nın şiirlerinde karganın ötüşünden dolayı dostlarının kendisinden ayrılacaklarını düşünerek kaygıya kapıldığını söylemesi,[114] Müzeyne kabilesinde “*Teşe’üm*”[115] inancının olduğunu göstermektedir.

2. Muvahhidler

Kaynaklarda Arapların, putperestlikten önce Hz. İbrahim’in inancı olan Tevhid inancı üzere olduğu geçmektedir.[116] Putperestliğin Arap yarımadasın’da yayılmasıyla birlikte Hz. İbrahim’in tevhid inancı olan muvahhidlik gittikçe zayıfladı ve neredeyse yok denecek kadar azaldı. Bununla beraber Cahiliye döneminde putperestliği kabul etmeyip muvahhid olarak yaşayanlar da vardı. İbn Haldûn bunların isimlerini Varaka b. Nevfel, Osman b. Huveyris, Ömer b. Hattab’ın amcası Zeyd b. Amr ve Ubeydullah b. Cahş olarak zikreder. Bu kişiler bir araya gelip taşlara ve putlara tapma hususunda birbirlerini kınadıklarını, babaları İbrahim’in dini olan muvahhidliği

---

114 Ebûl- Fadl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Meydânî en-Nisâburî (ö. 518/1124), **Mecmaü’l-Emsâl,** thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, nşr. Dârü’l-Marife, 2C., Beyrut, t.y., C.I, s. 383; Abdullah Abdulcebbâr, Muhammed Abdul-Mün’im Hafâcî, **a.g.e.**, s. 511.

115 Teşe’üm, hadiseleri kötüye ve uğursuzluğa hamletme düşüncesidir.

116 el-Kelbî, **a.g.e.**, s. 6.

talep etmek üzere beldelere yolculuk yapma hususunda birbirlerine tavsiyelerde bulunduklarını aktarır.[117]

Mahmûd Şükrî, Cahiliye döneminde yaşayan muvahhidleri sayarken Müzeyne kabilesinden şair Züheyr b. Ebî Sülmâ'yı da bunlar arasında zikreder. Züheyr'in şiirlerinde Allah'ın her şeyi bildiğini, söylenen her sözün amel defterine kaydedildiğini, ölümden sonra dirilmenin, hesabın, iyilik ve kötülüklerin cezasının verileceğini dile getirmesini bu iddiaya kanıt olarak sunar ve bu vasıfların muvahhidlerin vasfı olduğunu açıklar.[118] Muvahhidliği andıran şiirlerinden bazıları şunlardır:

"İçinizde saklı olanı, saklı kalsın diye Allah (cc)'tan gizlemeyiniz. Ne kadar gizleseniz de Allah onu bilir. Ya ertelenir hesap günü için deftere kaydedilir ya da hemen karşılığı verilir."[119]

"Ölüm günü için hazırlıklı ol. Nefsin onu sevmezse bile o, son bir randevu ve buluşma günüdür."[120]

"Bir kişi ölümden her ne kadar korksa da ölüm onu bulur. İsterse merdiven kurup göğe çıksın, fark etmez."[121]

"Gerçekten geçen şeylere kavuşmayacağımı ve bana takdir edilen şeylerin beni geçmeyecek şekilde başıma gelmeden geçmeyeceklerini anladım."[122] Züheyr bu son beyitte kader inancını dile getirmiştir.

---

[117] İbn Haldun, **a.g.e.**, C. II, s. 406.
[118] Mahmûd Şükrî el-Âlûsî el-Bağdâdî, **Bulûğu'l-Ereb fî Me'rifeti Ahvâli'l-Arab**, thk. Muhammed Behçete el-Eserî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Mısrî, 3c, C. II, s. 277.
[119] Ebû Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb el-Kureşî (ö. 170/786), **Cemheretu Eş'âri'l-Arab**, thk. Ali Muhammed el-Bicâdî, nşr. Nehdatü Mısır, C. I, s. 165.
[120] Ebû Osman Amr b. Behr b. Mehbüb el-Câhiz (ö. 255/867), **el-Hayavân**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 7c., 2. bs., Beyrut, 1424, C. III, s. 228.
[121] Ebû Zekeriyya Yahya b. Ali b. Muhammed eş-Şeybâni et-Tebrîzî (ö. 502/1109), **Şerhu'l-Kasâidu'l-Aşere**, nşr. İdâretu't-Tebâetu'l-Münîreyye, 1352/1933, s. 125.

Muvahhid olduğunu tespit ettiğimiz Züheyr'in çevresindeki kişileri dinî tercihlerinde etkileyip etkilemediğine dair kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Muhammed Süleyman et-Tayyib, Züheyr'e ait yukarıda geçen beyitleri zikrettikten sonra onun muvahhid olduğunu söyleyenlere birkaç yönden cevap verir. Bunları şöyle sıralar:

Kâ' b b. Züheyr Müslüman olmadan önce kardeşi Buceyr'e gönderdiği mektupta onu annesinin ve babasının dininden uzaklaşmakla suçlar. Mektup Hz. Peygamber'e ulaşınca "Evet, ne annesi ne de babası o ahlâk üzere değildi."[123] der. Bu sözlerden Züheyr'in hakikatleri bildiği hâlde iman etmediği anlaşılmaktadır. İkinci olarak Kâ' b b. Züheyr, Buceyr b. Züheyr'e bu kasideyi gönderdiğinde Buceyr ona şu sözlerle cevap vermiştir:

"Kim Ka'b'a iletecektir ki, kınadığın şeyde bir batıl var mıdır? Hâlbuki o yalnızca Allah'a muhkemce bağlıdır. Uzzâ'ya ve Lât'a değil. Kurtulursun İslâm'a girersen. Bir gün ki insanlardan hiçbir kurtulan olmaz ancak kalbi temiz Müslüman kurtulur. Züheyr'in dinî hiçbir şey değildir. Ebî Sülmâ'nın dini ise bana haram kılınmıştır.'' Buceyr bu beyitlerde babasının ve atalarının dininden beri olduğunu söylemesi Züheyr'in iman etmediğini gösterir.[124]

Anlaşılan o ki Hz. İbrahim'in dini olan muvahidliğin kalıntıları Müzeyne kabilesine mensup Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın üzerinde vardı. Fakat bu durum onun gerçek anlamda muvahhid olduğunu göstermez. Züheyr'in güzel hasletlerinin olması ve hakikatleri bilmesi onun iman etmiş olmasını, muvahhid olmasını gerektirmez. Onun durumunu Ebû Tâlib'in durumuna benzetmek mümkündür. Zira

---

122 Ebû'l-Ferec el-Muâfî b. Zekeriyâ b. Yahyâ el-Cerîrî en-Nehrevânî (ö. 390/1000), **el-Celîsu's-Sâlih el-Kâfî**, thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 1426/2005, s. 555.
123 İbn Kesîr, **a.g.e.,** nşr. Dârü'l-Fikr, 15c, 1407/1986, C. IV, s. 369.
124 Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 636.

Züheyr ne zaman dikenli ağaçların yeşerdiğini görseydi şu sözleri söylerdi:

"Şayet Arapların bana küfür etmeyeceğini bilsem, seni kuruduktan sonra yeşertenin, çürümüş kemikleri de dirilteceğine inanacaktım."[125] Bu sözler söz konusu iddiayı kuvvetlendirmektedir. Züheyr'in inancı ile ilgili bir başka ihtimal olarak şu söylenebilir:

Şiirlerindeki inanca işaret eden ifadelerinden onun tevhid inancına sahip olduğu, fakat bu inancı bir din olarak her şeyine hâkim kılmadığını ve sadece ferdî düzeyde kaldığını ve toplum katında bunun bir din olarak kabul edilmediğini söylemek mümkündür.

3. İslâmiyet

Kaynaklarda Müzeyne kabilesinin Müslüman oluşunun Huzâî b. Abdunühm'un yanında bulunan bir grupla Medine'ye gelmesiyle başladığı ve sonrasında kalabalık bir şekilde Rasûlullah'a geldikleri anlatılmaktadır. Bu konuya değinmeden önce kabilenin İslâmlaşma süreciyle alakalı olarak genel bir değerlendirme yapmakta fayda vardır.

Hz. Peygamber (sav) siyasî bağlamda Medine'ye hicretten sonra Medine civarındaki kabilelerle barış ve dayanışma anlaşması yapmıştı. Özellikle de bu barış ve dayanışmayı Medine'nin batı tarafında oturan Müzeyne, Cüheyne, Kinâne ve diğer Arap kabileleri ile sağlamıştı. Kısa bir süre sonra bu kabileler tedricen İslâm'a girmiş ve heyetler halinde liderleriyle birlikte Allah Rasûlune gelmişlerdi. [126] Bu kabileler içinde en hızlı hareket edip Hz. Peygamber'in davetine

[125] Mahmûd Şükrî Âlûsî, **a.g.e.**, C. II, s. 277.

[126] Muhammed Yasîn Mazher Sıddîkî, **el-Hecemâtü'l-Muğerride Alâ Tarihi'l-İslâm** (Urduca'dan Arapça'ya cev. Semîr Abdülhâmîd İbrahim), nşr. Dârü's-Sahve, 1. bs., 1408/1988, s. 75.

icabet eden ve onunla birlikte ilk gazvelere iştirak eden kabile Müzeyne kabilesi olmuştu.[127]

Müzeyne kabilesinden Huzâî b. Abdunühm kabilesinden on kişilik bir grupla Rasûlullah'a (sav) gelip kabilesi adına Hz. Peygamber'e biatte bulunmuştu. Kaynakların çoğunda gelenler listesinde şu isimler sayılmaktadır:

Huzâî b. Abdunühm, Bilâl b. Hâris, Nuʽ mân b. Mukarrin, Ebû Esmâ, Üsâme, Ubeydullah b. Bürde, Abdullah b. Dürre, Bişr b. Muhtefir, Dukeyy b. Sâid ve Amr b. Avf gelenlerdir. Huzâî, kavmine geri döndüğünde onları umduğu gibi bulamayınca Rasûlullah'a (sav) geri gelmeyerek kavminin yanında kaldı. Bunun üzerine Rasûlullah (sav), Hassân b. Sâbit'i çağırarak ona: *"Huzâî'den bahset; ancak ona sövme!"* buyurdu. Hassân b. Sâbit Huzâî'nin yanına vardığında şunları söyledi: "Huzâî'ye söyle, muhakkak ki vefakârlık kötülüğü siler. Sen Osman b. Amr soyunun en hayırlısısın ve yükseklik zikredildiğinde en yücesin. Rasûlullah'a söz verdin. İyiliğine iyilik kattın. Ve o sana zenginlik verdi. Seni sıkan veya güçsüz bırakan nedir? Kendi soyundan gelenleri sıkma."

Bu şiiri duyan Huzâî, kavmine şöyle dedi: "Ey kavmim! Adamın şairi kalkıp sizi özel olarak anmıştır. Haydi, kalkın Allah sizi irşat etsin!" Onlar da: "Biz sana karşı gelmeyiz." dediler ve Müslüman olup Rasûlullah'ın (sav) yanına elçi gönderdiler.[128]

Hz. Peygamber, şairlerin çok olduğu bu kabileye şiir dilinden iyi anlayan şair Hassân b. Sâbit'i göndermesi dikkat çekicidir. Ayrıca

---

[127] Ebû Zurʽa Abdurrahman b. Amr b. Abdullah b. Safvân ed-Dimeşkî (ö. 281/894), **Tarîh**, thk. Şükrüllah Nimetullah el-Kucânî, nşr., Mucmaü'l-Lügati'l-Arabiyye, Dimeşk, s. 163.

[128] İbn Saʽd, **a.g.e.**, C. I, s. 222- 223; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Maʽbed et-Temîmî Ebû Hâtim ed-Dârimî (ö. 354/965), **es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ehbârü'l-Hulefâ**, thk. Azîz Bek ve Komisyon, nşr. el-Kütübü's-Sekâfiyye, 2c., 3. bs., Beyrut, 1417/1997, C. I, s. 251; İbn. Kesîr, **a.g.e.**, nşr., Dârü'l-Fikr, C. V, s. 41.

tedricilik yöntemini işleterek onların iç işlerine girmeden kendi liderlerinden birini görevlendirmek suretiyle kabilenin İslâmlaşmasını sağlamıştır. Liderlerin değiştirilmesi kabilecilik asabiyetinin canlanmasına sebebiyet verebilirdi.

Bir süre sonra hicretin 5. yılının Recep ayında Mudar kabilesinden Rasûlullah'a (sav) gelen ilk heyet, dört yüz kişilik Müzeyne heyeti olur. Rasûlullah (sav) onların hicret etmeden memleketlerinde kalmalarını isteyerek şunu söyler:

"Siz bulunduğunuz yerde muhacirsiniz. Mallarınızın yanına dönün." Bunun üzerine Müzeyne heyeti memleketine döner.[129] Anlaşılan o ki on kişilik ilk heyetin dönüşünden sonra İslâm kabile arasında yayılır ve ardından Medine'ye hicret kapısı kapanır. Bu gelişmelerden sonra dört yüz kişilik heyet Hz Peygamber'e gelmiştir.

Ebû Zehrâ, Müzeyne kabilesinin Muhacir olarak kabul edilişini şöyle açıklar: "Allah Rasûlu bütün Arap topraklarında İslâm'ın yayılmasını arzuladığından dolayı kendisine gelen Müzeyne heyetine karşı "*Her nerede olursanız olun siz muhacirlersiniz. Mallarınıza dönünüz."*[130] demiştir" Ayrıca Hz. Peygamber'in *"Siz bulunduğunuz yerde muhacirsiniz.*" sözünden şunu da anlamak mümkündür: Mekke fethedilmeden önce Medine'nin çevresindeki yerlerde yaşayan kabilelerin İslâm devletiyle olan ilişkilerinden dolayı içlerinde İslâm yayılmış ve bunun sonucu olarak din emniyeti sağlanmış ve böylece bu topraklar Dârü'l-İslâm'a dönüşmüştü. Artık onların yerlerini terk etmelerine gerek kalmamıştı.

İbn Hibbân ve el-Diyârbekrî'nin aktardığı bilgilere göre ise Bilâl b. Hâris Müzeyne'den 14 kişilik bir heyetle Dûmetu'l-Cendel seferinden

---

[129] İbn Saʿd, **a.g.e.**, C. I, s . 251.

[130] Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Ahmed Ebû Zehrâ (ö.1394/1974), **Hâtemu'n-Nebiyyîn**, nşr. Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 3c., Kâhire, 1425/2005, C. III, s. 978.

sonra Hz. Peygamber'e gelip Müslüman olduğunu ve böylece Medine'ye gelen ilk Müslüman heyet ünvanına kavuştuğunu söyler.[131] Dûmetu'l-Cendel Gazvesi ise hicretin 5. yılının Rebiûlevvel ayında gerçekleşmiştir.[132] Bu rivayet diğer siyer kaynaklarından farklı olarak, ilk gelen heyetin on kişi değil on dört kişi olduğunu söylemektedir.

Müzeyne kabilesinde önemli bir yere sahip olan Nu῾mân b. Mukarrin el-Müzenî, Müzeyne heyetinin Müslüman oluşunu şöyle anlatır:

"Dört yüz kişilik Müzeyneli bir heyet ile Rasûlullah'a (sav) geldik. O bizlere emirlerini bildirdi. Sonra içimizden bazıları Hz. Peygamber'e elimizde yol azığımızın olmadığını söyledi. Rasûlullah (sav) Hz. Ömer'e: "Ey Ömer, kalk onlara azık hazırla," dedi. Hz. Ömer: "Karın açlığımızı gideremeyecek kadar az bir hurmadan başka şeyimiz yoktur" dedi. Allah Rasûlu tekrar ona kalk ve onlara azık hazırla, dedi. Ardından Hz. Ömer bizi kendisiyle beraber çardağına götürdü. Çardağı açtığımızda yapraklı taze hurma-başka bir rivayette boz deve gibi bir hurma yığını- gördük. Hz. Ömer, bize: "Haydi bu hurmadan rızıklanın" dedi. Ben onların en sonuncusuydum. Dört yüz kişi ondan yedik, o hurma hâlen orada duruyordu. Onu hiç eksilmiş bulmadım."[133]

---

[131] İbn Hibbân, **es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbârü'l-Hulefâ**, C. I, s. 251; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyârbekrî (ö. 966/1558), **Târîhu'l-Hamîs fî Ehvâl Enfesi'n-Nefîs**, nşr. Dâru Sâdır, Beyrut, 2c., C. I, s. 470.

[132] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 213.

[133] Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musâ el-Horâsânî Ebû Bekir el-Beyhakî (ö. 458/1066) **Delâilü'n-Nübüvve ve Marifetu Ehvâli Sâhibi'ş-Şerîa**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3c., 1. bs., Beyrut, 1405/1985, C. V, s. 366; Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme (ö. 279/892), **et-Târîhu'l-Kebîr**, thk. Salâh b. Fethî Hilâl, nşr. el-Fâruk el-Hüdeyse, 4c, 1. bs., Kâhire, 1427/2006, C. VIII, s. 304; İbn Kesîr, **a.g.e.,** C. VII, s. 135.

Müzeyne kabilesinden Müslüman olanlardan bazılarına yakınları tarafından eziyet edilmeye başlandı. Onlardan biri de Abdullah b. Abdunühm el-Müzenî'dir. Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'nin amcaoğlu olan Abdullah b. Abdunühm Zü'l-Bicâdeyn lakabı ile tanınırdı. İbn İshak onun Müslüman oluşundan şöyle bahsetmektedir:

"Abdullah Zü'l-Bicâdeyn babası öldüğünde yetim kalmış ve babasından kalan miras olmadığı için varlık sahibi olan amcası onun bakımını üstlenmiştir. Bir süre sonra Abdullah zenginleşti, develeri koyunları ve köleleri oldu. Rasûlullah (sav) Medine'ye geldiğinde Abdullah, İslâm'a karşı meyletmeye başladı. Ne var ki amcasından dolayı buna gücü yetmedi. Nihayet seneler geçti, Mekke fethedildi. Rasûlullah, Medine'ye geri döndüğünde Abdullah Zü'l-Bicâdeyn bir gün amcasına "Ben senin Müslüman olmanı hep bekledim durdum. Senin hâla Muhammed'i arzu etmediğini görüyorum. Hiç değilse bırak da ben Müslüman olayım" dedi. Amcası: "Eğer Muhammed'e tabi olacak olursan üzerindeki elbiseye varıncaya kadar sana verdiğim her şeyi çeker alırım!" dedi. Abdullah: "Vallahi ben ona tabi oldum bile! dedi. "Taşa, puta tapmayı çoktan bıraktım bile! Mallarımı alırsan al." Amcası dediği gibi de yaptı. Yeğeninin sadece mallarını almakla kalmadı, üzerindeki elbiseyi bile çıkarıp aldı. Abdullah çırılçıplak bir vaziyette koşarak annesinin yanına gitti. Annesi evindeki kalın bir kilimi iki parçaya bölerek ona verdi. O da yarısı ile bedeninin altını öbür yarısı ile de üstünü örttü. Nitekim kendisine Rasûlullah tarafından verilen Zü'l-Bicâdeyn[134]lakabı da bu olay ile ilgilidir. Abdullah doğruca Medine'ye Rasûlullah'ın yanına koştu. Medine'ye gece vakti geldi ve sehere kadar mescitte kaldı. Peygamber (sav) namaz kıldıktan sonra cemaatle musafaha ederken iki parça kilime bürünmüş bir adam gördü ve:"Sen kimsin?" diye sordu.

[134] Kalın, kaba ve katı bir giysidir. Palas anlamına da gelir.

Ardından sen "Abdullah Zü'l-Bicâdeyn"sin, bana biraz yaklaş, dedi. Bundan böyle kendisine Zü'l-Bicâdeyn denildi.[135]

İslâm'ın erken dönemlerinde Müslüman olup Hz. Peygamber'in yanında yer alan ve böylece sahabe unvanına kavuşan Müzeynelilerin sayısı oldukça fazladır. Muhammed Süleyman et-Tayyib, Müzeyneli 104 sahabenin biyografisini "Mevsu'atü'l-Kabâ'il" adlı eserinde ele almıştır. Bunlardan Buceyr b. Züheyr -farklı rivayetler olmakla beraber- Allah Rasûlu henüz Medine'ye hicret etmeden önce Mekke'de Müslüman olduğu rivayet edilir. Hz. Peygamber risaletle görevlendirildiğinde Buceyr b. Züheyr Mekke'ye gelip Müslüman olur. Sonra kavminin yaşadığı yere döner. Allah Rasûlu (sav) Medine'ye hicret ettiğinde Buceyr tekrar Rasûlullah ile buluşur.[136]

Diğer bazı Müzeyneliler hicretin ilk yıllarında henüz Müzeyne heyeti Hz. Peygamber'e gelmeden önce Müslüman olduklarını megazi kitaplarında adı geçen Müzeynelilerin katıldığı gazvelerden anlamaktayız. Bedir Gazvesi'ne katılan Mâlik b. Nümeyle (Sâbit),[137] Uhud'a iştirak eden Vehb b. Kâbûs el-Müzenî ve kardeşinin oğlu Hâris b. Ukbe b. Kâbus onlardan bazılarıdır.[138]

Anlaşılan o ki kabile heyet olarak gelmeden önce ferdî düzeyde bazı kişiler, çok önceden Müslüman olmuşlardır. Hz. Peygamber Medine'ye geldiği sırada yanında Müzeyne'den Amr b. Avf'ın dedesi

---

[135] Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî, (ö. 151/768), **Sîreti ibn İshâk**, thk. Süheyl Zekkâr, nşr. Dârü'l-Fikr, 1bs., Beyrut, 1398/1978, s. 293-294; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Vâkıdî (ö. 207/823), **el-Megâzî**, thk. Marsden Jones, nşr. Dârü'l-Aʿlemî, 3c., 3. bs., Beyrut, 1989, C. III, s. 1013.

[136] Hüseyin Abîd Ebû Yâsin, **Şi'ru-Müzeyne ve Ahbâruha fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm**, s. 15.

[137] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. I, s. 691; İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. III, s. 358.

[138] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. I, s. 274-277; İbn Saʿd, **a.g.e.**, C. IV, s. 186; Belâzürî, **a.g.e.**, C. I, s. 326.

de vardı. Amr b. Avf, dedesinden naklen şunu anlatır: Rasûlullah (sav) Medine'ye geldiğinde onunla beraberdik. Rasûlullah (sav) Beytü'l-Makdis'e doğru on yedi ay namaz kıldı.[139] Fakat meşhur Müzeynelilerin Müslüman oluşları hicrî 5. yıldan sonradır.

Araştırmamıza göre, Müzeyne kabilesi İslâm öncesi dönemde Yahudilerin yaşadığı Vâdi'l-Kurâ bölgesine yakın bir yerde yaşamalarına rağmen Yahudiliği tercih eden olmamıştır. Aynı şekilde Hristiyanlığa geçiş de olmamıştır. J. Spencer Trimingham konu ile ilgili şunları söyler:

"Hicaz'ın güneyinde bulunan Müzeyne, Süleym, Cüheyne ve Belî kabileleri İslâm gelinceye kadar putperest olarak kaldılar. Bu kabilelerden Hristiyanlığı tercih eden olmamıştır."[140]

3.1. Kur'ân'da Müzeyne Kabilesi

Kur'ân'da açıkça Müzeyne kabilesinden bahsedilmemekle beraber çeşitli ayetlerde kastedilen kişilerin Müzeynelilerden bir grup olduğu ilk dönem tefsir kaynaklarında açıkça görülmektedir. Bu ayetlerde onların bedevilikleri, nifak halleri ve içlerinden bir grubun gerçek anlamda iman ettikleri beyan edilmiştir. Buna örnek olması bakımından bu ayetlere değinmekte fayda vardır. Ayetlerin büyük bir kısmı Tevbe Suresi'nde geçmektedir.

3.1.1. Tevbe ve Hucurat Suresi'nde Müzeyne

"Bedevilerden öyle kimseler vardır ki, infak ettiğini zorla ödenmiş bir borç sayar ve başınıza musibetler gelmesini bekler dururlar. En kötü belâ başlarına olsun. Allah her şeyi işitendir, bilendir."

---

[139] Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdullah b. Musa el-Ensarî el-Tilmisânî, el-Burrî (ö. 645/1247) **el-Cevheretu fî Nesebi'n-Nebî ve Eshâbihi'l-Aşere**, thk. Muhammed et-Tuncî, nşr. Dârü'l-Rifâî, 2c., 1. bs., Riyâd, 1403-1983, C. I, s. 263.

[140] J. Spencer Trimingham, **Christianıty Among the Arabs in pre-Islâmîc Times**, London, longman, 1979, ISBN 0582780810, s. 122.

"Bedevilerden öyleleri de vardır ki; Allah'a ve ahiret gününe iman ederler. İnfak ettiğini Allah katında yakınlığa ve Peygamber'in dualarına vesile edinir."

"Çevrenizdeki bedevilerden münafık olanlar vardır; Medine ahalisinden de. Onlar nifakı âdet edinmiş kişilerdir."[141]

"Bedeviler: "İman ettik." dediler. De ki: "İnanmadınız, ama "Boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi…" [142]

Bu ayetlerde geçen bedevilerden kastedilenler Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Gıfâr ve Eşca' kabileleridir. Çünkü bu kabilelerin evleri Medine'nin etrafında bulunuyordu. [143] Bu görüş aynı zamanda İbn Abbas'tan da gelmiştir. Bu kabileler İslâm'a girdikten sonra Ensar'da olduğu gibi onların da arasında münafıklar türedi.[144]

Bedevilerden iman edip infakta bulunanlardan kastedilenlerin Müzeyne kabilesinden Mukarrinoğulları olduğu ve ayetin onlar hakkında nazil olduğu söylenmiştir.[145] Henüz erken dönemde Hz. Peygamber'in yanında yer alan ve İslâm tarihi kaynaklarında "*Kardeşler*" olarak bahsedilen Mukarrinoğullarından kısaca bahsetmek gerekir.

---

141 Tevbe, 98- 99,101.

142 Hucurât, 49/14.

143 Ebû'l-Hasan Mükâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî (ö. 150/767), **Tefsîru Mükâtil b. Süleymân**, thk. Abdullah Mahmüd Şehâte, nşr. Dârü İhyai't-Turâs el-Arabi, Beyrut, 1423/2002, C. II, s. 191; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî Şemsüddin el- Kurtubî (671/1273), **el-Câmi' li'l-Ahkâmi'l-Kur'ân**, thk. Ahmet el-Berdûnî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kâhire, 20c, 2. bs. 1384/1964, C. VIII, s. 240.

144 Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Hubeyb el-Basrî el-Mâverdî (ö. 450/1058), **en-Nüket ve'l-Uyün**, thk. el-Üseyd b. Abd'l-Maksüd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 6c., Beyrut, C. II, s. 396; Cemâlü'd-Dîn Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö. 597/1201), **Zâdu'l-Mesîr fi İlmi-Tefsîr**, Abdurezzâk el-Mehdî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, 1. bs., Beyrut,. 1422/2002. C. II, s. 292.

145 Mükâtil b. Süleymân, **a.g.e.**, C. 2, s.191; Kurtubî, **a.g.e.**, C. VIII, s. 235.

Sahabeler arasında en fazla kardeş sayısı ile Hz. Peygamber'e arkadaşlık eden Mukarrinoğulları olmuştur. Farklı rivayetler olmakla beraber bunların yedi kardeş olduğu ve önemli görevlerde bulundukları rivayet edilir. Bunlar; Abdullah, Abdurrahman, Akîl, Ma' kıl, Nu' mân, Süveyd ve Sinân'dır.[146] İleride bu kişilerin aldıkları görevlerden bahsedilecektir.

İbn Hazm, Mukarrin'in yedi oğlunun Nu' mân, Süveyd, Muâviye, Nu' aym, Akîl ve Amr olduğunu söyler. Bir tanesinin isminin ise kendisine ulaşmadığını, bunların hepsinin sahabe olup hicrette bulunduklarını ve fazilet sahibi olduklarını zikreder.[147] Abdullah b. Mes' ûd onların bu faziletinden şöyle bahseder:

"Şüphesiz ki nifakın evleri olduğu gibi imanın da evleri vardır. Mukarrinoğulları'nın evleri imanın evlerindendir."[148]

3.1.2. Fetih Suresi'nde Müzeyne

Fetih Suresi'nde Hudeybiye seferini anlatan ayetlerden kastedilen kişilerin Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin de içinde olduğu bedevilerdir. Bu ayetlerin birinde şöyle buyrulmaktadır:

"Bedevilerden geri bırakılanlar sana diyecekler ki: Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti, Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler."[149]

Ayet-i kerimede bahsi geçen kişiler Medine çevresinde bulunan Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Ğifâr ve Eşca' bedevileridir. Rasûlullah (sav) Hudeybiye yılı Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmak istediğinde

---

[146] ez-Zebîdî, **a.g.e.**, C. XXXV, s. 547; Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. I, s. 549, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber b. Âsım en-Nemerî (ö. 463/1071), **el-İnbâh Alâ Kabâili'r-Ruvât**, thk. İbrahîm el-Ebyârî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, 1c., 1. bs., Beyrut, 1405/1985, s. 58.
[147] İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 123.
[148] İbn Abdilber, **a.g.e.**, s. 58.
[149] Fetih, 48/11.

bu kabilelerin de kendisiyle beraber yola çıkmalarını istemiş; ancak Kureyş'ten çekindikleri için Rasûlullah ile beraber olmaktan geri kalmış ve işlerini mazeret olarak göstermişlerdir. Hz. Peygamber (sav) Hudeybiye'den döndüğü zaman bunlar Müslümanlığını izhar etmiş ve kendileri hakkında bağışlanma dilemişlerdir. Bunun üzerine bu ayetler nazil olmuştur.[150]

Fetih Suresi'nin 24. ayetinin inişi ile ilgili Müzeyne kabilesinden Abdullah b. Muğaffel şunu rivayet eder:

"Hudeybiye Antlaşması'nda Hz. Ali ile Süheyl b. Amr arasında antlaşma metni yazılırken otuz kişilik bir genç topluluğu ellerinde kılıçlarıyla bize saldırdılar. Bunun üzerine onları yakalayıp Rasûlullah'a gatirdik. Hz. Peygamber:

"Siz bugün yeryüzü ahalisinin en hayırlılarısınız." diye buyurdu. Bu olay akabininde Fetih Suresi 24. ayeti nazil oldu.[151]

"*O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah, yaptıklarınızı görendir.*"

Müzeyne'den bazı kişilerin Hudeybiye antlaşması esnasında Medine'ye gelmiş olması, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmeleri Hudeybi'ye sonrası başladığını, Mekke'nin Fethi'ne ve Tebük Savaşı'na kadar sürdüğünü gösteriyor.[152]

---

[150] Mükâtil b. Süleymân, **a.g.e.**, C. IV, s. 70; Kurtubî, **a.g.e.**, C. XVI, s. 348; Ahmed b. Muhammed b. İbrahîm es-Saʿlebî (ö. 427/1305), **el-Keşfu ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân**, thk. el-İmâm Ebî Muhammed b. Âşür, nşr. Dâru İhyai't-Turâs el-Arabî 10c. 1. bs., Beyrut, 1422/2002, C. X, s. 319.

[151] Taberî, **Camiu'l-Beyân an Te'vilu'l-Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdullah Muhsin et-Turkî, nşr. Dâru-Hicre, 2. bs., 26c, C. XXI, s. 288.

[152] Ebû Zehrâ, **a.g.e.**, C. II, s. 97.

3.1.3. Bakara Suresi'nde Müzeyne

Boşanmış kadınların iddet süresini tamamladıktan sonra kocalarıyla tekrar evlenmek istemeleri halinde onlara mâni olunmamasını emreden ayetin Müzeyneli Ma‛ kıl'in bu durumdaki kız kardeşine engel olması üzerine nâzil olduğu rivayet edilmiştir.

Rivayet edildiğine göre, Müzeyne kabilesinden Ma‛ kıl b. Yesâr'ın kız kardeşi Ebû'l-Beddâh'ın nikâhı altında idi. Onu boşadı ve iddeti bitinceye kadar bıraktı. Daha sonra pişman oldu, tekrar ona talip oldu. Hanımı buna razı olmakla birlikte kardeşi Ma‛ kıl onu Ebû'l-Beddâh ile evlendirmek istemedi ve "Şayet onunla evlenecek olur isen yüzüm yüzünü görmeyecektir" dedi. Haber Hz. Peygamber'e ulaşınca Ma‛ kıl'i çağırıp dedi ki: "*Eğer mü'min isen kardeşinin Ebû'l-Beddah ile evlenmesine engel olma!*" Bunun üzerine Ma‛ kıl, "Ben Allah'a iman ettim," dedi ve kız kardeşini Ebû'l-Beddâh ile evlendirdi. Bu olay üzerine "*Kadınları boşayıp da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında ma‛ ruf bir şekilde anlaştıkları takdirde, artık kocalarına varmalarına engel olmayınız.*" Bakara Suresi 232. ayet nazil oldu.[153]

Dul bir kadının velisinin izni olmadan evlenmesinin caiz olmadığını öne süren mezheplerin dayandıkları delillerden biri de Ma‛ kıl b. Yesâr'ın kız kardeşi ile ilgili bahsi geçen olaydır.[154]

3.1.4. Ahkâf Suresi'nde Müzeyne

Arap kabilelerinin önde gelenlerinden Âmiroğulları, Gatafanlılar, Esed ve Eşca‛ kabileleri Müzeyne, Cüheyne, Eslem ve Gıfâr gibi kabilelere karşı kibirleniyorlardı. İslâm dinini kabul etmeyişleri de bu kabilelerin kendilerinden önce İslâm'a girmiş olmalarıydı. "Şayet bu

---

[153] Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Buhârî (ö. 256/870), **Sâhîhu'l-Buhârî**, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır, nşr. Dâru Turuku'n-Necât, 9c, 1. bs., 1422/2002, C. VII, s. 16-58; Kurtubî, **a.g.e.**, C. III, s. 158.
[154] Kurtubî, **a.g.e.**, C. III, s. 158.

dinde hayır olsaydı, koyun çobanları olan bu kabileler bizden önce iman etmezlerdi.” diyorlardı. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:[155]

“*İnkâr edenler iman edenler hakkında dediler ki: “Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.”*[156]

Koyun çobanları diye küçümsenmeye çalışılan bu kabileler meşhur kabilelerden önce İslâm’a girmekle Kur’ân’ın övgüsüne mazhar olmuşlardır.

3.2. Hadislerde Müzeyne Kabilesi

Hadislerde Rasûlullah (sav) Müzeyne için dua ettiği, onları kendine veli edindiği ve onları diğer bazı kabilelerden üstün tuttuğu ifade edilmektedir.

İnsanlar Medine’ye gelip Medine’nin nüfusu artınca Allah Rasûlu; *“Kavmi bize yeterli olan adama Allah rahmet eylesin.”* dedi. Bunun üzerine Müzeyne kabilesinden Sebi’ b. Nasr el-Müzenî ayağa kalkıp “Burada Müzeyne’den olanlar ayağa kalksın.” dedi. Bunun üzerine meclistekiler ayağa kalktı öyle ki çok azı yerde kaldı. Ardından Allah Rasûlu üç kez peş peşe buyurur ki: “*Allah Müzeyne’ye rahmet eylesin.”*[157]

Hz. Peygamber’in Müzeyne’yi kendine veli edinmesini şu hadis-i şerifte görmekteyiz. Ebû Hüreyre (r.a) rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

---

[155] Ebü’l-Muzaffer Mansür b. Muhammed b. Abdü’l-Cebbâr el-Mervezî es-Sem’ânî (ö. 489/1095), **Tefsîrü’l-Kur’ân**, thk. Yâsir b. İbrâhîm, nşr. Dârü’l-Vatan, Riyâd, 1418/1997, C. V, s. 152.
[156] Ahkaf, 11.
[157] Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. I, s. 65; İbn Hacer, **İsâbe,** C. III, s. 28.

"*Kureyşliler, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Eslem, Gıfâr ve Eşca' benim mevlâlarımdır. Onların da Allah'ın ve Rasûlunün dışında bir velileri yoktur.*"[158]

"*Benim mevlâlarım*" buyruğu ile Peygamber (sav) onları kendine izafe etmektedir ki, "Benim yardımcılarımdırlar" demektedir. Mevlâ kelimesinin değişik anlamları olsa bile buradaki uygun anlamı budur. Şüphesiz ki bu, kabileler için çok açık bir fazilettir. Kasıt da onlardan iman edenlerdir.[159]

Hz. Peygamber, Müzeyne kabilesinin de içinde olduğu bazı kabileleri övmüş, kuvvet ve imkân bakımından kendilerinden daha üstün olan bazı kabilelerle kıyaslamış ve onların daha hayırlı olduğunu belirtmiştir. Ebû Hüreyre (r.a)'ın rivayetinde Hz. Peygamber (sav) buyurdu ki: "*Eslem, Gıfâr, Müzeyne ve Cüheyne'den bir miktar diye buyurdu. Allah nezdinde -ya da kıyamet gününde - Esed, Temîm, Hevâzin ve Gatafân'dan hayırlıdır.*"[160]

Abdullah b. Ebî Bekr, Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu nakleder: "*Cüheyne, Müzeyne, Eslem ve Gıfârlıların, Temîmoğullarından, Esedoğullarından, Abdullah b. Gatafânoğullarından ve Âmir b. Sa' sa' a oğullarından hayırlı olmalarına ne dersiniz? Bunun üzerine bir adam "(durum bu ise) ziyan ettiler, hüsrana uğradılar (demektir)." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlu şöyle cevap verdi: Evet, onlar Temîmoğullarından, Esedoğullarından, Abdullah b. Gatafân oğullarından, Âmir b. Sa' sa' a oğullarından hayırlıdırlar.*"[161]

"Eslem, Gıfâr ve Müzeyne ve Cüheyne ve Eşca" Bu beş kabile Cahiliye döneminde kuvvet ve imkânları itibariyle Âmir b. Sa' sa' a

---

[158] Buhârî, **a.g.e.**, C. IV, s. 181.
[159] İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, nşr. Dârü'l-Marife, 13c., Beyrut, 1379, C. VI, s. 543.
[160] Buhârî, **a.g.e.**, C. IV, s. 182
[161] **a.e.,** C. IV, s. 181.

oğullarından, Temîm b. Mürre ve benzeri diğer kabilelerden daha aşağıda idiler. İslâm gelince öbürlerinden daha çabuk hareket ederek İslâm'a girdiler. Bundan dolayı da şeref onlara geçmiş oldu. Bu kabileler aynı zamanda İslâm'a girişte birbiriyle yarışmalarından dolayı Hz. Peygamber (sav) onlar hakkında dualarda bulunmuştur.[162]

Rasûlullah (sav) ile birlikte savaşmayıp geride kalan Müzeyneliler daha sonraki dönemlerde Rasûlullah ile birlikte bulunmuş ve onunla beraber gazvelere katılmışlardır. Bundan böyle Rasûlullah (sav) onları Temîm, Gıfâr ve diğer Arap kabilelerinden üstün tutmuştur.[163]

B. Kültürel ve Edebî Hayat

1. Şiir ve Şairler

İslâm öncesi Arapları ümmî bir topluluk olmalarına rağmen şiir okumayı seven bir topluluktu.[164] Şairlerin yetişmesine önem verir ve onları halktan sıradan bir kimsenin elde etmesi imkânsız olan ilmi, kendi özel cinlerinden alan ve ilimle donatılmış kişiler olarak görürlerdi. Dolayısıyla şairler daima içinde yetiştikleri toplumun üzerinde hassasiyetle durduğu bazı hasletleri ifade ederdi. Çeşitli işler onların omuzlarına yüklenmişti. Savaşta onların dili, kendi kabilelerinin şecaat ve kahramanlığı kadar tesirli idi. Siyasî müzakerelere katılan heyetlerde şairler de kabile veya kabileler birliğinin sözcüsü olarak yer alırlardı. Kabilelerin, hissiyatı, mazilerindeki mefahiri, zaferleri, düşmanlarına karşı besledikleri kin, onları küçültücü hicivler, kendilerini çevreleyen tabiatın en güzel ifadesi şairin sihirli sözlerinde yer bulur ve bütün bunların tasviri

---

162 Mevlânâ Şiblî Nu'mânî (ö. 1332/1914), **Sîretü'n-Nebî**, çev. Yusuf Karaca, yay., İz Yayıncılık, 2003, s. 394.
163 Şehâbeddîn Mahmüd b. Abdullah el-Âlüsî (ö. 1270/1853), **Ruhu'l-Meânî**, thk. Abdilbârî Atiyye, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 16c., 1. bs., Beyrut, 1415/1994, C. XIII, s. 256.
164 Vâdıh es-Samed, **Edebu Sadri'l-İslâm**, Muessestu'l-Câmî'yye, Beyrut, 1997, C. I, s. 74.

şairden beklenirdi.[165] Araplarda, bir kabilede bir şair yetiştiğinde diğer kabileler gelip o kabileyi tebrik ederdi. Yemekler hazırlar ve ziyafet verirlerdi. Kadınlar toplanır düğünlerde olduğu gibi çalgı çalar ve oynarlardı. Erkekler ve çocuklar birbirlerini tebrik ederlerdi.[166] Bunun bir sonucu olarak Cahiliye dönemi şiirleri o dönemdeki Arap tarihi ve medeniyeti için çok önemli bir kaynak olmuştur.[167] Bu öneme binaen Hz. Ömer: "*Şiir, Arap kabilelerinin divanıdır.*" demiştir.[168] Şairler, şiirlerini usta olan şairlere ve edebiyattan anlayan kimselere sunmak için "*Ukaz*" panayırını kendilerine mesken edinirlerdi. Öyle ki bu gelenekleri hac zamanı, Beytullah'a şiirlerini asmaya kadar götürürdü.[169] Kabeye asılan şiirlere Muallakât-ı Seb' a denilirdi.[170] Bu "yedi muallaka" yani askı sahibi şairler İmru'l-Kays, Züheyr, Antere, Turfe, Lebîd, Amr b. Külsûm ve Hâris b. Hülze'dir.[171] İçlerinde Müzeyne kabilesine mensup olanı Züheyr b. Ebî Sülmâ'idi.

Şiir, dededen toruna sözlü bir gelenek olarak aktarılırdı.[172] Bunun en belirgin örneğini Müzeyne kabilesi mensubu Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın ailesinde görmek mümkündür. Bu aile Müzeyne kabilesinin en meşhur şairlerine sahipti. Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın babası Ebî Sülmâ (Rebia), kız kardeşleri Sülmâ, Hansâ ve erkek

---

[165] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 142; Nihat M. Çetin, **Eski Arap Şiiri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1973, s. 10.
[166] Ebû Ali el-Hasan b. Reşîk el- Kayravânî, **el-Umde fi Mehâsini'ş-Şi'ri ve Adâbihi**, thk. Muhammed Kerzân, Dârü'l-Maârif, Beyrut,1988, C. I, s. 153.
[167] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 142; Es-Samed, **a.g.e.**, C. I, s. 66.
[168] **a.e.,**C. II, s. 293.
[169] es-Samed, **a.g.e.**, C. I, s. 65.
[170] Şerafettin Yaltkaya, **Arap Edebiyatı**, Bilgi Mecmuası (yıl 1, Sayı 1, Teşrîn Sânî 1329-1330, s. 364-397), sadeleştiren Nevin Karabela, Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, s. 3.
[171] Ebû Abdullah Hüseyn b. Ahmed b. Hüseyn ez-Zevzenî (ö. 486/1093), **Şerhu'l-Muallakâtu's-Seb'**, nşr., Dâru İhyâ, 1. bs., 1423/2002, C. I, s. 9.
[172] es-Samed, **a.g.e.**, C. I, s. 67.

kardeşi Evs'in şair olduğu gibi, oğulları Kâʿ b ve Buceyr de şair idiler. Bunlardan Kâʿ b, meşhur Burde kasidesinin sahibidir.[173]

1.1. Züheyr b. Ebî Sülmâ

Müzeyne kabilesinin meşhur şairlerinden Züheyr b. Ebî Sülmâ'dan bahsederken Cahiliye döneminin önde gelen şairlerinden biri olan babası Rebîa b. Ebî Sülmâ (Riyâh)'a da değinmek gerekir. Zira o Cahiliye dönemi'nin en meşhur şairlerinden biridir. Şiirlerinde hikmeti ve güzel görüşleri bir arada toplamıştır. Osman b. Amr (Müzeyne) oğullarından olan Rebîa, Araplar içerisinde Ebî Sülmâ lakabı ile tanınmıştır. Kendisi gibi şair olan kendi döneminin en iyi şairlerinden sayılan dayısı Beşâme b. Gadir'den etkilenmiştir. Dayısı Beşâme, Gatafan kabilesine mensuptu ve kabile içerisinde kendisine değer verilen bir kişiydi. Gatafanoğulları bir savaşa girmek istediklerinde onun görüşüne başvururlardı. Elde ettikleri ganimetleri, kabilenin en faziletlilerine verdikleri pay kadarını ona da verirlerdi. Oğulları olmadığı için malı oldukça artmıştı. Beşâme, kız kardeşini Ebî Sülmâ ile evlendirmiş ve ondan Züheyr ve Evs dünyaya gelmiştir.[174]

Cahiliye döneminin meşhur şairlerinden biri olan Züheyr b. Ebî Sülmâ henüz küçük yaşta babasını kaybeder. Babasını ölümünden sonra annesi şair Evs b. Hacer ile evlenir. Züheyr bu gelişmeler nedeniyle kardeşleri ile birlikte dayıları şair Beşâme b. el-Gadir'in himayesinde yaşar.[175] Beşâme, ölüm vakti geldiğinde malını ailesi ve kardeşlerinin oğulları arasında taksim eder. Bu sırada Züheyr onun

---

[173] İbn Hazm, **a.g.e.**, s. 201; ez-Zeyyât, Ahmet Hasan, **Târîhu'l-Edeb'u-l Arabî**, Dârü-l Maʿrife, Beyrut- Lübnan, 1996, s. 42.
[174] Mustafa Sadık b. Abdurrezzâk b. Saîd b. Ahmed b. Abdulkâdîr er-Râfî (ö. 1356/1940), **Târîhu'l- Adâbu'l-Arabî**, nşr. Dârü'l-Kitabi'l-Arabî, 3c., C. III, s. 156; Ahmet Şevkî Abdusselâm Dayfi (ö. 1426/2005), **Târîhu'l-Edebi'l-Arabîyi'l-Asri'l-Câhilî**, nşr. Dârü'l-Maârif, s. 302; Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 620-621.
[175] İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 201; ez-Zeyyât, **a.g.e.**, s. 42.

yanına gelip: “Malından bana da pay versen!” der. Beşame: “Ey kız kardeşimin oğlu, vallahi bundan daha hayırlısını sana bıraktım!” der. Züheyr: “O nedir?” diye sorduğunda ise: “O benim şiirlerimdir.” cevabını alır. Züheyr de bunu kabul eder.[176]

Züheyr, içinde birçok şairin bulunduğu bir ailede yetiştiği gibi kendisi de bir şair ailesi yetiştirmiştir. Arapların en büyük şairlerinden biriydi. Methiye tarzındaki şiirleriyle ön plana çıkan ve İmru’l-Kays, Nâbiga, A῾ şâ gibi büyük şairleri geride bırakan Züheyr’in en büyük özelliği îcâz ve methiye yaparken bile gerçekten uzaklaşmamasıydı. Hz. Ömer; Züheyr’in şiirlerindeki güzel övgü, hikmet ve derinlikten dolayı kendisi için “Şairlerin Şairi” lakabını kullanmıştır.[177] İbn Abbas rivayet eder: “Bir gün Hz. Ömer: “Şairlerinizin şairinden bir şiir söyleyiniz.” dediğinde ben: “O, kimdir?” diye sordum. O da: “Züheyr’dir.” diye cevap verdi. Ben: “Züheyr hangi yönleriyle bu seviyeye ulaştı?” diye sorduğumda ise Hz. Ömer: “Züheyr sözde başkasının taklidini yapmayan, lafız ve manayı aynı kasidede tekrarlamayan, yabancı sözlere uymayan ve ancak kişide olan özelliklerle kişiyi öven birisidir.” diye cevap verdi.[178]

Hubeyb b. Zâdân babasının kendisine şöyle dediğini anlatır: “Yanında bazı sahabilerin olduğu bir sırada Hz. Ömer’in yanına girdim. O sırada şiirden bahsediyorlardı. Hz. Ömer onlara, Arapların “en güçlü şairi” kimdir, diye sordu. Bunun üzerine aralarında ihtilafa düştüler. Onlar bu hâl üzere iken Abdullah b. Abbas çıkageldi. Hz. Ömer yanındaki kişilere “Bunu en iyi bilen âlim geldi.” dedi. Sonra

---

[176] Abdulkâdîr er-Râfî, **a.g.e.**, C. III, s. 156; Şevkî Dayf **a.g.e.**, s. 302.
[177] Ebû’l-Hattâb el-Kureşî, **a.g.e.**, s. 68.
[178] İbn Şebbe, **a.g.e.**, C. III, s. 790; İbn Kuteybe, **eş-Şi‘r ve’ş-Şuarâ**, nşr. Dârü’l-Hadîs, 2c, Kâhire, 1423/2002, C. I, s. 37-38; Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman el-Fârisî (ö. 471/1079), **Esrârü’l-Belâgâ**, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, nşr. Dârü’l-Medenî, Cidde, 3. bs. 1413/1992, s. 593-594.

Hz. Ömer ona "Ey İbn Abbas! İnsanların en iyi şairi kimdir?" diye sordu. İbn Abbas: "Züheyr b. Ebî Sülmâ'dır." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Bu sözünü kanıtlayacak şiirlerinden bir şiir söyler misin?" dedi. İbn Abbas: "Evet" dedi. Ardından da Züheyr'in Gatafân kabilesinin bir kolu olan Sinânoğullarını öven bir şiirini okudu.[179]

Muâviye b. Ebî Süfyân da şiirde Müzeyne'yi tercih edenlerdendi. Bir sözünde şunları söyler: "Cahiliye döneminin en iyi şairi Züheyr ve kendisinden sonra oğludur. İslâmî dönemde ise Ma' n b. Evs el-Müzenî'dir."[180]

Züheyr, şiirlerinde toplumsal yaralara değinen bunların sona ermesi için çaba gösteren yumuşak huylu, zulmü sevmeyen ve bunun akıbetinden korkan bir kişiliğe sahipti. Şiirlerinde Abs ve Zubyân kabileleri arasındaki savaşın çok kötü sonuçlar vermesi nedeniyle bu iki kabilenin arasını bulanlara teşekkür edip savaşın kötü olduğuna değinmiştir. Harem b. Sinân ve Hâris b. Avf'ı kastederek: "Yok olma derecesine gelmişken ve Menşem'in ıtrı hemen hemen hiç kimseyi bırakmayacak iken Abs ve Zübyân'a yetiştiniz. Bu iki kabile arasındaki barışı, mal harcayarak yahut güzel sözlerle (iyilik yoluyla) sağlanacaksa biz ikisini de yaparak aralarını buluruz dediniz." demiştir. Daha sonra aralarında savaşı bitirmek için yaptıkları ahdi bozan Zubyân kabilesine hitaben şu dizeleri söylemiştir: "Komşularıma ve Zübyân kabilesine söyle! Siz barışı bozmak için yemin mi ettiniz?"[181]

Bu konuyla alakalı diğer bazı dizeleri şöyledir:

"Kalplerinizdekileri gizli kalması için saklamayın. Her ne zaman kalbinizde bir şey saklarsanız bunu bilen bir Allah vardır. Bu ahdi

---

[179] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 223; Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 622- 623.
[180] Belâzuri, **a.g.e.**, C. V, s. 27.
[181] et-Tebrîzî, **a.g.e.**, s. 112-114; Yaltkaya, **a.g.m.,** s. 9.

bozmanızın günahı amel defterinize yazılır. Ya hesap gününe kadar cezası geciktirilir ya da daha önce intikamla cezalandırılırsınız.”

“Savaş yine bildiğiniz ve tattığınız o şeydir. Bu dediğim şey anlamsız, saçma bir söz değildir.”

“Savaş ateşini tahrik edecek olursanız herkes sizi kınayacak ve savaş ateşi kızıştıkça kızışacaktır.”

“Savaş sizi değirmen taşının unu öğüttüğü gibi öğütecek ve siz işi azıttıracaksınız.”

“Hayatın zorluluklarından bıktım. Seksen sene ömür süren elbette usanır.”

“Bugün ve dün olanı bilebilirim fakat yarın ne olacağını bilemem.”[182]

Züheyr b. Ebî Sülmâ Cahiliye dönemi şairleri arasında hikmetli sözleriyle öne çıkmış bir şairdi. Söylediği hikmetli şiirler teorik ve pratik anlamda inanç, ahlâk, ölüm, toplum ve savaş gibi konuları içermiş ve toplum tarafından kabul görmüştü. Bunun sonucu olarak şiirleri Kâbe’nin duvarına asılmıştı. Rivayetlere göre Hicaz’da Nahle ve Tâif arasında bulunan Suk-u Ukaz/Ukaz Panayırı adıyla daha çok şiir ve edebiyatla ilgili olmak üzere Zilka‛ de başında her yıl Araplar bir panayır düzenlerdi. Araplara göre burası bir edebiyat sergisi sayılırdı. Hatipler develeri üzerinde insanlara hutbelerini okur, şairler de deriden yapılmış çadırlarda oturan jürilere kasidelerini okurlardı. Bu kasidelerden beğenilenler mısır ketenleri üzerine yazılıp Kâbe duvarına asılırdı. İşte burada Züheyr b. Ebî Sülmâ da dâhil olmak üzere meşhur yedi şairin kasidesi, Ukaz Panayırı’nda değerlendirilip mükâfat kazanmış olanları Kâbe duvarına asıldıkları

[182] et-Tebrîzî, **a.g.e.**, s. 115-128; Yaltkaya, **a.g.m.,** s. 10.

için “Muallaka” adıyla nitelendirilmiştir.[183] Züheyr’in muallakasından ve hikmetli sözlerinden bazıları:

“İyi davranışlarıyla kendi ırz ve namusunu korumayan, iyilik ve ihsanlarıyla kınama kapılarını kapamayan, yani sövülmekten korkmayan sövgü görür.”

“Zengin olup da iyilikte bulunmayan kimseden kavmi uzaklaşıp onu kınamakla meşgul olur.”

“Sözünde duran kınanmaz. Kalbini rahatlatacak bir iyiliğe eriştirmiş olan incinmez.”

“İyiliğe layık olmayan kimseye iyilik yapan bir kişi övülecek yere kınanır ve kendisi de pişmin olur.”

“Silahlarıyla kendi kabilesini korumayan ve savunmayanın haremine girerler. İnsanlara zulmetmeyen de zulüm görür.”

“Bir kimse gurbete çıkarsa henüz tanımadığı kişiler arasında dostunu düşman zanneder. Kendisine saygısı olmayan saygı görmez.”

“Bir kişi her ne zaman kötü bir huyunu herkesten saklayabileceğini zannederse de kendini aldatmış olur. Çünkü bu kötü huyu bilir ve görürler.”

“Sustuğunda hoşa giden birçok kimsenin sahip olduğu eksiklikleri söze başlayınca anlaşıldığını görürsün.”

“Kişinin yarısı dili ve yarısı da kalbidir. Bunlardan gayrı kişi et ile kandan başka nedir ki?”

“Yaşlılıkta azgınlığın sonu kabirdir. Genç ise hatalarından (sefahatten) sonra aklını başına alır.”[184]

---

[183] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 140-141.
[184] et-Tebrîzî, **a.g.e.**, s. 153-179; Yaltkaya, **a.g.m.,** s. 10.

1.2. Kâʿb b. Züheyr

1.2.1. Müslüman Oluşu

Müzeyne kabilesinin önde gelen şairlerinden biri olan Kâʿ b b. Züheyr'in Müslüman oluşu geç dönemlere hicrî 9. yıla denk gelmektedir.[185] Cahiliye döneminde yaşamış ve İslâm'ın zuhuruna şahit olmuş fakat Müslüman olmamıştı. Kendisinden önce kardeşi Buceyr Müslüman olmuştu.

Bir gün Kâʿ b beraberinde kardeşi Buceyr ile "Ebrâk el-Azzaf" denen yerde koyun otlatıyordu. Buceyr, Kâʿ b'a: "Ben bu adamın yanına varıp gelinceye kadar sen burada koyunlarımızın yanında bekle." dedi. Buceyr Rasûlullah'a (sav) giderek orada Müslüman oldu.[186] İbn Hişâm'ın bir rivayetinde Buceyr'in Müslüman olma sebebi babası Züheyr'in kendisine gelecek olan peygamber'le ilgili anlattıklarıdır. Zira o Yahudi ve Hristiyan din adamlarına gider ve onları dinlerdi. Onlardan yakın zamanda bir peygamber'in Hicaz bölgesine gönderileceğini ve o peygamber'in gönderilmesine az kaldığını duymuştu ve bunu çocuklarına anlatmıştı.[187] Buceyr'in Müslüman olduğu haberi Kâʿ b'a ulaşınca kardeşi Buceyr'i ve Rasûlullah'ı yeren şiirler söyledi. Şu beyitleri yazıp Buceyr'e gönderdi:

"Buceyr'e benden mesaj götürün ve kendisine söyleyin ki: Ey zavallı Buceyr, söylediğini (bu şehadet kelimesini) inanarak mı yoksa bir şey karşılığında mı söyledin? Me'mun (Hz. Peygamber) (bu şehadet kelimesi ile) sana bir kadeh sunarak üst üste içirdi. Onunla seni tehlikeye attı, hasta etti. Böylece doğru yoldan ayrıldın, ona tabi

---

185 İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Târîh**, Çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydınlı-M. Beşir Eryarsoy, v.d., İstanbul, 1985, C. II, s. 254.
186 İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, C. II, s. 254.
187 İbn Hişâm, **Şerhu Kasîdeti Kâʿb b. Züheyr**, thk. Ebû Nâci Mahmûd Hasan, Müessesetü'l-Ulumu'l-Kur'ân, Beyrut 1984, s. 33.

oldun, vay sana! Acaba başkaları gibi sana ne gösterdi? Anne ve babanın tabi olmadığı bir dini ve kardeşinin üzerinde olmadığı bir dini sana gösterdi. Eğer bu işten dönmezsen sana acımam ve kaydığın zaman da sana kurtuluş ve iyilik temenni etmem."[188]

Rasûlullah (sav) onun bu sözlerini işitince gazaba geldi ve görüldüğü yerde öldürülmesini emretti.[189] el-Bağdâdî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber; "Kâ' b elime geçerse dilini keseceğim." buyurdu.[190] Buceyr durumu Rasûlullah (sav) Tâif'ten döndükten sonra kardeşine yazılı olarak bildirdi ve ona: "Kendini kurtarmaya bak, senin kurtulabileceğini de sanmıyorum." diye söyledi. Daha sonra ona ikinci bir mektup yazarak: "Bu mektubumu alınca Müslüman ol ve onun yanına gel, çünkü o Müslüman olduktan sonra daha önceki şeylerden kimseyi sorumlu tutmuyor." dedi.[191] İbn Hişâm'ın rivayetinde şu ilaveler yer almaktadır:

Daha evvel Mekke'de kendisine eziyet eden ve hicveden bazı şairleri öldürttü. Sağ kalanlar, İbn-i Zibâra ve Hübeyre b. Ebî Vehb gibi şairler ise kaçtılar.[192] Bu haber, kardeşi Buceyr tarafından kendisine ulaştırılınca endişeye kapıldı ve yeryüzü kendisine dar geldi. Bir umut olarak kavmi Müzeyne kabilesine gelip ilticada bulundu. Fakat kabilesi onun bu isteğini kabul etmedi. Düşmanları onun için "O, artık ölüdür!" diyerek dedikodu yapmaya başladılar.[193] Bunun üzerine Kâ' b, Müslüman olmak için Hz. Peygamber'e geldi.

---

188 İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 501.
189 Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kâymâz ez- Zehebî (ö. 748/1347), **Târîhu'l-İslâm ve Vefayatü'l-Meşâhir ve'l-E'lâm**, thk. Ömer Abdusselâm et-Tedmirî, nşr. Dârü'l-Küttâbü'l-Arabî, Beyrut, 52c., 2. bs., 1413/1993, C. II, s. 635.
190Abdülkadir b. Ömer el-Bağdâdî (ö. 1093/1682), **Hizânetü'l-Edeb**, thk. Abdusselâm Muhammed Hârun, nşr. Mektebetü'l-Hancî, 13c., 4. bs., Kahire, 1418/1997, C. IX, s. 155.
191 İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, s. 254..
192 İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 501; İbn Kesîr, **a.g.e.**, C. III, s. 699.
193 İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 502; İbn Kesîr, **a.g.e.**, C. III, s. 700.

Rasûlullah (sav), ashabı ile birlikte oturuyordu. Bundan sonraki gelişmeleri Kâ' b kendi sözleriyle şöyle anlatır:

"Ben onu nitelikleriyle tanıdım. Bu nedenle oturanların üstünden geçerek onun yanına vardım ve Müslüman olduktan sonra "Ey Allah'ın Rasûlu, senden emân istiyorum, işte senden beni korumanı istemek durumundayım!" dedim. O bana: "Sen kimsin?" diye sorunca ben: "Kâ' b b. Züheyr'im" cevabını verdim. "Sen şu sözleri söyleyen misin?" deyip Ebû Bekir'e döndü ve " Sözü nasıl söylemişti?" diye sordu. Ebû Bekir de ona başlangıcı: "Buceyr'e benden mesaj götürün." diye başlayan mısralarımı okudu. Bunun üzerine ben değişiklik yaparak şöyle okudum:

"Ebû Bekir seni kandıran bir bardakla içirdi. Me'mun (Hz. Peygamber) da bundan sana sundu."

Bunun üzerine Rasûlullah (sav): "Allah'a yemin ederim Me'mun (güvenilir) bir kimseyim." dedi.[194] Bu esnada Ensar'dan bazı kişiler Kâ' b b. Züheyr'e hücum edip ağır sözler söyledi. Kureyş'e mensup Müslümanlar ise ona yumuşak davrandılar ve İslâm'ına sevindiler. Bunun üzerine Kâ' b "*Bânet Suâdu*" diye başlayan kasidesini okudu.

"Bugün Suâd'la ayrılıp döndük, bu nedenle aklım başımda yok. Arkasından köle gibi takılıp gitti, zincirlerden kurtulacağı yok."[195]

Ebû Bekir el-Enbârî'nın rivayetine göre Kâ' b, kasidesinde bulunan şu beytini söylediğinde: "Muhakkak ki Peygamber, kendisiyle aydınlanan bir nurdur. Allah'ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır." Hz Peygamber (sav), bu sözler üzerine,

---

[194] İbn Hacer, **a.g.e.**, C. V. s. 444.
[195] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 503; İbnü'l-Esîr, **a.g.e.**, s. 254-255; İbn Kesîr, **a.g.e.**, C. III, s. 701.

üzerinde bulunan yemen hırkasını (Bürde) Kâʽb'ın omuzlarına attı.[196] Kâʽb, başka bir şiirinde de Rasûlullah'ı şöyle övmüştür:

"Meshetti Nebi (sav) eliyle alnını. Parıldıyor yanaklarından beyazlık ve nur. Yüzünde parıldayan bir güzellik var. Nübüvvet nurudur o nur."[197]

1.2.2. Şairliği ve Şiirleri

Kâ'b b. Züheyr, Muhadram[198] şairlerden biridir. Müzeyne kabilesinin de en meşhur şairlerinden biridir. Cahiliye devri ile ilk İslâmî dönemi yaşayıp bu devirlerde şiirler okumuştur. Ukbe -el-Mudarreb-[199] lakaplı oğlu, torunu el-Evvâm b. Ukbe, kardeşi Buceyr, kızının iki oğlu Sülmâ el-Utebân ve Kureyd de kendisi gibi şairdir. [200]

Kâʽb, edebiyatın zirvede olduğu, meşhur Muallaka şairlerinin yetiştiği bir dönemde büyüdü. Henüz küçük yaşta iken şiire başlamış; fakat babası Züheyr buna izin vermemişti. Buna rağmen

---

196 İbn Hacer, **a.g.e.**, C. V. s. 444.

197 Müfid, Kumeyhe, **Şerhu Divân'ı Kâʽb b. Züheyr**, nşr. Dârü'ş-Şevvaf, Cidde, 1989, s. 191.

198 "Muhâdram" kelimesi Arapça "hadrama" kökünden türemiş olup çokluk genişlik, işaret için devenin kulağının bir parçasını kesme, soyu ve rengi karışık olma gibi anlamlarda kullanıldığı gibi, Cahiliye dönemini yaşayıp İslâm geldikten sonra Müslüman olmuş ve bu dönemde bir süre yaşamış kimseler içinde kullanılırdı. Arap şiiri sanatı yönünden ise bu kelime, Cahiliye döneminde yaşayıp o dönemin tarzında şiir inşâd etmiş ve yaşadıkları toplumda sanatları kabul görmüş, İslâm'ın gelmesiyle bu dini kabul ederek Müslüman olmuş kimselerdir. Cahiliye sanat geleneği üzere yetişmiş olsalar bile, bu yeni dönemlerinde sanatları İslâm'dan etkilenmiş, şiirlerinde bu etkileri görülmüş şairlerdir. Dursun Hazar, **İslâmî İlimler Dergisi**, Yıl 1., Sayı 1. 2006. s. 88.

199 Ukbe'nin el-Mudarrab lakabını almasının sebebi, Ukbe, bir gün Esedoğullarından bir kadına sarkıntılıkta bulunur. Kadının kardeşi onu kılıçla birkaç kez darp ettiği halde ölmez. Bu olaydan sonra "el-Mudarrab" lakabıyla anılır. İbn Kuteybe, **eş-Şi'r ve'ş-Şuarâ**, C. I, s. 141-142.

200 Şevkî Dayf, **a.g.e.**, s. 303; Ebû'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed el-İsfahânî, (ö. 356/967), **Kitâbu'l-Âgânî**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2008, C. XVII, s. 87.

Kâʿ b şiir ile ilgilenmeye devam etmiştir. [201] Bunun üzerine babası onu dövmüş ve hapsetmişti. Züheyr bir sözünde oğlu Kâʿ b'a şunu söyler: "Yemin olsun ki, bir beyit dahi söylersen seni ondan vazgeçirmek için öldüresiye döverim." Züheyr'in amacı oğlunu faydasız, kıymeti olmayan şiirleri söylemekten alıkoymaktı. Babasının uzun imtihanlarından sonra başarı gösteren Kâʿ b, babasının güvenini kazanmış ve şiir inşad etmesine izin verilmişti.[202] Babası Kâʿ b'a hem kendi şiirlerini hem de Cahiliye şairlerinin şiirlerini ezberletti. Bu şekilde onun şiir söyleme kabiliyetinin gelişmesini sağladı.[203] Kâʿ b bir şiirinde babası hakkında şu sözleri söyler:

"Onun kasidelerine benzer kaside nazmediyorum. Bana şiir öğreten odur. Babasına benzeyen hata etmemiştir."[204]

İbn Abdilber, *el-İstiâb* adlı eserinde Kâʿ b hakkında şunları söyler: "Kâʿ b b. Züheyr, çok şiir söyleyen mükemmel bir şair idi. O ve kardeşi Buceyr kendi tabakalarında bulunan şairlerin önde gelenleri idiler. Kâʿ b onların en yetenekli şairiydi. Babaları Züheyr ise şiir konusunda oğullarından üstündü.[205]

Kâʿ b b. Züheyr, İslâm tarihinde "Kaside-i Bürde"siyle meşhur olmuş ve bununla beraber anılmıştır. Günümüz edebiyatçılarının da dikkatini çekmiş ve bununla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Brockelmann, Kaside-i Bürde'yi zikrederken şunları söyler: "Kaside-i

---

[201] Ebî-Sâid el-Hasan b. el-Hüseyin el-Askerî, **Divân-u Kâʿb b. Züheyr**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, Beyrut, 1994, s. 8.
[202] el-İsfahânî, **a.g.e.**, C. 17, s. 88.
[203] Bkz. Dayf, **a.g.e.**, s. 303.
[204] Kumeyhe, **a.g.e.**, s. 137.
[205] İbn Abdilberr, **el-İstiâb fi-Mârifeti'l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, nşr. Dârü'l-Cîl, 4c., 1. bs., Beyrut, 1412/1992, C. III, s. 1315.

Bürde Arap şiirlerinin en meşhurudur. Şaire, eskimeyen bir şeref hırkasını giydirmiştir.”[206]

Kâʽ b Müslüman oluşu sırasında Hz. Peygamber'i ve Kureyş’ten olan Muhacirleri methettiğinde, Ensar’dan olan Müslümanlar ona karşı öfkelendi.[207] Bunun üzerine Hz. Peygamber’in Ensarın’da hayır ile anılmaya ehil olduklarını belirtmesi üzerine Kâʽ b, Ensar’ı öven 33 beyitlik kasidesini inşad etti. Bu kasidenin bazı beyitleri şöyledir:

“Onurlu bir hayattan hoşlanan herkes kahraman ve savaşçı Ensar toplumunda kalmaya devam eder. Akılları, dağlara güzellik katar ve elleri yağmuru temsil eder. Onlar, kılıç gibi kuvvetli kollarıyla düşmana saldırır, kolları kısa değildir ki o kollar Hint kılıçları gibi keskindir. Gözetirler düşmanı, keskin gözler. Zayıf değil o gözler, kor ateşlere benzer. Dinlerinden dolayı korurlar insanları el-Meşrefiyye kılıçlarıyla ve boyun eğdiren mızraklarla. Feda ederler canlarını Nebilerine- yemin olsun Allah’ın evine- savaş meydanında. Hafiyye aslanları gibi alışmışlar savaşlara onlar. Ete düşkün, iri boyunlu ve yırtıcıdır o aslanlar. Yağmurların yağmadığı kıtlık zamanında, fakirlerin ve göçmenlerin uğrak meskenidir onlar. Savaştan döndüklerinde onlar, elbiselerinden misk kokusu gibi güzel koku yayılır. Kendilerini ziyaret eden misafirlere yedirirler en değerli develerin etinden. Kışın darlık zamanında ihsan ve iyilikte bulunurlar. Hakkın davetine boyun eğmeyen bütün zalimlerin boynunu vururlar. Ölüm geldiğinde şikâyet etmez onlar, şiddetli olan savaşlarda savaşırlar. Seyyidliği ecdatlarından miras almış onlar, cömert olan iyilerin oğullarıdırlar.”[208]

---

206 Kumeyhe, **a.g.e.**, s. 22.
207 İbni Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 514.
208 Kumeyhe, **a.g.e.**, s. 58.

2. Kur'ân'da Müzeyne Lehçesi

Kur'ân'ın yedi harf üzere indirildiğini haber veren rivayetler vardır. [209] Bu rivayetlerde geçen "yedi harf"den ne kastedildiği ile ilgili farklı görüşlerle birlikte tercih edilen görüş Arap kabilelerinin kullandığı lehçe ve lügatlar olduğuna dair görüştür.[210] Bu bağlamda Kur'ân'da Müzeyne lehçesine yer verildiği aşağıda bahsi geçen kelimelerden anlaşılmaktadır. Bu kelimelerden biri "ibâd" kelimesidir.

İbn Abbas, Âl-i İmrân Suresi'nin 79. ayetinde geçen "kullar" anlamındaki "ibâd" kelimesinin Müzeyne kabilesi lehçesine ait olduğunu zikreder. Müzeyne kabilesi "abîd" kelimesi yerine "ibâd" kelimesini kullanırdı.[211]

Bir başka kelime Nisa Suresi'nin 171. ayetinde geçen "lâ tağlü" kelimesidir. "Ey Ehl-i Kitap! Dininizde aşırı gitmeyin." Aşırı gitmeyin anlamındaki "lâ tağlü" Müzeyne ve Kureyş lehçesine aittir.[212]

3. Okuma Yazma

Müzeyne kabilesinin okuryazarlığı zayıf bir ihtimal de olsa söylenebilir. Zira Kâʽ b b. Züheyr, kardeşi Buceyr'i, İslâm'ı kabul edişinden dolayı yerme amaçlı yazdığı şiirden bunu anlamak

---

[209] Buhârî, **a.g.e.**, C. VI, s. 184.

[210] Demirci, Muhsin, **Tefsîr Usûlü**, İFAV Yay., 2014, İstanbul, s. 111.

[211] es-Saʽlebî, **a.g.e.**, C. III, s. 102; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Hesen b. el-Hüseyn et-Teymî Fahru'd-dîn er-Râzî, (ö. 606/1210), **Mefâtîhu'l-Ğayb-et-Tefsîrü'l-Kebîr**, nşr. Dâru İhyâ et-Türâs el-Arabî, 3. bs., Beyrut, 1420/1999, C. VIII, s. 271.

[212] Abdullah b. Hüseyn b. Hesnün, Ebû Ahmet es-Sâmirî (ö. 386/995), **el-Lüğât fi'l-Kur'ân**, thk. Salâhüddîn el-Müncid, nşr. Matbaetu'r-Risâle-Kahire, 1. bs. 1365/1946, s. 25; Ahmed b. Muhammed b. İmâdu'd-dîn b. Ali, Şihabüddin, İbnü'l-Hâim (ö. 815/1412); e**t-Tibyân fî Tefsîri Ğarîbi'l-Kur'ân**, thk. Dâhî Abdülbâki Muhammed, nşr., Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. bs., Beyrut, s. 145; Abdurrahman b. Ebî Bekr, Celâluddin es-Suyutî (ö. 911/1505), e**l-İtkân fî Ulumu'l Kur'ân**, 4c, thk. Muhammed Ebû Fadl İbrâhim, nşr. el-Heyetü'l-Mısriyye, 4c., bs., 1394/1974, C. II, s. 119.

mümkündür. Aynı şekilde Buceyr'in de Rasûlullah'ın Medine'de Kâ' b b. Eşref'i öldürdüğünden bahseden bir mektubu yazarak Kâ' b b. Züheyr'e göndermesi sözkonusu ihtimali doğurabilir.[213]

4. İlmi Faaliyetlerde Müzeyne

Hz. Ömer, Basra'ya Müslümanlara dinlerini öğretmek için gönderdiği on kişilik ekibin içinde Müzeyneli Abdullah b. Muğaffel de vardı. Bu görevi ifa etmek için Basra'ya yerleşti.[214] Onun soyundandan gelen Muhaddis Ebû Muhammed Ahmed b. Abdullah, meşhur hadis âlimi Buhârî'nin önemli hocaları arasında yer almıştır. Ahmed b. Abdullah Herat'a yerleşmiş, Afganistan ve Buhâra'da hadis ilminin gelişmesine katkı sağlamıştır.[215]

Ayrıca Müzeyne'den Rıdvân Biati'ne iştirak eden Âiz b. Amr ve tâbiînden muhaddis, fakih Bekir b. Abdullah'ın, Basra'nın ilim ve kültür hayatında önemli yeri vardır.[216] Âiz b. Amr hakkı söylemekten çekinmeyen bir kişiliğe sahipti. Bir gün Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girdiğinde ona dedi ki: Ey yavrucuğum! Rasûlullah'ın (sav)' şu sözlerini duydun mu: Yöneticilerin en şerlisi insafsız deve bakıcılarıdır. Sakın ha onlardan olma! Ubeydullah b. Ziyâd ona: "Sen Muhammed ashâbının kepeğindensin" dediğinde Âiz b. Amr ona: "Onların kepeği var mıydı ki? Kepek ancak onlardan sonra başkalarında oldu." cevabını verdi.[217] Cenaze namazını Ubeydullah b. Ziyâd kıldırmasın diye vasiyetinde Ebû Berze'nin kıldırmasını istedi.[218]

---

213 Nâsırüddin el-Esed, **Mesâdiru'ş-Şi'ri'l-Câhilî**, nşr. Dârü'l-Maârif, 7. bs., Mısır, 1988 C. I, s. 115.
214 İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. VII, s. 14; İbnü'l-Esîr, Ü**sdü'l-Gâbe**, C. III, s. 395.
215 Sem'âni, **el-Ensâb**, C. XI, s. 283.
216 İbrahim Sarıçam, **a.g.m.,** C. XXXII, s. 251.
217 İbn Kuteybe, **el-Maârif**, s. 298; ez- Zehebî, **a.g.e.**, C. V, s. 179.
218 İbn Hibbân, **es-Sikât**, C. III, s. 313.

Âiz b. Amr'ın hadis rivayetinde de katkısı olmuştur. Kendisinden Muâviye b. Kurre hadis rivayet etmiştir.[219]

[219] el Burrî, **a.g.e.**, C. I, s. 265.

— ÜÇÜNCÜ BÖLÜM —

SİYASÎ, SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

A. Cahiliye Döneminde Siyasî Hayat

Cahiliye döneminde Araplar arasında siyasî birlik olmamakla beraber kendi aralarında zaman zaman birtakım ittifaklar, dostluk ve dayanışma yeminleri yaparlardı. Bu yolla siyasî bir birliktelik oluştururlardı. Arapların "hilf" diye isimlendirdiği bu teşebbüs iki amaçla yapılırdı. Biri savunma amaçlı, diğeri ise mazlumların hakkını almak için idi. Savunma amaçlı hilfler iki veya daha fazla kabile arasında yapıldığı gibi bir kabile ile o kabileye mensup olmayan bir fert veya aile arasında yahut iki kişi arasında yapılabiliyordu. Hilf yapmak isteyen kabileler biraraya gelerek tören düzenlerler ve yaktıkları ateşin etrafında, genellikle içine kan akıtılmış şarap veya zemzem suyu içerek birbirlerinin her konuda yardımına koşacaklarına dair yemin ederlerdi. Yeminleşen iki veya daha fazla kabile artık bir tek kabile gibi olur ve birine yapılacak saldırı diğerine de yapılmış sayılırdı. Bu tür hilfler, daha çok küçük ve zayıf kabilelerle kalabalık ve kuvvetli kabileler arasında yapılır, böylece zayıflar güçlülerin himayesine girerdi. Diğer hilf çeşidi ise Arap olsun veya olmasın zulme uğrayan ve mağdur edilen kişilerin yanında yer alıp onların hak ve hukukunu zalimlere karşı korumak amacıyla kurulan ittifaklardır. Bu amaçla bir araya gelen kabileler,

mazlumun hakkını zalimden alıncaya kadar mücadele edeceklerine dair yemin ederlerdi.[220]

Bu araştırmamızda Müzeyne kabilesinin birinci türden bir hilf içinde olduğunu görmekteyiz. Zira Müzeyne kabilesi İslâm öncesi ciddi bir muharib güce sahip olmasına rağmen kendi başına çok güçlü bir kabile olmadığından Evs kabilesinin yanında yer almış ve bu yolla varlığını ve nüfuzunu hissettirebilmiştir.

1. Müzeyne - Evs İlişkisi

Her Arap kabilesi gibi Müzeyne kabilesi de muhalif kabilelere karşı daha güçlü olmak için müttefikler edinmiştir. Müzeyne'nin İslâm öncesi en önemli müttefiki Ensar'dan olan Evs kabilesiydi. Güçlü bir kabile olan Evs, uzun yıllar Hazrec ile savaşmış ve bu savaşlara Buas Savaşları denmiştir.

Birçok kaynakta Müzeyne'nin Evs ile olan ittifakı özet ya da kısa bir bilgi olarak sunulurken Semhüdî'nin Vefâu'l-Vefâ'sı ve Muhammed Ahmed Câdü'l-Mevlâbek, Ali Muhammed Bencâvi ve Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim'in ortaklaşa hazırladıkları "Eyyâmü'l-Arab fi'l-Câhiliyye" kitabı konu ile ilgili biraz daha detaylı bilgi sunmaktadır.

Semhüdî Müzeyne'nin Evs ile ittifakının nasıl sağlandığı ile ilgili şunları anlatır:

"Evs kabilesi Medine'de sayıları artıp kalabalıklaşınca onlardan bazıları "Naki" denilen yere yerleşti. O bölgede daha önce oturmakta olan Müzeynelilerle anlaşma yaptılar. Aralarındaki anlaşmayı sağlayan kişi Âsım b. Adî b. Aclan'dır. Bu nedenle anlaşmanın sağlandığı mahalleye "Şu˙ betü Âsım" denildi."[221]

---

[220] Nadir Özkuyumcu, "Hilf", **DİA**, C. XVIII, s. 29-30.
[221] Semhûdî, **a.g.e.**, C. IV, s. 111.

Bu ittifakın gerekliliği Evs ile Hazrec arasındaki Buas Savaşı öncesi kırk günlük savaş hazırlığı esnasında bariz bir şekilde ortaya çıktı. Evs ve Hazrec'ten her biri Arap müttefiklerine elçiler gönderip kendilerine yardımcı olmalarını istedi. Hazrec kabilesi Cüheyne ve Eşca' ı, Evs ise Müzeyne'yi yardıma çağırdı. Evsumenât Müzeyne'ye gelip Müzeynelilerle birlikte Evs kabilesine gitti. Ardından Hüdayr el-Ketâib ve Ebû Âmir er-Râhib, Ebû Kays el-Eslet'e gidip Müzeyne'nin kendilerine yardım etmek için geldiğini, böylece Yesrib ehlinden büyük bir toplulukla desteklendiklerini ve Hazreclilerin buna karşı koymalarının mümkün olmadığını söylediler. Olayın devamında Müzeynelilerin birçoğunun da geride kalıp gelmediğini belirttiler.[222]

Bu rivayetten Müzeyne kabilesinin oldukça kalabalık bir topluluk olduğu sonucu çıkarılabilir. Çünkü Evs kabilesi, Hüdayr'e şunları söyler: "Ey Ebû Useyd, bu topluluğu savaşa çıkarmadan önce geride kalan müttefiklerine (Müzeyne) savaşa katılmaları için elçi göndersen olmaz mı?" Bunun üzerine Ebû Useyd elindeki oku attı ve "Müzeyne'yi bekliyorum. Ordu bana ben de onlara bakıyorum." dedikten sonra şiddetli bir çatışmaya girer.[223] Eğer kabilenin hepsi geliyor da içlerinden bazıları gelmiyorsa bu herhalde onların içerisinde mutlak bir birliğin olmadığını gösteriyor veyahut da aynı olay bütün gruplar için ortak menfaati doğurmuyordu. Zira kabileler arasında yapılan ittifaklarda bazı fertler ittifakın dışında kalıp başka kabilelerle ittifak kurabiliyorlardı. Müzeyne kabilesinden Âsım b.

---

[222] Bkz. Muhammed Ahmed Câdü'l-Mevlâbek- Ali Muhammed Bencâvi-Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, **Eyyâmü'l-Arab fi'l-Câhiliyye**, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Mısır, 1961, s. 75-77; Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. I, s. 64.

[223] **a.e.,** s. 75-77; Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. I, s. 64.

Ükayr'in kabilesine muhalif olarak Hazrec kabilesiyle müttefik olması gibi.[224]

Müzeyne kabilesinin Evs ile olan ittifakı Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişine kadar devam etmiştir. Hz. Peygamber henüz Medine'ye gelmeden önce Evs'in müttefiki Müzeyneli Sithân adında biri Nâfi b. Muallim'i öldürmüş ve böylece İslâm'da Ensar'dan ilk öldürülen kişi Nâfi b. Muallim olmuştur. Nâfi b. Muallim Rasûlullah (sav) henüz Medine'ye gelmeden önce Müslüman olmuştu. [225] İslâm'la beraber artık eski ittifaklar bozuldu ve İslâm'ın kendisi bir hilf konumunda olduğu için Müslüman olanlar bu guruba dâhil olmuş oldu.

1.2. Müzeyne - er-Ribab İlişkisi

Müzeyne'nin müttefikleri arasında er-Ribab da vardır. er-Ribab; Sevr, Teym, Adî, Ukl (Tâbiha'nın bir kolu), Müzeyne ve Dabbe kabilelerinden müteşekkil bir kabileler topluluğuydu. Bunlara er-Ribab denilmesinin sebebi Sa' d b. Zeyd b. Temîmoğullarına karşı aralarında anlaşma yapıp birbirlerine "Okların torbada bir araya toplanması gibi bir araya geliniz." demeleridir. Bazılarına göre bu isimle anılmalarının sebebi, bu kabilelerin ellerini meyve peltesine batırarak aralarında ittifak kurmalarıdır. Birinci görüş daha isabetlidir.[226]

Müzeyne'nin er-Ribab kabileleri arasında olmadığını söyleyen rivayetler de vardır. Bu rivayetlerde yukarıda zikredilen aynı gerekçelilerle er-Ribab isminin Abdümenât oğulları; Adî, Sevrül-Athel, Avf (Ukl) ve Teym'e verilen bir isim olduğu zikredilir.[227] Ayrıca

[224] Muhammed; b. Yusuf eş-Şâmî, (ö. 942/1536), **Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd**, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcüd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 12c., 1. bs., Beyrut, 1414/1994, C. IV, s. 106.
[225] İbnü'l-Kelbî, **Nesebü Ma'd**, C. I, s. 420.
[226] en-Nemerî, **a.g.e.**, C. I, s. 61; İbn Düreyd, **a.g.e.**, s. 180.
[227] el-Burrî, **a.g.e.**, C. I, s. 272.

Tâbiha oğullarının birkaç alt kola ayrıldığı ve bunların en meşhurlarının Dabbe, er-Ribab, Müzeyne ve Temîm olduğu da söylenmiştir.[228] Bu görüşten er-Ribab'ın bir kabile topluluğu değil, müstakil bir kabile olduğu anlaşılmaktadır.

1.3. Müzeyne - Harboğulları İlişkisi

Yemen'den Hicaz bölgesine gelip yerleşen Kays Aylân soyundan gelen Harboğulları kendi aralarındaki savaşlardan dolayı Müzeyne ve Salimoğullarının yaşadığı yer olan Mekke ile Medine arasında bulunan Kuds, Redvâ ve Yenbu'a gelip yerleştiler. Burada bulunan kabileleri mağlup ettikten sonra kendilerine boyun eğdirdiler ve bu bölgeye hâkim oldular. Sonrasında Müzeyne kabilesinin de içinde olduğu bu kabileleri kendilerine müttefik olmaya mecbur bıraktılar.[229]

Bunun dışında Muhammed Süleyman et-Tayyib, *Kenzü'l-Ensâb*'ın yazarı Hamdi'l-Hukaylî'den yaptığı rivayette Müzeyne'nin daha öncesinde de Harb kabilesi ile ittifak kurduğunu, onlara karıştığını ve Cüheyne kabilesine komşu olduğunu söyler.[230]

1.4. Müzeyne - Benû Süleym İlişkisi

Bu iki kabilenin İslâm öncesi aynı bölgede ve hatta aynı yerde yaşadıkları ve birbirlerine komşu olduklarına dair rivayetler vardır.[231] Medine'ye hicret sonrasında da birbirlerine yakın bölgelere yerleşmişlerdir.[232] Böyle bir yakınlık aralarındaki sıkı bir komşuluk ilşkisi olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise'yi Cemûm'a Süleymoğulları üzerine gönderdiğinde yaşanan şu olay iki kabilenin ne derece iç içe

---

228 Kehhâle, **a.g.e.**, C. II, s. 673.
229 **a.e.,** C. V, s. 323.
230 Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 603.
231 İbn Saîd el-Endülüsî, **a.g.e.**, s. 471.
232 İbn Şebbe, **a.g.e.**, s. 264-266.

yaşadıklarını göstermektedir. Zeyd b. Hârise Müzeyne kabilesinden Halime isminde bir kadını esir alır. Zeyd, bu kadının yardımıyla Süleymoğullarının konak yerini öğrenir. Ardından Müslümanlar oraya ansızın baskın yapıp bir hayli deve, davar ve esir alırlar. Esirler arasında Halime'nin kocası da vardı.[233]

Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in Abbâd b. Bişr'i tek başına Müzeyne ve Süleymoğullarının sadakalarını almakla görevlendirmesinden şöyle bir netice çıkarmaktadır:

"Bu iki kabile aynı mahallede oturup birbiriyle nüfusça tamamen kaynaşmadığı hâlde, bir tek devlet memuru gönderilmesi, iki küçük eyâletin bir tek ve daha büyük bir eyâlet halinde birleştirildiğine işaret eder."[234]

Anlaşılan o ki bu iki kabile birbirine yakın olmalarına rağmen birbirleriyle tamamen kaynaşmamışlardır.

1.5. Müzeyne - Cüheyne İlişkisi

Coğrafik açıdan bu iki kabile birbirlerine komşu değillerdi. Müzeyne kabilesinin yaşadığı bölgenin doğusunda Cüheyne kabilesi yaşıyordu. Muhammed Hamidullah'ın ifedesine göre Yanbu' yakınında Müzeyne ve bir miktarr kuzeyde de Cüheyne yaşıyordu.[235]

Müzeyne ve Cüheyne kabileleri İslâm öncesi birbiriyle savaş hâlinde olan kabilelerle farklı müttefikler edinmeleri, aralarındaki ilişkilerin de iyi olmadığının göstergesidir. Zira Evs ile Hazrec arasındaki Buas Savaşı'nda Cüheyne Hazrec kabilesinin, Müzeyne ise Evs kabilesinin yanında yer almıştır.[236] Dolayısıyla bu iki

[233] İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. II, s. 66.
[234] Muhammed Hamîdullah, **a.g.e.**, C. I, s. 654.
[235] **a.e.,** s. 443.
[236] Tevfik Bervî, **Târîhu'l-Arab el-Kadîm**, nşr. Dârü'l-Fikr, s. 208.

kabilenin siyasî anlamda birbirleriyle olumlu ilşkiler içerisinde olmadığını göstermektedir.

1.6. Dâhis ve el-Gabrâ Savaşı'nda Müzeyne

Dâhis ve el-Gabrâ günü putperest devrin en tanınmış savaşlarından biridir. Bu harp, Abs ve onun kardeş kabilesi Zübyân arasında orta Arabistan'da cereyan etmiştir. Her ikisinin de atası Gatafan'dır. Harbin sebebi Abs kabilesinin başkanına ait Dâhis adını taşıyan bir at ile Zübyân şeyhine ait el-Gabrâ adındaki kısrak arasında yaptırılan bir yarışta Zübyânilerin haksızlık yapmış olmalarıdır. Savaş, Basus sulhunun akdedilmesinden hemen sonra altıncı asrın ikinci yarısında patlak vermiş ve aralıklarla İslâmî devrin başlamasına kadar sürüp gitmiştir.[237]

Müzeyne ile ilgili Cahiliye dönemini anlatan şiirlerde Müzeynelilerin Abs ile Zübyân kabileleri arasında yapılan Dâhis ve Gabrâ savaşlarında bulundukları, Zübyân kabilesinin yanında yer aldıkları, yaptıkları anlaşmalara sadık kaldıkları, düşmana karşı aslan kesildikleri ve içlerinde cömert liderlerin olduğu anlatılmaktadır. Kâ' b b. Züheyr'in İslâm öncesi dönemde söylediği şiirde babası Züheyr ve kabilesi Müzeyne'den şöyle bahseder:

"Zübyân kabilesine herhangi bir zaman diliminde bir musibet veya felaket geldiğinde Züheyr koruyordu felaketten. Savaşta ve topluluk arasında aslan olan onlardır. Söz verdiklerin de, sözünü yerine getiren de onlardır. Nice cömert insanlar var aralarında ve bir iyiliğe niyetlendiğinde, azmettiğinde onu yapan nice insanlar var aralarında. Ne zaman ki çağırsam savaşa Evs ve Osman (Müzeyne) kabileleri gelir savaşı alevlendirirler, onlar meseleleri çözmede dayanaktırlar." [238]

---

[237] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 135-136.
[238] Kumeyhe, **a.g.e.**, s. 137.

B. Hz. Peygamber Döneminde Siyasî Hayat

1. Medine Savunmasında Müzeyne Kabilesinin Önemi

Müzeyne kabilesinin Medine'ye yakın bir yerde yaşaması kabileyi siyasî anlamda önemli bir noktaya getirmiştir. Zira Medine'nin dışardan gelebilecek düşman saldırılarından korunması oldukça önemliydi. Bu sebepten olsa gerek kabile Müslüman olduğunda Hz. Peygamber başka kabilelere söylemediği şu sözü Müzeyne kabilesine söylemiştir:

"Siz bulunduğunuz yerde muhacirsiniz. Mallarınızın yanına dönün."[239]

Oysaki Hz. Peygamber Medine dışındaki kabilelerden İslâm'a giren fertlerin veya toplulukların kendi yerleşim yerlerini terk edip Medine'ye hicret etmeleri mecburiyetini koşmuştu ve bu mecburiyet de Mekke'nin fethedilmesini müteakip hicrî sekizinci yılda kaldırılmıştı.[240]

Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in Müzeynelilere söylediği yukarıdaki sözü "Hz. Peygamber'in İslâm'ın hâkimiyeti için tâkip ettiği siyasetin temel umdelerinden biri düşmanı kendi düşmanlarıyla kuşatmaktır." başlığı altında verdikten sonra şunları söyler:

"Rasûlullah yeni Müslüman olanlar karşısında, vatanlarını terk edip İslâm ülkesine hicret etmek için karar vermede ısrar etmesine rağmen, zaman zaman bu vecibenin şiddet ve sertliğini yumuşak tutmuştur. Bu gibi istisnai durumların maksat ve sâiklerini araştıracak olursak görürüz ki, hicret vecibesinin tatbiki de bunun bazı zümrelerden istisna edilmesinde tamamen oluşma yolundaki İslâm camiasının iyilik ve hayrına matuftur. Mesela hicretin 5.

---

[239] İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. I, s. 222.
[240] Muhammed Hamidullah, **a.g.e.**, C. I, s. 457.

yılında Rasûlullah (sav) Müzeynelilerin kendi topraklarında kalmalarına müsaade etti. Gerçekte bunlar Medine'nin 35 km uzağındaki bir bölgede yaşıyorlardı ve bunlar yüzlerce muharib elemana sahipti. Bunların, üzerinde bulundukları topraklarda bırakılması, İslâm devletinin ülkesinin hüdutlarını genişletme maksadını taşıyordu. Bunların İslâm ülkesine hicret etmeleri birçok zor iktisâdi şart ve durumların dolmasına amil olacak (yani bunların yaşama çare ve vasıtalarının bulunması meselesini ortaya çıkaracaktı) ve terkedilmiş olan mümbit topraklar ve sular, yabancılar ve belki de İslâm düşmanları tarafından işgal edilmiş olacaktı. Bundan başka, Medine ile Müzeynelilerin ülkesi arasında oturan gayrimüslim kabileler varsa, bunlar her iki taraftan da İslâm arazisiyle çevrilmiş olacak ve bunları süratle İslâmlaşmağa sevk eden dinî ve siyasî bir amil rolünü oynayacaktı."[241]

Kâ῾ b b. Züheyr şiirlerinde kabilesi Müzeyne'den bahsederken onların Hicaz'ı düşmandan koruduklarını, haksızlığa karşı nasıl çıktıklarını ve onların cesaretinden şöyle bahseder:

"Siz hakka karşı çıktığınızda, doğru yoldan ayrıldığınızda, doğru yola sizi döndürene dek kılıçları ile sizinle savaşanlar onlardır. Geçmişte Hicaz'ın dağlarını ve ovalarını düşmandan alıkoyan onlardır. Mekke ve Medine'nin topraklarından babalarını uzaklaştıran onlardır. Savaşta ve topluluk arasında aslan olan onlardır. Söz verdiklerinde sözünü yerine getiren de onlardır."[242]

Hz. Peygamber (sav) Müzeyne kabilesinden Ebû Haydem el-Müzenî'yi çağırıp ona şunları söyledi: "*Seni bu vadi üzerinde görevlendiriyorum. Bu noktalardan düşmandan gelebilecek olanları engelle.*" Bunun üzerine el-Müzenî dedi ki: "Kızlarımdan başka bana yardımcı olacak kimsem yoktur." Buna karşılık Hz. Peygamber

---

[241] **a.e.,** C. II, s. 1038.
[242] Kumeyhe, **a.g.e.**, s. 137.

kendisine şu duayı yaptı: *“Allah sana bir erkek evlat nasip edecek ve o senin yardımcın olacaktır.”* Hz. Peygamber’in vefatından sonra da onun bu görevi devam etti.[243]

Bu anlatılanlardan şu ortaya çıkmaktadır: Müzeyne kabilesinin yaşadığı yer stratejik bir yer olması nedeniyle, Medine’nin düşmandan korunmasında önemli görevler ifa etmişlerdir.

2. Müzeyne Kabilesinin Katıldığı Seriyye ve Gazveler

Müzeyne’nin İslâmiyet’le ilişkisinin erken dönemde, henüz hicretin ilk yıllarında, başlamış olması bu kabilenin giderek Medine toplumunun tabii bir parçası olmasını sağlamış ve kabile mensuplarının müşriklere karşı mücadelede Rasûlullah’ın (sav) yanında yer almalarını sağlamıştır. Müzeyne kabilesinin böyle bir zamanda Hz. Peygamber’in yanında yer almaları oldukça önemli idi. Çünkü henüz diğer kabileler İslâm’a girmemiş ve Kureyş kabilesinin durumunu gözetliyorlardı. Mekke’nin fethiyle birlikte Kureyş boyun eğmiş ve hicri 9. yılda kabileler peş peşe İslâm’a girmeye başlamışlardır.[244] İşte bu öneme binaen Müzeyne kabilesinin seriyye ve gazvelerdeki rolünün bilinmesi, bu kabilenin daha yakından tanınmasını sağlamış olur. Gazveler konusuna girmeden önce Müzeyne kabilesine mensup kişilerin içinde bulunduğu seriyyelere bakmakta fayda vardır.

2.1. Seriyyeler

Hicretin 5. senesinde Müzeyne kabilesinden bazı kişiler Dümetu’l- Cendel seriyyesinde Hâlid b. Velid ile beraber bulundu.[245] Yine aynı yılda Rasûlullah (sav) Müzeyne kabilesinden Bilâl b. Hâris

---

[243] Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 696.
[244] İbn Hişâm, **es-Sîre**, C. II, s. 559.
[245] İbn Asâkîr, Ebû’l-Kasım Ali b. Hesen b. Hibetullâh (ö. 571/1175), **Tarîhu-Dimeşk**, thk. Amr b. Gerâme el-Amrevî, nşr. Dârü’l-Fikr, 1415/1994, C. X, s. 413.

el-Müzenî'yi Mâlik b. Kinâneoğullarına gönderdi. Bilâl bir atı ganimet olarak getirdi. Böylece Mâlik b. Kinâneoğulları uyarıldı.[246]

Hicretin 6. senesinin Rebiülahir ayında Muhammed b. Mesleme komutasında Zülkassa'ya, Beni Sa' lebe ve Uval üzerine gönderilen on kişilik seriyyede Müzeyne kabilesinden iki kişi vardı ve ikisi de şehit oldu.[247] Aynı yıl içerisinde Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise'yi Cemûm'a gönderdi. Zeyd Müzeynelilerden Halîme isminde bir kadını ele geçirdi. Halîme Müslümanlara Süleymoğullarının konak yerlerinden birisini gösterdi. Müslümanlar da oraya ansızın baskın yapıp birçok deve, davar ve esir aldılar. Esirler arasında Halîme'nin kocası da vardı. Zeyd b. Hârise, elde ettikleri ganimetlerle beraber seferden dönünce, Allah Rasûlu (sav) Halîme ve kocasını Müzeyneoğullarına bağışladı.[248]

Hicretin 8. senesinde Hz. Peygamber Müzeyne kabilesinden Bilâl b. Hâris el-Müzenî'yi bir topluluk üzerine gönderdi. Bilâl bu topluluğu dağıttıktan sonra hiçbir zarar görmeden geri döndü. Aynı yıl içerisinde Rasûlullah (sav) Müzeyne kabilesinden Abdullah b. Muğaffel'i seriyyenin başı olarak Evtâs'a gönderdi. Abdullah b. Muğaffel buradan ganimetlerle döndü.[249]

Hicretin 9. senesinde Medine'ye on mil uzaklıktaki Dümetü'l-Cendel'de bulunan Ükeydir b. Abdilmelik'e gönderilen askerî birlik içerisinde Müzeyne kabilesinden bazı kişiler vardı. Bilâl b. Hâris el-Müzenî ve Abdullah b. Amr el-Müzenî onlardan birkaçıdır. Bilâl b. Hâris; bu gazvede Ükeydir ve kardeşini esir alıp Hz. Peygamber'e getirdiğini, Abdullah b. Amr el-Müzenî ise Müzeyne kabilesinden kırk

---

[246] İbn Habîb, **a.g.e.**, s. 120; İbn Kesîr, **a.g.e.**, C. V, s. 50.
[247] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. II, s. 551; İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. IV, s. 175-176.
[248] İbn Saʿd, **a.g.e.**, C. II. s. 86;Taberî, **a.g.e.**, C. II, s. 641; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. II, s. 192.
[249] İbn Habîb, **a.g.e.**, s. 124.

kişinin Hâlid b. Velid ile birlikte bulunduğunu ve gazve sonrası elde edilen ganimetlerin aralarında paylaştırıldığını söyler.[250]

Hicretin 10. senesinin Ramazan ayında Hz. Ali komutasında Yemen'e gönderilen seriyyede Müzeyne'den Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî de bulunur. Hz. Ali düşmanlarına galip geldikten sonra ganimetler elde eder. Bu ganimetlerin başına Büreyde b. Husayb'i görevli tayin eder ve onlarla beraber kalır. Sonrasında Müzeyne kabilesinden Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî ile Rasûlullah'a bir mektup gönderir. Mektubunda; onları İslâm'a çağırdığını, İslâm'ı kabul ettikleri takdirde kendileriyle savaşılmayacağını ve onların da bu teklifi kabul etmediklerini ve bunun üzerine onlarla savaştığını Rasûlullah'a bildirir.[251]

2.2. Gazveler

2.2.1. Ebva Gazvesi

Ebva Gazvesi Rasûlullah'ın (sav) ilk gazvesiydi. Bu gazve hicretten sonra 11. ayın başlarında, Safer ayında, oldu. Rasûlullah (sav) Kureyş'e ait bir kervanı ve Damra b. Bekroğullarını vurmak için yola çıkmış; fakat aralarında savaş olmamıştı. Hz. Peygamber o zaman Damreoğullarının başkanı olan Mahşî b. Amr ed-Damrî ile anlaşma yapıp geri döndü.[252]

Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin bu gazvede yer aldığı rivayet edilmektedir. Müzeyne kabilesinden Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî babasından, o da dedesinden şunu rivayet eder: Hz. Peygamber'in çıktığı ilk gazve olan Ebvâ Gazvesi'ne biz de onunla beraber iştirak ettik.[253]

---

[250] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. III, s. 1029.
[251] **a.e.,** C. III, s. 1081-1082.
[252] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. I, s. 11; İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. I, s. 59.
[253] Ebû Zur'a, **a.g.e.**, C. I, s. 163.

2.2.2. Bedir Gazvesi

Müzeyne kabilesinden Mâlik b. Nümeyle (Mâlik b. Sâbit) Bedir ve ardından Uhud Savaşı'na katılır ve bu savaşta şehid olur.[254] Müzeyne kabilesinden olup da Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak edenlerden biri de Âmir b. Ukeyr'dir. İbn Hişâm, Âmir b. Ukeyr'in Âsım b. Ukeyr olarak anıldığını rivayet eder.[255] Bu kişilerin Bedir'e iştirakı şuna işaret etmektedir: Müzeyne kabilesinden bazı kişiler çok erken dönemlerde Hz. Peygamber'e iman edip onun yanında yer almışlardır. Muhammed Hamidullah Hz. Peygamber'in hicrî 2. yılının Safer ayında Benû Gıfâr ve Benû Damre kabileleriyle anlaşma akdi–ki bunu akdedilen ilk uluslararası anlaşma olarak değerlendiriyor-yapmak üzere Medine'den ayrıldığında İbn Sa˘ d'dan naklen söylediği şu sözler bu bilgiyi güçlendirmektedir.

"Rasûlullahın bu seferi esnasında Ensarilerden kimse bulunmadı. Ancak Müzeyne kabilesinden bir takım gönüllüler buna iştirak etmiştir."[256]

2.2.3. Uhud Gazvesi

Tarihçiler Müzeyne kabilesinin Mekke'nin fethinde olduğu gibi kendilerine ait sancakla bu gazveye iştirak ettiklerine dair herhangi bir bilgi sunmamaktadırlar. Ancak Müzeyne kabilesinden bazı kişiler Uhud Gazvesi'ne çağrılmadıkları halde, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara yardım etmek üzere savaş meydanına koşanlar olmuştur. Vehb b. Kâbus ve Hâris b. Ukbe bunlardandır.

Uhud Gazvesi'nde Müzeyne kabilesinden Vehb b. Kâbus ve kardeşinin oğlu Hâris b. Ukbe'nin kahramanlıklarından bahsedilir. Buna dair olay şu şekildedir; Vehb b. Kâbus, yanında kardeşinin

---

[254] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. I, s. 691; İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. III, s. 358; Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 606.
[255] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. I, s. 694; İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. III, s. 412.
[256] Muhammed Hamîdullah, **a.g.e.**, C. I, s. 438.

oğlu Hâris b. Ukbe olduğu halde, Müzeyne dağından Medine'ye geldi. Medine'nin boşaldığını gördüklerinde, "Halk nereye gitti?" diye sordular. Hz. Peygamber'in Kureyş müşrikleriyle çarpışmak üzere Uhud'a gittiğini öğrendiklerinde, hemen Uhud yolunu tutup Rasûlullah'ın (sav) yanına geldiler. Vehb ve yeğeni, müşriklerin süvarilerle Müslümanları her taraftan kuşattıklarını ve saldırıya geçtiklerini görünce kahramanca savaştılar. Rasûlullah (sav) hücuma hazırlanan bir müşrik toplululuğunu görünce: "Şu topluluğu kim defeder?" diye sorduğunda Vehb b. Kâbus: "Ben ya Rasûlallah" dedi. Hemen kalkıp onları ok yağmuruna tuttu ve onları geri püskürttükten sonra Rasûlullah'a geldi. Ardından müşriklerden başka bir topluluk hücuma hazırlandı. Rasûlullah (sav); "Şu topluluğu kim defeder?" diye sorduğunda yine Vehb b. Kâbus: "Ben ya Rasûlallah" dedi. Kılıcıyla müşriklere karşı savunmaya geçti ve onları geri püskürtü. Üçüncü kez başka bir birlik saldırıya geçtiğinde yine aynı soruya Vehb b. Kâbus aynı cevabı verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (sav): "Kalk, karşıla onları! Seni cennetle müjdelerim." buyurdu. Vehb b. Kâbus, sevinerek kalktı ve şunları söyledi: "Vallahi bundan vazgeçmem ve bu sözleşmeyi feshetmem." dedi. Ardından kılıcını sıyırıp müşriklerin içine daldı ve onların arka taraflarına kadar ilerledi. Rasûlullah (sav) ve Müslümanlar, ona baktı. Rasûlullah (sav) "Allah'ım ona rahmet et" diye dua etti. Vehb müşriklerle kahramanca savaştı. Bir süre sonra müşrikler mızraklarını ve kılıçlarını onun üzerine çevirdiler ve onu şehid ettiler. Şehid olduğunda cesedinin yirmi yerinde mızrak yarası bulundu. Müşrikler sadece onu mızraklamakla kalmadı vücüdunun çeşitli azalarını keserek öç aldılar. Aynı şekilde Vehb b. Kâbus'un oğlu da kalkıp müşriklerle çarpıştı ve şehid oldu. Hz. Ömer onunla ilgili şunları söylerdi: "Müzenî'nin öldüğü gibi ölmeyi çok arzuluyorum." Sa' d b. Ebî Vakkâs olayın devamında şunları söyler: "Ben de Vehb'i yalnız bırakmamak için onun yanına varmıştım. Müşriklerle çok şiddetli bir çarpışma yaşanmıştı. Allah biliyor ki, ben de onun

şehadeti arzuladığı gibi bir şehadeti arzuluyordum. Ne var ki, ecelim henüz tamamlanmamıştı. Savaş bitince Allah Rasûlu, Vehb'in parçalanmış vücudunu görünce, "Ben senden razıyım, Allah da senden razı olsun!" demişti.[257]

Müzeyne kabilesinden Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî Uhud Gazvesi dönüşü sırasında müşrikler hakkında Hz. Peygamber'e getirdiği haberlerle önemli bir görev ifa etmişti. Henüz Uhud'un yaraları sarılmamıştı. Müslümanlar yorgun bitkin hâlde iken Abdullah b. Amr Medine'ye geldi ve Rasûlullah'a (sav) şunları söyledi:

"Kureyş'i konaklama yerinde gördüğümde "onların içine mutlaka sızmalıyım ve haberlerini dinlemeliyim," dedim. Sonra içlerine girdim ve oturdum. Ebû Süfyân ve arkadaşları şöyle diyorlardı:

"Müslümanların gücü kırılmış ve kuvvetleri yok olmuşken Müslümanlara bir şey yapmadan dönüyoruz. Geri dönüp kalanların kökünü kazımalıyız." Abdullah b. Amr el-Müzenî bu haberi Hz. Peygamber'e getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer'i çağırıp istişarelerde bulundu. Ardından henüz yaralar kurumadan düşmanı takibe koyuldular.[258]

2.2.4. Hendek Gazvesi

Hendek Gazvesi'nde Hz. Peygamber'le birlikte bulunup Müslümanlara destek verenler arasında Müzeyneliler de vardı. Kurre b. İyas,[259] Nu' mân b. Amr b. Mukarrin, Nu' mân'ın kardeşleri Süveyd, Ma' kıl ve Ukayl onlardan bazılarıdır. Bu gazve Nu' mân'ın katıldığı ilk gazveydi.[260]

---

257 Vâkıdî, **a.g.e.**, C. I, s. 274-277; İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. IV, s. 186; Belâzürî, **a.g.e.**, C. I, s. 326.
258 Vâkıdî, **a.g.e.**, C. I, s. 326.
259 İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. 4, s. 62.
260 Vâkıdî, **a.g.e.**, C. IV, s. 96; İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. VI, s. 96; Cemâlüddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö. 597/1201), e**l-**

İbn Saʿd Hendek Gazvesi'ndeki kaya meselesini anlatırken Müzeyne kabilesinden Nuʿmân b. Mukarrin'in de olduğu grubu Amr b. Avf'ın dilinden şöyle nakleder:

"Ben, Selmân, Huzeyfe, Nuʿmân ve Medineli altı kişi kendimize ayrılmış olan yeri kazıyorduk. Kazarak nemli tabakaya kadar inmiştik ki Allah (cc), hendeğin karnından karşımıza beyaz ve parlak bir kaya çıkardı. Onunla uğraşırken balyoz, kazma, kürek gibi demir araçlarımız kırıldı. Bunun üzerine Selmân'a: -Ey Selmân! Rasûlullah'a (sav) git de şu kayadan dolayı çektiklerimizi haber ver, dedik."[261] İbn Saʿd olayın devamında Selmân'ın Hz. Peygamber'e gidip haber verdiğini ve sonrasını nakleder.

2.2.5. Hayber Gazvesi

Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin bu gazvede yer aldığını İbn Hişâm'ın, Hayber ganimet mallarının kabileler arasındaki paylaşımıyla alakalı rivayetinden anlamamız mümkündür. Zira bu rivayette beşinci payın Avf b. Hazrecoğulları, Müzeyne ve onların ortaklarına dağıtıldığını söyler.[262] Ayrıca Buhârî'de geçen rivayette Müzeyne kabilesinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Abdullah b. Mugaffel'in[263] Hayber Gazvesi'ne katıldığını göstermektedir. Abdullah

---

Müntezem fi Tarihi'l-Ümem ve'l-Mülük, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Mustafa Abdülkadir Ata, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 19c., 1. bs., Beyrut, 1412/1991, C. IV, s. 209; Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim, Ebü'l Kâsım er-Râfi el-Kazvînî (ö. 623/1226), **et-Tedvîn Ahbâri Kazvîn**, thk. Azizullah el-Etâridî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l -İlmiyye, 4c, bs. 1408/1987, C. I, s. 82.

261 İbn Saʿd, **a.g.e.**, C. IV, s. 62.

262 İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 350-351.

263 Abdullah b. Mugaffel, Müzeyne kabilesinden olup ilmi, takvası ve Hz. Peygamber'in sünnetine olan bağlılığıyla tanınan bir kişidir. Abdullah Müslüman olduğunda Nebi (sav) onu Ezd kabilesinden bir kadınla evlendirmiştir. (Belâzürî, **Ensâbü'l-Eşrâf**, C. XI, s. 334)

Buhârî'de geçen şu rivayet onun Hz. Peygamber'in sünnetine ne derece bağlı olduğunu açıkça ifade etmektedir. Abdullah b. Mugaffel,

b. Mugaffel, Hayber muhasarasında başından geçen bir olayı şöyle anlatır:

"Biz Hayber sarayını muhasara altına almıştık. Adamın biri içinde iç yağının olduğu bir torbayı bana doğru attı. Onu almak için yerimden sıçradım. Yağa yönelmiş ve onu almak üzere iken Rasûlullah'ı (sav) gördüm ve ondan hayâ ettim"[264]

Diğer hadis kaynaklarında ise bu olay şöyle anlatılır: "Hayber günü iç yağının olduğu bir torba buldum. Ben o torbaya yönelip alırken kendi kendime dedim ki, bunu hiç kimseye vermem. Yönümü çevirdiğimde bir de baktım ki Rasûlullah karşımda tebessüm ediyor."[265]

---

adamın birini sapan ile taş attığını gördü. Ona: " Böyle taş atma! İyi bil ki Rasûlullah (sav) sapan ile taş atmaktan men etti. –Yahut sapanla taş atmayı çirkin gördü- demiştir. Abdullah b. Mugaffel hadisin devamında: "Şüphesiz ki bu sapan taşıyla ne av avlanır, ne de düşman paralanır ve öldürülür. Ancak bu taş diş kırar, göz çıkarır!" dedi. Abdullah b. Mugaffel bir zaman sonra yine sapanla taş attığını görmüş ve ona: "Be adam ben sana Rasûlullah'ın sapan taşı atılmasını nehyettiğini yahut bu atışı çirkin gördüğünü hikâye ettim. Sen hâlâ atmağa devam ediyorsun. Artık sana bundan sonra seninle böyle konuşmam" dedi Buhârî, **a.g.e.**, C. VII, s. 86.

Hudeybiye'ye iştirak edişini şu sözleriyle açıklar. "Biz Hudeybiye günü savaştan kaçmamak üzere Rasûlullah'a beyat ettik. Ölüm üzere değil." Ebû İshâk İbrâhim b. Muhammed b. Hâris el-Fezârî (ö. 188/804), e**s-Sire**, thk. Fâruk Himâde, nşr. Muessesetü'r-risâle- Beyrut, 1 bs. 1987, s. 198.

Tuster Müslümanlarca feth edildiğinde oranın kapsından içeriye giren ilk kişidir. (İbnü'l-Esîr, Ü**sdü'l-Gâbe**, C. III, s. 395).

Muâviye döneminin son zamanlarında Ubeydullah b. Ziyâd'ın valiliği döneminde Basra'da öldü. Vasiyetinde cenaze namazını İbn Ziyâd'ın kıldırmamasını, onun yerine Ebû Berze el-Eslemi'nin kıldırmasını istedi. Abdullah'ın on oğlu oldu onların bazıları şunlardı: Sâid, Hasan el-Ekber, Hasan el-Esğar, Ziyâd, Tarık ve Muğire dir. (İbn Kuteybe, **el-Maârif**, s. 297.)

[264] Buhârî, **a.g.e.**, C. V, s. 135.

[265] Ahmed b. Hanbel, **a.g.e.**, C. XXVII, s. 347; Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/874), **Sahîhu Müslim**, thk. Muhammed Fuad Abdülbâki, Dâru İhyâü't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 5c., C. III, s. 1393; Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eşâs b. İshâk b. Beşîr el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/888), **Sünen Ebî**

Bu gazveye iştirakleri engellenen bazı Müzeynelilerin olduğu rivayet edilir. Zira onlar Hudeybiye Gazvesi'ne iştirak etmeyip Peygamber'in ve müminlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmışlardı.[266] Bu kişiler kalplerine henüz iman tam olarak yerleşmemiş olan bedevilerdi. Yüce Allah onlardan şöyle bahsetmektedir:

"*Siz ganimetleri almak üzere gittiğinizde seferden geri kalanlar: Bırakın, bizde arkanıza düşelim, diyeceklerdir. Deki: "Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz*!"[267] Bu ayetlerde Hz. Peygamber, hicretin 6. yılında Hudeybiye'den döndükten sonra ertesi yılın başlarında Hudeybiye'ye iştirak edenlerle birlikte Hayber seferine çıkıp ganimetlerle döndüklerinde Müzeyne, Cüheyne ve Bekr kabilelerinden bazı kişilerin ganimetten pay almaya çalıştıkları ve bunlara pay verilmediği anlatılmaktadır.[268]

2.2.6. Mekke'nin Fethi

Hz. Peygamber Mekke'nin fethi için asker toplamak üzere Müzeyne'ye Bilâl b. Hâris ve Abdullah b. Amr el-Müzenî'yi gönderir. Böylece Mekke'nin fethine Hâlid b. Velid'in kumanda ettiği birliğe Müzeyne kabilesinden bin kişilik bir grupla bunların yüzü atlı ve yüzü de zırhlı olmak üzere üç sancakla katılırlar. Sancaktarları Nu' mân b. Mukarrin, Bilâl b. Hâris ve Huzâ'î b. Abdunühm'dur. [269]

Hz. Abbas Mekke'nin fethi öncesi Hz. Peygamber'in Ebû Süfyân ile ilgili kendisine verdiği talimatı anlatırken Müzeyne kabilesindende

---

Dâvud, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, nşr. el-Mektebetü'l-Mısriyye Beyrut, 4c., C. III, s. 65; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horâsânî en-Nesâî, (ö. 303/915), **es-Sünen**, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, nşr. Mektebü'l-Metbûâtü'l-İslâmiyye, Haleb, 2.bs.1406/1986, 9c., C. VII, s. 236.

[266] Bkz. **Fetih**, 48/12.

[267] **Fetih**, 48/15.

[268] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. II, s. 620.

[269] **a.e.,** C. II, s. 799.

şöyle bahseder: Rasûlullah'ın bana emrettiği vadinin dar yerine geldiğimizde Ebû Süfyân'ı orada beklettim. Her kabile sancaktarları ile birlikte buradan tekbirlerle geçti. Ebû Süfyân her kabileyi sorduğu gibi Müzeyne kabilesi için de "Ya Abbas! Bunlar kim?" diye sordu. Onların Müzeyneliler olduğunu söylediğimde "Ey Eba Fadl! Benimle Müzeyne arsında alıp veremediğim bir şey yok" dedi.[270] Heysemî'nin rivayetinde ise: "Benimle Müzeyne arasında bir savaş ne İslâm öncesi ne de İslâm sonrası yaşandı,"[271] diyerek şaşkınlığını ifade etmiştir.

Vâkıdî'nin rivayetinde bu bilgiye ek olarak şu sözler de vardır: Ne diye dağların tepelerinden ayaklarını vurarak ve silahlarını şakırdatarak bana geldiler.[272] Eğer bu rivayet doğru ise Müzeyne'nin kalabalıklığı ve bu geçiş sırasındaki hareketleri Ebû Süfyân'ı ürkütmüş ve "Bunların bu şekilde dağların tepelerinden ayaklarını vurarak gelmelerine sebep neydi ki?" demekten kendini alamamıştır. Herhalde bedevi kimlikleri ile tanınan bu kabile mensuplarının Mekke gibi Araplar için ticarî ve dinî açıdan çok önemli ve çok değerli şehri fethetmeye gelmeleri, Mekke'nin bu mağrur yöneticisine garip ve kendisini küçük düşürücü bir durum olarak gelmiş olmalıdır. Ayrıca bu ifadede Müzeyne ve Kureyş arasında bir üstünlük kıyaslamasının olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu fethe iştirak eden Müslümanların toplam sayısı 10.000 kişidir. Gıfâroğullarından 400 yüz kişi, Eslem kabilesinden 400 yüz, Müzeynelilerden 1003 üç kişi, Süleymoğullarından 700, bir rivayete göre 1000 kişi, diğerleri Kureyş, Ensar, onların müttefikleri ve

---

[270] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 404; İbn Kesîr, **a.g.e.**, C. IV, s. 332.
[271] Ebû'l-Hasan Nuruddin Ali b. Ebî Bekîr b. Süleyman el-Haysemî (ö. 807/1405**), Mecmeü'z-Zevâid ve Menbeu-Fevâid**, thk. Husâmüddîn el-Küdsî, nşr. Mektebetü'l-Küdsî, 10c., Kâhire, 1414/1994, C. VI, s. 175.
[272] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. II, s. 820; Yusuf eş-Şâmî, **a.g.e.**, C. V, s. 220.

Temîm, Kays ve Esed kabilelerinden bazı gruplar vardı.[273] Toplam sayı içerisinde Müzeyne kabilesinin oranı oldukça yüksek gözükmektedir. Bu da gösteriyor ki kabile büyük bir muharib güce sahipti.

İbn Hişâm, Müslümanların Mekke'ye giriş için kullandıkları yollardan bahsederken Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velid'e Mekke'ye girmesini emrettiğini nakleder. Bunun üzerine Hâlid b. Velid içlerinde Müzeyne kabilesinin de olduğu bazı kabilelerle Mekke'nin alt tarafı olan el-Lît denen yerden Mekke'ye girer.[274]

Müzeyne kabilesinden Buceyr b. Züheyr o büyük fethe kavmi ile beraber şahid olmuş ve kavmi Müzeyne'nin düşmana nasıl galip geldiğini gururlu bir halde şu şiiri ile dile getirmiştir:

"Müzeyne" ve "Benû Hıfâf"[275] kabileleri "Habalak" ehlini sürgün etti. Mekke'de hayır sahibi Nebi'nin fetih gününde onları Bîdil Hıfâf (kılıç) ile vurduk."Süleym" kabilesinden bin,"Benû Osman (Müzeyne)" kabilesinden tam 1000 askerle sabah ansızın onları avladık. Omuzlarında kılıç darbeleri, mızrak dürtmeleri ve ince tüylü ok atışları birbirini izledi.[276]

Müzeyne'den Bekr b. Abdurrahman el-Müzenî Mekke'nin fethinden bahsederken Müzeyne'nin parolasının "*Ya Haram*" olduğunu ve Hz. Peygamber'in (sav) onlara "*Ya Helal*" demelerini emrettiğini zikreder.[277] Bütün bu rivayetlerden anlaşılan o ki, Müzeyne kabilesi Mekke'nin fethinde oldukça aktif bir rol almışlardır.

---

[273] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 421; Taberî, **a.g.e.**, C. III, s. 64.
[274] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 407.
[275] Süleym kabilesinin bir koludur.
[276] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 425.
[277] Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, 8c., nşr. Dâiretü'l-Maârif Haydarabad, C. II, s. 91.

2.2.7. Huneyn Gazvesi

Huneyn Gazvesine Müzeyne kabilesi 1000 kişilik bir grupla ve üç sancakla katılırlar. Sancaktarları Mekke'nin fethinde bulunan sancaktarlardır. Bunlar Bilâl b. Hâris, Nu' mân b. Mukarrin ve Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî'dir.[278]

İbn Hişâm, Müzeyneli Buceyr b. Züheyr'in Huneyn günü kabilesiyle birlikte bu gazveye iştirak ettiğini ve o gün yaşananları şiirinde şöyle anlattığını zikreder:

"Şayet ilâh ve onun kulu olmasaydı, korku her korkağın aklını başından aldığı zaman geri kaçardınız." şeklinde başlayan şiiri şu sözleriyle bitiriyor:

"Allah onları helâk etti ve topluluklarını dağıttı ve onları şeytana ibâdet etmekle zelil kıldı."[279]

Abbas b. Mirdâs es-Sülemî, kasidesinde Huneyn'e katılan kabileleri zikrederken Müzeyne kabilesi ile ilgili bölümde şunları söyler: "Benden Hevâzin'in yukarısına ve aşağısına bir nasihat mektubu götür ki onda şu beyan vardır: "Nerdeyse onun korkusundan yer sarsılır. Onun önünde de Evs ve Osman vardır." İbn Hişâm bu kasidenin Huneyn günü söylendiğini aktarır. Ardından İbn İshak'ın Evs ve Osman'nın Müzeyne'den iki kabile olduğu ile ilgili görüşünü zikreder. [280]

2.2.8. Tâif Kuşatması

Tâif kuşatmasına Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin katıldığını Müzeyneli Buceyr b. Ebî Sülmâ'nın Huneyn ve Tâif için söylediği şiirden anlamak mümkündür. Buceyr şiirinde şunları anlatır:

---

[278] Vâkıdî, **a.g.e.**, C. III, s. 896.
[279] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 459
[280] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 441.

“Huneyn vadisi gününde, Evtâs sabahında ve Ebrak gününde koşmaktan sonra koşmak veya kıtaldan sonra kıtal oldu. Hevâzin aldatma ile cemaatlerini topladı ve parçalanıp birbirinden ayrılmış kuşlar gibi dağıldılar.” Buceyr şiirin devamında Tâif’e işaret ederek şunları söyler:

Bizden hiçbir kalacak yerlerini koruyamdılar; ancak surlarını ve hendeğin batnını korudular. Onların çıkması için biz onlara taarruz ettik, onlarsa bizden kilitlenmiş bir kapı ile kalelerinde korundular. Bizim yorgun kişilerimiz şiddetli çok büyük bir ordu birliklerine dönüşüyor, ölümlerle parıldıyor ve şiddetli büyük bir ordu haline geliyordu. Silahların renklerinden yeşile bürünmüş bir ordu topluluğu ki şayet onunla Haden Dağı’nı atsalar elbette o dağ yaratılmamış gibi olurdu.[281]

2.2.9. Tebük Gazvesi

Tebük Gazvesi’ne çıkacak orduya katılmak isteyip de fakir olduklarından dolayı binek bulamayan bazı Müzeynelilerin adı geçmektedir. Vâkıdî, bir görüşe göre “*Binek vermen için sana geldiklerinde, size binek bulamıyorum.”dediğin zaman, sarf edecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur.”*[282] ayeti Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî ve Amr b. Avf el-Müzenî hakkında nazil olduğunu nakleder. Başka bir görüşe göre de bu kişilerin Müzeyne kabilesinden Mukarrinoğulları olduğunu zikrettikten sonra şunları söyler:

Ağlayanlar Rasûlullah’ın yanından çıktıktan sonra Yâmîn b. Ümeyr, Ebû Leylâ el-Mâzinî ve Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî ile karşılaşır. Yâmîn b. Ümeyr onların ağladıklarını görünce sebebini sorar. Onlar da Rasûlullah’a geldiklerini ve onun kendilerine binek temin edemediğini, savaşa çıkma imkânlarının olmadığını ve bu

---

[281] İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 487.
[282] **Tövbe**, 9/92.

durumda Rasûlullah ile birlikte bir savaşta bulunma fırsatlarını kaçırdıklarını ifade ederler. Bunun üzerine Yâmîn b. Ümeyr onlara binek temin eder. Ayrıca her birine iki sa' hurma verir ve böylece Rasûlullah ile birlikte gazveye çıkmış olurlar.[283]

Rasûlullah (sav) Tebük Gazvesi'ne çıktığında Müzeyne kabilesinden Abbdullah Zü'l-Bicâdeyn: "Ey Allah'ın Rasûlu! Bana şehitlik nasip etmesi için Allah'a dua et!" dedi. Peygamber (sav): "Allah'ım! Onun kanını kâfirlere haram kıl" diye dua etti. Bunun üzerine Abdullah Zü'l-Bicâdeyn: "Ya Rasûlellah! Ben böyle istememiştim." dedi. Hz. Peygamber: "Sen Allah yolunda gazaya çıkar, humma (sıtma) tutup seni öldürürse sen şehitsin. Hayvanın seni düşürüp boynunu kırarsa sen yine şehitsindir. Gam çekme! Bunlardan hangisi olursa şehitlik için sana yeter!" buyurur. Tebük'e yetişip orada birkaç gün kaldıktan sonra orada vefat eder.[284] Zü'l-Bicâdeyn vefat ettiğinde Rasûlullah (sav) onun defin işlemlerini bizzat kendisi yerine getir. Abdullah b. Mes' ûd bu olayı şöyle anlatır: "Ben Rasûlullah (sav) ile birlikte Tebük Gazvesi'nde iken bir gece birden kalktım ve ordugâhın bulunduğu tarafta bir ateş gördüm. Bakmak için oraya doğru ilerledim. Bir de gördüm ki Abdullah Zü'l-Bicâdeyn el-Müzenî ölmüş ve Rasûlullah (sav), Ebû Bekir ve Ömer onun için mezar kazmaktadırlar. Rasûlullah (sav) mezarın içinde Ebû Bekir ve Ömer de ona doğru yaklaşmakta olup Rasûlullah (sav) onlara şöyle diyordu:

"Kardeşinizi bana yaklaştırınız." Onlar da onu yaklaştırdılar. Mezarını hazırladığı zaman şöyle dedi: "Ey Allah'ım ben ondan razı oldum. Sen de ondan razı ol." Ben : ''Keşke kazılmış yerin sahibi ben olsaydım!'' dedim.[285]

---

283 Bkz. Vâkıdî, **a.g.e.**, C. III, s. 993-994; el-Burrî, **a.g.e.**, C. I, s. 263.
284 Bkz. Vâkıdî, **a.g.e.**, C. III, s. 1013-1014; ez- Zehebî, **a.g.e.**, C. II, s. 661.
285 Vâkıdî, **a.g.e.**, C. III, s. 1014; İbn Hişâm, **a.g.e.**, C. II, s. 527.

C. Raşid Halifeler Döneminde Siyasî Hayat

1. Hz. Ebû Bekir Döneminde Müzeyne

Bilindiği üzere henüz Hz. Peygamber (sav) hayattayken Arap yarımadasın'da peygamberlik iddiasında bulunan kimseler ortaya çıkmıştı. Bunun dışında Hz. Ebû Bekir'in halifeliğinin ilk günlerinde dinden dönme olayları ve zekât vermek istemeyen kabileler zuhur etmişti. Ridde hadiseleri olarak adlandırılan bu dönem İslâm tarihinde önemli bir yer tutmuştur. İrtidat olaylarının varlığıyla beraber İslâm üzere sebat gösterip peygamberlik iddiasında bulunmayan, mallarıyla ve canlarıyla mürtedlere karşı savaşan kabilelerde varlığını açıkça hissettirmiştir. Bu kabileler arasında Kureyş kabilesi, Mekke'ye yakın oturan Kureyş müttefikleri ile Evs ve Hazrec kabileleri ve Medine'ye yakın oturan Evs ve Hazrec'in müttefikleri başta gelir.[286] Bu müttefik güçlerden biri de Müzeyne kabilesiydi.

Müzeyne kabilesinin İrtidat etmeyişini birkaç sebebe bağlamak mümkündür. Fakat bunlardan en önemlisi kabilenin Medine'ye yakın bir yerde oturması ve İslâmî alt yapısının iyi olmasıdır. Bu durum onların Hz. Peygamber'le olan ilişkilerini sağlamlaştırmış ve bu ilişkilerini Hz. Ebû Bekir döneminde de devam ettirmesini sağlamıştır. Bununla beraber kabilenin Mekke ve Medine ile birçok noktada ortak çıkarlarının oluşu, var olan otoriteye bağlılığı sağlamıştır. İbn Hubeyş irtidat eden kabileleri teker teker saydıktan sonra şunları söyler: İki mescit arasında olanlar İslâm'dan kopmamışlardır. Bunlar Müzeyne, Eslem, Gıfâr, Cüheyne, Kâ' b ve

[286] Muhammed Süheyl Tekkuş, **Târîhu'l-Hulefâu'r-Râşidîn**, nşr. Dârü'n-nefâis, 1. bs., 1424/2003, s. 32.

Sakîf kabileleridir.[287] Bu sözler söz konusu iddiayı güçlendirmektedir.

Arap yarımadası'nın diğer yerlerindeki kabileler özellikle de Yemen, Umân ve Hadramevt'deki kabileler, kalplerine henüz İslâm tam olarak yerleşmediği için vakaya göre tavır takınıyorlardı. Hz. Ebû Bekir'in istikrarlı duruşu onları hakka tekrar yöneltmiştir.

Müzeyne kabilesi, ridde hadiselerinde Hz. Ebû Bekir'in en büyük destekçilerinden olmuştu. Mürtedlere karşı savaşta zekâtın toplanabilmesi oldukça önemliydi. Zira bu farzı inkâr eden kabileler türemişti. Müzeyne kabilesi böyle bir zamanda Hz. Peygamber dönemindeki duruşunu aynen devam ettirmiştir.

Hz. Peygamber (sav) henüz hayatta iken Abbâd b. Bişr'i Müzeyne ve Süleymoğullarının sadakalarını almakla görevlendirmişti.[288] Ayrıca Kâ' b b. Mâlik el-Ensârî'yi de Müzeyne, Eslem, Gıfâr, Cüheyne, Kâ' b ve Sakîf kabilelerine zekâtlarını alması için göndermişti. Müzeyne kabilesi zekâtları vermede gevşek davranmamış ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuşlardır. Bir gün Allah Rasûlu'nün yanında Temîmoğullarının bahsi geçti. Adamın biri ayağa kalkıp dedi ki: "Temîmoğullarından şu kabile şu işte (zekâtı, bir başka rivayette daveti kastederek) ağır davrandı." Bu esnada Hz. Peygamber sağında ve solunda oturan Müzeyne'ye bakarak dedi ki: "Onlar ağır davranmadılar."[289]

---

[287] Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Muhammed b. Hubeyş (ö. 584/1188), **Kitabü'l-Gazavât**, thk. ve nşr. Ahmed Ganîm, 1. bs., Dârü'l-Ulum, Kâhire, 1403/1983, s. 25.

[288] Ali Muhammed es-Sellâbî, e**l-İnşirâh ve Rafü'd-Dayyik fi Sîreti Ebî Bekîr**, nşr. Dârü't-Tevzî' ve'n-Neşr, Kahire, 1423/2002, s. 276.

[289] Ahmed b. Hanbel, **a.g.e.**, C. 29, s. 74; Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. II, s. 733.

Rasûlullah'ın (sav) vefatından sonra bu kabileler zekâtlarını Kâʽ b b. Mâlik ile Ebû Bekir'e gönderdiler. Ebû Bekir (ra) de bu zekâtları mürtedlere karşı savaşta kullandı.[290]

İbn Hacer'in rivayetine göre henüz Allah Rasûlu hayatta iken Müzeyne kabilesinden Nâşire el-Müzenî'nin nübüvvet iddiasında bulunan Secâh bt. Hâris et-Temîmiyye'ye karşı savaştığından bahseder.[291]

Hz. Ebû Bekir, mürtedlere karşı savaşmaları için Medine etrafındaki kabilelere elçiler göndererek acele etmelerini istedi. Bu kabilelerden biri de Müzeyne kabilesiydi. Bunun üzerine çeşitli kabilelerden insanlar Medine'ye gelmeye başladılar. Öyle ki Medine onlarla dolup taştı.[292] Hz. Ebû Bekir sağına, soluna ve arkasına, Müzeyneli kardeşlerden Nuʽ mân b. Mukarrin, Abdullah b. Mukarrin ve Süveyd b. Mukarrin'i alarak mürtedlere karşı koymak için yola çıktı. Henüz fecir vakti gelmeden Zü'l-Kasse'deki mürtedleri, Abs ve Zübyânoğullarını bozguna uğrattıktan sonra zayiat vermeden Medine'ye geri döndü.[293]

Taberî'nin rivayetinde Ebû Bekir'in mürtedlere karşı savaşmak için on bir ayrı sancak açtığını söyler. Bu sancaklardan birinin Müzeyne kabilesinden Süveyd b. Mukarrin'in sancağıydı. Yemen Tihâme'sine yürümesini emrettiğini aktarır.[294]

2. Hz. Ömer Döneminde Müzeyne

2.1. Farslara Karşı Mücadelede Müzeyne

Müzeyne kabilesi Hz. Peygamber dönemindeki gazvelerde ve Hz. Ebû Bekir döneminde ortaya çıkan irtidat olaylarında aktif olarak yer

---

[290] İbn Hubeyş, **a.g.e.**, s. 34.
[291] İbn Hacer, **a.g.e.**, C. VI, s. 385.
[292] İbn Hubeyş, **a.g.e.**, s. 39
[293] İbn Asâkîr, **a.g.e.**, C. XXV, s. 160; İbn Hacer, **a.g.e.**, C. IV, s. 209.
[294] Taberî, **a.g.e.**, C. III, s. 248.

aldıkları gibi Hz. Ömer dönemindeki fetihlerde de özellikle doğudaki fetihlerde oldukça önemli roller üstlenmiştir. Müzeyne kabilesinden Mukarrin kardeşler olarak bilinen bazı sahabeler bu fetihlerde komutan olarak yer almışlardır. Hiç şüphesiz Farslara karşı yapılan fetihler oldukça önemliydi. Çünkü bu fetihlerden sonra Farslar güçlerini kaybetmiş ve İslâm ile tanışmışlardır.

Hz. Ebû Bekir vefat etmek üzere iken İranlılar, Müslümanların aldıkları yerleri geri almak için teşebbüslere giriştiler. Fırat Nehri kıyıları boyunca ikamet eden köy ahalisini Müslümanların aleyhine ayaklandırdılar. Farslar geniş bir ülkeye sahip olmaları sebebiyle, bütün milletler üzerinde nüfuzları vardı ve kendilerini çok beğenirlerdi. Kendilerini "hür"ler ve diğer insanları da kendilerine "köle" kabul ediyorlardı. Çok küçümsedikleri Araplar tarafından devletlerinin yok edilmesi onlara çok ağır geldi. Büyük bir felakete uğramış gibi oldular. Bu nedenle çoğu zaman İslâm'a karşı tuzaklar kurdular ve savaştılar. Her teşebbüslerinde de Allah, hakkı galip getirdi.[295]

Bu saldırılara karşı koyan ve İran topraklarına İslâm'ı hâkim kılan komutanların Müzeyne kabilesinden olmaları dolayısıyla İranlılara karşı giriştikleri savaşlara kısaca değinmemizde fayda vardır.

2.2. Kâdisiyye Savaşı'nda Müzeyne

Müzeyne kabilesinden Nu' mân b. Mukarrin, Kâdisiyye Savaşı öncesinde III. Yezdigird'e gönderilen heyete başkanlık yapmış ve hitabetiyle ön plana çıkmıştır. İran Kisrası III. Yezdigird, Müslümanların Fırat bölgesine hâkim olduğunu görünce başkumandan Rüstem'den bir ordu ile Müslümanlara karşı koymasını emretti. Bunun üzerine Rüstem harekete geçti. Bu haberi

---

[295] Muhammed Ebû Zehrâ, **İslâm'da Siyasî ve İtikâdi Mezhepler Tarihi**, y.y. Hisar, s. 17.

alan İslâm ordusunun kumandanı Sa‛ d b. Ebî Vakkâs, Halife Hz. Ömer’e durumu bildirince Hz. Ömer, Sa‛ d b. Ebî Vakkâs’a harbe gitmeden önce İran’a bir elçi heyeti göndermesini tavsiye etti. Sa‛ d b. Ebî Vakkâs’ın gönderdiği heyetin içinde Müzeyneli Nu‛ mân b. Mukarrin de vardı. Heyet doğruca Medâin’e İran hükümdarı Yezdigird’in huzuruna çıktı. Yezdigird heyetin geliş sebebini sorduğunda heyetin reisi Nu‛ mân b. Mukarrin Kisra’ya şu sözleri söyledi:

“Allah, bize acıyarak bir Peygamber gönderdi. O iyiyi emreder, kötülüğü men ederdi. Allah’ın emirlerini kabul edişimiz sonunda Allah bize, dünya ve ahirette saadet vadetti. Kabilelerin birer fırkası muvafakat etti, diğerleri muhalefette bulundu. Biz muhaliflerden başlayarak kimini isteyerek kimini istemeyerek Müslüman yaptık. İslâm dinini istemeyerek kabul edenler, sonra memnun oldular. İsteyerek kabul edenlerin şeref ve itibarları arttı. Böylece Peygamber’in şeriatı etrafında toplandık. Şimdi, Ona muhalif ümmetlerden başlayarak onları da dine davet ediyoruz. Sizi de dinimize davet ediyoruz. Müslümanlık, iyiyi beğenen, fenayı kötülüyen bir dindir. Eğer siz ondan imtina ederseniz, cizye ehvendir. Onu da kabul etmezseniz muharebe vardır.” Bunun üzerine Yezdigird:

“Yeryüzünde sizden daha zavallı ve sayısı az, daha fena halde bir millet bilmem. Biz eskiden beri sizin idarenizi Hirelilere terk ederdik. Onlar sizin hakkınızdan geldiği için İran’a karşı ayaklanmayı aklınıza bile getirmezdiniz. Eğer size neticesi tehlikeli boş bir hayal geldi ise ona aldanmayınız. Yok, eğer gelişiniz ihtiyaçtan dolayı ise fakirlerinize yiyecek, reislerinize giyecek veririz. Size yumuşak muamele eden bir emir tayin ederiz.” dedi. Sonra Nu‛ mân b. Mukarrin sözlerini başka şekilde ifade ederek şunları söyledi:

“Ya cizye ya kılıç, ikisinden birini seç. Yahut Müslümanlığı kabul ederek canını kurtar.” dedi. Bu sözlere müthiş kızan Kisra “Benden

evvel bir elçi öldürmüş ceddim olsaydı, ben ikincisi olup sizi öldürürdüm." Yezdigird, İslâm elçileri gittikten sonra Rüstem'e Kâdisiyye'ye doğru hareket etmesini emretti. Burada çıkan şiddetli savaş neticesinde İran ordusu büyük kayıp verdi ve başkomutanları Rüstem öldürüldü. İran'ın meşhur sancağı Drefş-i-Kâviyanî, Müslümanların eline geçti ve Müslümanlar çok büyük bir ganimet elde ettiler. Elde edilen ganimet ve saray hazineleri muntazam bir şekilde toplanarak bir liste ile birlikte Medine'ye gönderildi.[296] Hiç şüphesiz bu zaferin elde edilmesinde başta Nu' mân b. Mukarrin olmak üzere Müzeyne kabilesinin önemli katkıları olmuştur.

2.3. Medâin'in Fethinde Müzeyne

Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin hicretin 16. yılında gerçekleşen Medâin'in fethinde görevlendirilmiş olması kabilenin bu fethe iştirak ettiğini göstermektedir. İbnü'l-Esîr'in rivayetine göre Sa' d b. Ebî Vakkâs Medâinlilerden ele geçirilen ganimetleri korumakla Müzeyne'den Amr b. Amr b. Mukarrin'i görevlendirmişti. Ayrıca Sa' d, fethedilen yerlerin haracını toplamak üzere Mukarrin'in iki oğlu Nu' mân ile Süveyd'i memur tayin etmişti. Nu' mân, Dicle Nehri'nin suladığı bölgenin, Süveyd ise Fırat Nehri'nin suladığı bölgenin haracını topluyordu. Daha sonra ikisi de istifa edince Hz. Ömer onların yerine Müzeyneli Câbir b. Amr ve Huzeyfe b. Esîd'i görevlendirdi.[297]

Nu' mân'nın istifa gerekçesi ile alakalı olarak Taberî'nin rivayetine göre Sa' d b. Vakkâs, Nu' mân'ı Kesker'e vali olarak görevlendirir. Bunun üzerine Nu' mân cihadı sevdiğini ve cihad etmek istediğini ancak Sa' d'ın kendisini haraç toplamakla görevlendirdiğini Hz. Ömer'e bildirir. Ardından Hz. Ömer Nu' mân'ın

---

[296] Hayati Ülkü, **İslâm Tarihi**, Hikmet Neşriyat, İstanbul, C. I, s. 404- 407.
[297] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 23-139; İbnü'l-Esîr, C. II, s. 472-475.

kendisine söylediklerini Sa˓ d'a ilettikten sonra ona şunları söyler: "Nu˓ mân'ı en önemli cephelerden Nehâvend'e gönder." der.[298]

2.4. Râmahürmüz ve Tüster'in Fetihlerinde Müzeyne

Hicretin 17. (16 rivayeti olmakla beraber) yılında Farslara karşı gerçekleşen Râmahürmüz ve Tüster'in fetihlerinde Müzyne'den Nu˓ mân b. Mukarrin, kardeşi Süveyd ve kabileden bazı kişiler vardı. Yezdigird Farslardan ve Ahvâz ehlinden büyük bir ordu oluştudu. Bunun üzerine haber Hz. Ömer'e ulaşınca Sa˓ d'a şöyle bir mektup yazdı:

"Ahvâz üzerine Müzeyneli Nu˓ mân b. Mukarrin ile kalabalık bir ordu gönder ve elini çabuk tut. Bunlar Hürmüzan'a karşı gidip konaklasınlar ve onun durumunu iyice tetkik edip incelesinler."[299]

Nu˓ mân ordusuyla Râmahürmüz'de bulunan Hürmüzân'a doğru yürüdü. Nihayet aralarındaki şiddetli bir savaştan sonra Nu˓ mân Râmahürmüz'ü ele geçirdi. Hürmüzân da Râmahürmüz'ü bırakıp Tüster'e kaçtı. Haberi alan Nu˓ mân onu Tüster'de kendisine yardım etmek amacıyla gelen Kûfe ve Basralılarla birlikte kuşatma altına aldılar. Nihayetinde Tüster fethedildi ve Hürmüzân, Hz. Ömer'in kendisi hakkında vereceği hükme teslim oldu.[300]

Hicretin 17. yılında gerçekleşen Sûs'un fethinde de Müzeynelileri görmek mümkündür. Zira Nu˓ mân b. Mukarrin Kûfelilerin başında Ebû Sebre ile birlikte Sûs luları muhasara altına almıştır.[301]

---

[298] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 114.
[299] İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. II, s. 499.
[300] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 83-84; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. II, s. 500-501.
[301]Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 90-93; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. II, s. 503.

2.5. Nehâvend Savaşın'da Müzeyne

Hicri 21. yılda meydana gelen ve "fetihlerin fethi" olarak anılan Nehâvend Savaşı Müzeyne kabilesinden bazı kişilerin komutan düzeyinde rol aldığı önemli bir savaştı. Bu savaşın konumuz Müzeyne kabilesiyle ilgili olan bölümlerine kısaca değinmeye çalışacağız. Bu savaşta kabilenin aldığı önemli rolü Hz. Ömer'in Müzeyneli Nu' mân b. Mukarrin hakkında söylediği sözlerden anlamak mümkündür. Nehâvend savaşı öncesi Sa' d b. Ebî Vakkâs düşman birliklerinin Kûfe'ye ulaştığını görünce bir mektupla Hz. Ömer'e bu durumu bildirir ve ondan yardım talep eder. Bunun üzerine Hz. Ömer, Medine halkını toplayıp onlarla istişare eder ve onlara hitaben şunları söyler: "İçinde bulunduğumuz bugün, sonrası devam edecek bir gündür. Ben benimle birlikte ve bana katılacak olanlarla Nehâvend'e gitmeyi arzuluyorum." Bu konuşma üzerine sahabelerden bazıları söz alıp görüş beyan ettiler. Bunların arasında Hz. Ali de vardı. Hz. Ali diğerlerinden farklı olarak şayet Ömer Nehâvend'e giderse Arap kabilelerinin Medine'ye saldırabileceğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer düşüncesinden vazgeçerek dedi ki: "Bana görevlendireceğim bir adamı gösterin de Nehâvend'e göndereyim. Bu adam Irak sınırlarında kumandan olsun." Onun bu sözüne şu karşılığı verdiler: "Sen kendi ordunu daha iyi bilirsin." Bunun üzerine Hz. Ömer: "Yarın ben onların arasında bu işe en ehil birini tayin edeceğim." dedi. Bu kişinin kim olduğu sorulduğunda, "Görevlendirmek istediğim kişi Nu' mân b. Mukarrin el-Müzenî'dir" dedi. Sahabeler buna çok sevindi ve şunu söylediler: "Evet, işte o en iyisi ve işin en ehli olanıdır."[302]

Hz. Ömer Nu' mân'ı Kûfelilerin üçte biriyle birlikte Nehâvend'e gönderdiğinde onlara şu talimatı verdi: Şayet Nu' mân şehid olursa yerine Huzeyfe komutan olsun. Nu' mân, Huzeyfe b. Yemân,

[302] İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. III, s. 14.

Abdullah b. Ömer b. Hattab, Cerîr b. Abdullah el-Becelî, Muğire b. Şu' be, Amr b. Ma' dikerib ez-Zebîdî, Tuleyhâ b. Huveylid el-Esedî ve Kays b. Mekşûh el-Murâdî gibi seçkin sahabelerle Nehâvend'e komutan olarak gitti.[303] Nu' mân, elinde Allah Rasûlu'nün sancağıyla el-Firüzân kumandasındaki yüz elli bin İranlı savaşçıya karşı yanındaki otuz bin savaşçı vardı. Ordusunun öncü grubunun başına kardeşi Nu' aym b. Mukarrin'i sağ ve sol kanatlarında Huzeyfe b. Yeman'ı ve diğer kardeşi Süveyd b. Mukarrin'i görevlendirdi. Burada orduya hitaben sancağı üç defa sallayacağını üçüncüsünde hiç kimsenin yüzünü birbirine dönmeden saldırıya geçmesini istedi. Üçüncü sallayışta ordu saldırıya geçti ve ilk şehid düşen kişi o oldu. Bunun üzerine sancağı Huzeyfe aldı ve böylece Allah ona bir cuma günü Nehâvend'in fethini nasip etti.[304] Nu' mân'ın şehadet haberini Sâib b. Akra Hz. Ömer'e getirdiğinde şunu söyledi: "Allah sana fetihlerin en büyüğünü nasip etti ve Nu' mân şehid oldu." Bunun üzerine Hz. Ömer: *"Biz Allah'a aidiz ve tekrar ona dönücüleriz."*ayetini okuyup bitkin düşünceye kadar hıçkıra hıçkıra ağlayıp durdu.[305]

Nihayet İranlılar yenilmiş ve savaş meydanında o kadar kan akıtılmıştı ki insanlar veya atlar bastıkları yerlerde kandan dolayı kayıveriyordu. Müslümanlar Nehâvend zaferini "fetihlerin fethi" diye adlandırdılar. Çünkü bu büyük zaferden sonra Sasanilerin hâkimiyetine tamamen son verilmiş ve onların ülkesi tamamıyla Müslümanların eline geçmiştir.[306] Hiç şüphesiz, bu önemli zaferde Müzeyne kabilesinin yeri büyüktür.

---

[303] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 115.
[304] İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. III, s. 14-16.
[305] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 116.
[306] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 116; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. III, s. 18; İbn Kesîr, **a.g.e.,** C. VII, s. 135; İbn Düreyd, **a.g.e.**, s. 181.

İbn Kesîr, Hz. Ömer döneminde İsfahan'ın fethinin de Nu῾ mân b. Mukarrin eliyle gerçekleştiğini söylemektedir. [307]

2.6. Hemedân'ın Fethinde Müzeyne

Hemadân Savaşı, Nehâvend Savaşı'na denk bir savaş olarak kabul edilen ve Müzeyneli kardeşlerin yer aldığı bir başka önemli savaştır. Nehâvend Savaşı'nda olduğu gibi bu savaşta da kabile üyeleri komutan düzeyinde yer almışlardır. Nehâvend de hezimete uğrayan Sâsâniler, Hemedân'a kaçmış ve bunun üzerine Hz. Ömer Müzeyneli Mukarrin kardeşlerden Nu῾ aym b. Mukarrin'i komutan olarak Hemedân'a yürümesini emretmiştir. Nu῾ aym, Deylemilerin Rey ve Azerbaycan halkından oluşturduğu büyük bir orduya karşı 12.000 kişilik bir kuvvetle Vâc Rüz'a'ya ulaşır. Hz. Ömer, Nu῾ aym'e bir mektup yazar ve öncü birlik olarak kardeşi Süveyd b. Mukarrin'i göndermesini ister. Nu῾ aym, Sâsânilere karşı şiddetli bir çatışmaya girer. Sonunda Hemedân fethedilir ve İranlılar büyük bir hezimete uğrar. Bu savaş Nehâvend Savaşına denk bir savaş olarak tarihe geçer.[308]

2.7. Rey, Kûmis, Taberîstan, Cürcan ve İfrîkıyye'nin Fethinde Müzeyne

Müzeyne kabilesinden Mukarrin kardeşlerin Rey, Kûmis, Taberîstan ve Cürcan'ın fethinde de önemli görevler ifa ettiklerini görmekteyiz. Nu῾ aym b. Mukarrin Hemedân'ı fethettikten sonra Hz. Ömer ona Rey şehri üzerine yürümesini ve orayı fethettikten sonra orada kalmasını söyler. Nu῾ aym, kardeşinin oğlu el-Münzir b. Amr'ı bir süvari grubun başında Rey şehrine sokar. Kendisi de diğer taraftan düşman askerleriyle çatışır ve onları şehirden uzak tutup meşgul etmeye çalışır. Ardından şehirden tekbir sesleri ile düşmana saldırır ve düşmanı büyük bir hezimete uğratır. Hz. Ömer, Rey'in

---

[307] İbn Kesîr, **a.g.e.,** C. VII, s. 135.
[308] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 148; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. III, s. 27-28.

fethinden sonra Nu῾aym b. Mukarrin'e bir mektup yazar ve ona kardeşi Süveyd b. Mukarrin'i Kûmis üzerine yürümesini ister. Süveyd b. Mukarrin, Kûmis yakınlarına geldiğinde ona karşı kimse mukavemet gösteremeyince şehri rahatlıkla teslim alır ve ordugâhını burada kurar. Kûmis'dan kaçanlar Taberîstan'a sığınırlar. Ardından buranın ahalisi cizye karşılığında Süveyd ile sulh yapmak zorunda kalır. Bunun ardından Süveyd, Cürcan üzerine yürür; buraya yakın bir yerde karargâh kurar. Daha sonra Cürcan hükümdarıyla cizye ödemeleri şartıyla anlaşma yapar. Böylece Süveyd şehre girer ordugâhını kurar ve haracı toplar.[309] Bu fetihlerde Müzeyne kabilesinden Nu῾aym b. Mukarrin, el-Münzir b. Amr ve Süveyd b. Mukarrin'in komutan düzeyinde büyük başarıları gözükmektedir.

İbn Hazm ve İbn Haldûn, Müzeyne kabilesinden Süveyd b. Mukarrin'in, kardeşi Nu῾mân gibi Nehâvend de katıldığını ve orada şehid olduğunu söyler.[310] Fakat Nehâvend de şehid olduğu görüşü doğru değildir. Çünkü Nu῾aym b. Mukarrin' Rey şehrini fethedince Hz. Ömer ona kardeşi Süveyd b. Mukarrin'i Kûmis üzerine göndermesini emretmiştir. Kûmis'ın fethi Nehâvend'den sonra olmuştur.

İbn Hacer, Müzeyne kabilesinden Nu῾aym b. Mukarrin'in Nehâvend Savaşı'nda kardeşi Nu῾mân şehid düşünce sancağı alıp Huzeyfe'ye verdiğini ve sonrasında birçok Fars fethini gerçekleştirdiğini zikreder.[311] Ayrıca Müzeyne kabilesinden Bilâl b. Hâris'den bahsederken onun Mekke'nin fethinde Müzeyne'nin sancağını taşıdığını, sonrasında Mısır'a geldiğini ve hicri 27'de Abdullah b. Sa῾d b. Ebî Serh ile birlikte İfrîkıyye Gazvesi'nde

---

[309] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 150- 154; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil**, C. III, s. 29-30.
[310] İbn Hazm, **a.g.e.**, C. I, s. 203; İbn Haldün, **a.g.e.**, C. II, s. 380.
[311] İbn Hacer, **İsâbe**, C. VI, s. 364.

bulunduğunu anlatır.[312] Bu gazveye katılan Müzeynelilerin sayısı 800 idi. Müzeynelilerin sancağını Bilâl b. Hâris taşıyordu.[313]

2.8. Çeşitli Olaylarda Müzeyne

2.8.1. Maʿkıl Kanalının Açılması

Hz. Ömer, Müzeyne kabilesinden Maʽ kıl b. Yesâr'ı Basra'daki Maʽ kıl sulama kanalını açmakla görevlendirmiş ve dolayısıyla şehrin gelişmesinde onun katkısı büyük olmuştur. Bu kanalı açtıktan sonra nehre Maʽ kıl b Yesâr'a nispetle "Nehr-i Maʽ kıl" denildi.[314]

Konuyla ilgili olarak farklı rivayetler de vardır. Bu rivayetlerin birinde Ziyâd b. Ebî Süfyân'ın, Maʽ kıl'i bu iş ile görevlendirdiği belirtilmektedir. Diğer bir rivayette ise Abdurrahman b. Ebî Bekre'yi görevlendirdiği, kanalın açılışı için Rasûlullah'ın ashabından olması dolayısıyla Maʽ kıl b. Yesâr'ı çağırdığı ve kanalın açılışını onun eliyle gerçekleştirdiği söylenmektedir.[315] Bunu güçlendiren bir rivayette, birgün Ziyâd bir kişiye bin dirhem para verip bununla Dicle'ye gitmesini ve orada kanalın sahibinin kim olduğunu sormasını ister. Şayet "Bu Ziyâd'ın kanalıdır." diyen olursa bu parayı kendisine vermesini ister. Adam Dicle'ye gidip geri döndüğünde Ziyâd'a şunları söyler: "Kiminle karşılaştıysam bana "Maʽ kıl Nehri" dedi. Bunun üzerine Ziyâd dedi ki: "Bu Allah'ın bir fazlıdır dilediğine verir." (Maide, 54).[316]

---

312 Ebû Saîd Abdurrahman b. Ahmed b. Yûnus (ö. 347/958), **Târîhu İbn Yûnus el-Misrî**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye-Beyrut, 1. bs., 1421/2001, 2c., C. I, s. 74.
313 Muhammed b. Ahmed b. Temîm, Ebû'l-Arab (ö. 333/945), **Tabakâtü Ülemâ Efrîkâ, Tabakâtü Ülemâ Tunus**, nşr. Dârü'l-Kitabü'l-Lübnânî, Beyrut, Lübnân, s. 14.
314 İbn Kesîr, a.g.e, C. VII, s. 135
315 Belazüri, **Ensâbü'l-Eşrâf**, C. XI, s. 332.
316 **a.g.e.,** C. XI, s. 332.

Belâzürî, Hz. Ömer'in, Müzeyne kabilesinden Abdullah b. Muğaffel ve Bişr b. el-Muhtefiz'i bazı işlerinde görevlendirdiğini zikreder[317] ki bu rivayetlerden Müzeyne'nin yönetim nezdinde önemli bir yerde olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

2.8.2. Hz Osman'ın Şehadetinde Müzeyne

Hz. Osman'ın hanımı Nâile bt. Ferâfisa'nın Muâviye'ye yazdığı mektuptan Hz. Osman'ın muhalifleri arasında Müzeynelilerden bazı kişilerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Osman'ın evini muhasara edenler içinde Müzeyneliler de vardı. Bu hareketlerinin sebebi, Hz. Osman'ın Müzeyne kabilesinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirdiği Kâ' b b. Mâlik'e topladığı malları bağışlaması üzerine duydukları rahatsızlık olmalıdır.[318]

2.8.3. Cemel Vakası'nda Müzeyne

Cemel Vakası'nda Müzeyne kabilesini Hz. Ali'nin tarafında yer alırken görüyoruz. Taberî rivayetinde Hz Ali'nin, oğlu Hasan'ı ve Ammâr b. Yâsir'i Kûfe'de bulunan kabilelere kendisine destek vermeleri için gönderderdiğini ve bu kabileler arasında Müzeyne kabilesinin de olduğunu aktarır. Bunun akabinde Hz. Ali'ye destek amaçlı 12.000 kişinin yola çıktığını belirtir.[319] Ancak Taberî, bu grup içerisinde Müzeynelilerin sayısını belirtmemektedir.

2.8.4. Sıffin Savaşı'nda Müzeyne

Sıffin Savaşı'nda ise Müzeyne kabilesine mesup bazı kişilerin Hz. Ali'nin yanında yer aldığı görülmektedir. Onlardan biri Bişr b. İsme el-Müzenî'dir. Belâzürî'nin aktardığına göre Bişr b. İsme el-Müzenî

---

[317] **a.g.e.,** C. XI, s. 334; Halîfe b. Hayyât, **Tabakât**, C. I, s. 354; Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, C. II, s. 79. İmam Buhârî, Bişr'in Suveys'te görevlendirildiğini belirtmektedir.
[318] İbrahim Sarıçam, a.g.m, C. XXXII, s. 251.
[319] Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 500.

Hz. Ali'nin meşhur savaşçılarından biriydi.[320] Anlaşıldığı kadarıyla kabilenin siyasî çizgisinde bir değişiklik olmamıştır.

2.8.5. Tevâbûn Hareketi'nde Müzeyne

Hz. Hüseyin'in şehadetine tepki olarak doğan Tevâbûn Hareketi'nde Müzeynelilerden bir grubun, Müzeyne'nin Hz. Ali döneminde benimsediği siyasî duruşla örtüşecek biçimde Hz. Hüseyin'in intikamını almak üzere, Ubeydullah b. Ziyâd'a karşı savaştıklarını görüyoruz.

Bu savaşta Müzeyne kabilesinden Kesîr b. Amr ve Sahr b. Hilal el-Müzenî Ubeydullah b. Ziyâd'dan intikam almak için Kûfe'deki Tevâbûn Hareketi'ne katılıp Ümeyye oğullarıyla savaşmışlardır. "Hicri 65 yılı Olayları" diye bilinen bu savaşa, savaşçı ve lider kişiliğiyle ön plana çıkan Müzeyneli Sahr b. Hilâl, otuz kişilik Müzeyne grubu ile katılmış ve şehid olmuşlardır. Onun savaş sırasında "Allah için ölümden korkmayınız. Şüphesiz ölüm sizi yakalayacaktır. Allah için terk ettiğiniz bu dünyaya geri dönmeyiniz. Şüphesiz bu dünya size kalmayacaktır. Arzuladığınız Allah'ın sevabını elde etmede gevşeklik göstermeyiniz. Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır.[321] Bu sözler, Müzeyne kabilesinin durduğu yeri apaçık ortaya koymuştur.

D. Sosyal Hayat

1. Kabilecilik

Her Arap kabilesinde olduğu gibi Müzeyne kabilesinde de sosyal hayat kabilecilik anlayışı üzerine kuruluydu. Kabilecilik, bedevi cemiyetinin temelini teşkil ederdi. Her bir "çadır" bir aileyi, çadırlar da "hayy" denen insan birliğini temsil ederdi. Hayy topluluğunun azalarının hepsi sop yahut kavmi meydana getirirdi. Aralarında

---

[320] Belâzürî, **Ensâbü'l-Eşrâf**, C. XI, s. 333.

[321] Taberî, Ta**rih**, C. V, s. 604; İbnü'l-Esir, **el-Kâmil**, C. III, s. 269; ez-Zerkilî, el-A'lâm, C. III, s. 202.

akrabalık bağı bulunan sopların bir araya gelmesi kabileyi teşkil ederdi. Aynı sopun bütün azaları kendilerini aynı kandan türemiş telakki ederlerdi ve sopun en yaşlısı olmak üzere sadece bir tek başkanın otoritesine bağlanırlardı. Bir tek savaş narası kullanırlardı. Sop adlarının başına "Benû" getirmek suretiyle "Benû filan" şeklinde kendilerini ismlendirirlerdi.[322]

Kabilelerin yaşadığı, konakladığı veya mülk edindiği bir toprağı vardı: "*Menzil*" yahut "*Büyütü'l-kabîle*"adı verilen bu yerlerden, başkalarının izinsiz geçmesine müsaade edilmezdi. Sınırlar genellikle vadi, tepe ve kum tepecikleri gibi işaretlerle belirlendiğinden kabileler arasında anlaşmazlıklar ve çatışmalar çıkardı. Savaş, kuraklık ve daha iyi otlak arama gibi sebeplerle de sık sık yer değiştirmek zorunda kalırlardı.[323] Bundan dolayı Arap yarımadasın'da yaşayanların çoğu bedevi, taşınabilir mallara sahip ve sürekli yer değiştiren bir hayat tarzına sahipti. Ayrıca bu geniş sosyal hareketlilik vatan tutma istikrarsızlığını da beraberinde getirmiştir. Bu sıkıcı hayat şartları bedevi Arapların günlük hayatlarında olduğu gibi moral yapıları ile karakterlerine de yansımıştır.[324] Dolayısıyla Araplarda kabile hayatı pek de basit bir görünüm arz etmediği ve tamamen düzensiz olmadığı görülmektedir. Orta boyutta bir toplum yaşantısını yansıtan ve bireyleri sıkı bağlarla birbirine ve aynı zamanda kendisine bağlayan bir sistemdir. Bunun yanında bireye hak ve sorumluluklar yükleyen, kendisine bağladığı fertlerin haklarını savunmada diğer topluluklara karşı bir devlet gibi davranan, dolayısıyla savaşlar ve barışlar hatta anlaşmalar yapan, inançları, örf ve adetleri uğrunda mücadele eden ve kendi içindeki toplumsal hayata yön veren bir yapı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak, kabilenin yapısı, işleyişi,

---

322 Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 49.
323 Casım Avcı-Recep Şentürk "Kabile", **DİA**, C. XXIV, s. 31-33.
324 Süheyl Zekkâr, **Târîhu'l-Arab ve'l-İslâm**, 2. bs., Dımaşk, 1992, s. 11.

düzeni vs. gibi değişik alanlarla ilgili zengin bir terminoloji gelişmiştir. Bu terminoloji, tabiatıyla edebiyat alanına da yansımıştır. Bu yansıma zengin bir edebi birikime dönüşerek günümüze kadar gelmiştir.[325]

2. Bedevilik

Müzeyne kabilesinin İslâm'ın zuhuru esnasında "Medine'nin bedevileri" olarak tanınmış olması,[326] bu kabilenin, sosyal hayatı, bedevilik üzerine kurduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bedevilik konusuna biraz değinmek icab eder.

Arap kabileleri yerleşik veya göçebe hayat yaşamakta idiler. Çöl ve vahâlarda (badiye) develeriyle birlikte konargöçer olarak çadırlarda yaşayanlara bedevi (ehlü'l-bâdiye, ehlü'l-veber), köy, kasaba ve şehirlerde kerpiçten yapılmış evlerde yerleşik hayat yaşayanlara da hadarî (ehlü'l-meder) denilmekteydi.[327]

Bazı kabileler - Evs ve Hazrec kabilelerinde olduğu gibi - sabit bir yerde ve köylerde yaşardı. Bu tarz yaşantıları olan kabilelerin çoğu hadarî idiler. Bunun yanında bazı kabileler de iki çeşit hayatı yaşıyordu. Kabilenin bir kısmı medenî hayat yaşarken ve mederde otururken diğer kısmı bedevi olarak şehir ve köylerin etrafındaki badiyede kalıp hayatlarını sürdürüyorlardı. Badiyeden olup da hac yolu üzerindeki Necd ve Hicaz gibi yerlere göç edenler vardı. Buna Müzeyne kabilesini örnek vermek mümkündür. Zira kabilenin bir kısmı Verkân, Küdseyn ve Nehbân gibi dağlarda yaşarken diğer bir kısmı ise el-Fur' köyünde yaşamaktaydı. Bu köy zenginliğiyle bilinen bir köydü.[328]

---

[325] Selami Bakırcı, **Araplarda Kabile Yapısı**, Akev, Yıl 3, Sayı 11, Kasım 2001, s. 131..
[326] İbn Abdirabbih, **a.g.e.,** C. III, s. 296.
[327] Bakırcı, **a.g.m.,** s. 131.
[328] Nâsırüddin el-Esed, **a.g.e.**, s. 5-7.

Badiyedeki yerleşim yerleri şehirle nerede ise bitişik halde idi. Burada yaşayan kabileler şehir halkıyla ilişki halinde idiler. Dolayısıyla badiye halkı medeniyetten uzak, çöle gömülmüş, bunun sonucu olarak kalpleri katılaşmış olan ve Kur'ân'ın küfür ve nifakta aşırı giden olarak vasfettiği A' râb'dan farklı idiler. Örnek olması bakımından Hz. Âişe'den gelen bir rivayette: "Biz Medine'ye geldiğimizde Allah Rasûlu A' râbî'den hediye almamızı nehyetti. Bir süre sonra Ümmü Sünbüle el-Eslemî, elinde süt ile yanımıza girdi. Hediyeyi kabul etmedik. Biz bu halde iken Hz. Peygamber, yanında Ebû Bekir ile birlikte içeri girdi. Ardından bu nedir, diye sordu. Ben de ona Ümmü Sünbüle el-Eslemî'nin getirdiği sütün hediye olduğunu ve A' râbî'den hediye almamızı nehyettiğinden dolayı bunu almadığımızı söyledik. Bunun üzerine Allah Rasûlu; "Onu al, Eslem A' râb değildir. Onlar bizim badiye halkımız, biz de onların köy halkıyız. Biz onları çağırdığımızda onlar bize icabet ederler. Onlardan yardım dilediğimizde yardımımıza koşarlar."[329] dedi.

Hz. Peygamber'in, bu sözlerin bir benzerini Müzeyne kabilesi için de söylediğini görüyoruz: *"Sizler benim bedevilerimsiniz. Ben de sizin şehirli olanınızım. Sizi çağırdığımda davetime icabet ediniz."*[330]

Müzeyne kabilesinden Bilâl b. Hâris'in Medine'nin arka taraflarında bulunan Eş' ar denilen yerde oturduğunu ve sıkça Medine'ye geldiğini söyleyen rivayetlerden[331] anlaşılan o ki Müzeyne kabilesi Medine'den kopuk bir kabile değildi. Bunun içindir ki Müzeyne kabilesinin medeni bir topluma geçişi pek zor olmamıştır. Burada Muhacir ve Ensar'la iç içe olmaları, onların kötü adetlerini değiştirmiş ve Allah yolunda cihada itmiştir.

---

329 **a.e.,** s. 8.
330 en-Numeyrî, **a.g.e.**, s. 78.
331 el-Burrî, **a.g.e.**, C. I. s. 265; Belâzuri, **a.g.e.**, C. XI, s. 327.

Bütün bu anlatılanlarla birlikte kabiledeki bazı fertlerin bedevi hal ve davranışlarına Hz. Peygamber'in ses çıkarmadığını görüyoruz. Müzeyneli Zü'l-Bicâdeyn gür sesli biri olduğundan dolayı mescid de Kur'ân okurken sesi başkaları rahatsız edecek şekilde yüksekti. Bir gün Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlu, şu bedeviyi gör müyor musun? Kur'ân okurken sesini nasıl yükseltip başkalarının okumasına engel oluyor." dediyse de peygamber (a.s); "*Onu kendi haline bırak ey Ömer! O Allah ve Rasûlune hicret ederek geldi.*" buyurmuştur.[332]

3. Aile Yapısında Kadının Konumu

Müzeyne kabilesi ismini bir kadın isminden almıştır. Bu durum, kadının kabile içerisinde şan şeref sahibi ve etkin olduğunu göstermekte idi. Her ne kadar babanın kabile içinde şanı olsa da bu vasfa sahip olan kadınlarların isimleri kabileye isim olarak verilirdi.[333] Kadının horlandığı bir dönemde kadın isminin kabileye isim olarak verilmesi hiç şüphesiz önem arz eder. Philip K. Hitti bu konuyla alakalı olarak şunları söyler: "Bir kabilenin dişi ismiyle anılmış olması, o toplumda maderşahi (matriarkal) aile yapısının mevzubahis olduğunu gösterir. Bu tür kabilelerde toplumsal örgütlenmede kadının hâkimiyeti söz konusu olup soy kadınlar tarafından belirlenir."[334]

İslâm'dan önce Araplar arasında kızlarını gömerek öldürenler vardı. Müzeyne kabilesinin bu işi yapmaktan uzak durduğunu Maʿ n b. Evs el-Müzenî'nin bir şiirinden anlamak mümkündür. Zira o, kız çocuklarını sevmeyen ve diri diri toprağa gömen birtakım insanları gördüğünü söyler. Bu insanların aksine kız çocuklarını övdüğünü, onların vefakârlığından doğruluklarından ve babalarını zorlukta ve

---

[332] İbn İshâk, **a.g.e.**, s. 294.
[333] el-Câhiz, **el-Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hûlân**, thk. ve nşr. Abdusselâm Muhammed Harun, Dârü'l-Cîl, 1. bs., Beyrut, 1410/1990, s. 184.
[334] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 49.

kolaylıkta unutmadıklarını, onların ölümlerinden sonra üzerlerindeki hakları ağlamak ve ağıt yakmak suretiyle ödediklerini söyler.[335] Böylece Maʿ n b. Evs, kız çocuğu olanları bu şekilde teselli eder.[336]

Aile içi ilişkilerde eşler arasında yer yer bazı oyunların oynandığı görülmektedir. Müzeyne kabilesinin önde gelen âlimlerinden Abdullah b. Muğaffel'in, eşi Hudeyrâ ile tavla oynadığı rivayet edilmektedir.[337]

İslâm öncesinde kabilenin meşhur şairleri arasında kadın şairlerin de olduğunu görüyoruz. Selmâ bt. Selmâ ve Hansâ bt. Züheyr bunlardan birkaçıdır. İslâm'la beraber kabileden bazı kadınların ön plana çıktığı gözükmektedir. Bunlar; Cümeyle bt. Yesâr el-Müzeniyye,[338] Hessâne el-Müzeniyye,[339] Hamne bt. Evs el-Müzeniyye, Süheyme bt. Umeyr el-Müzeniyye,[340] İbnetü Ebi'l-Kayn el-Müzeniyye[341] ve Kerîme bt. Hashâs el- Müzeniyye dir.[342]

4. İslâmiyet'in Kabile Üzerindeki Etkileri

İslâmiyet, diğer Arap kabilelerinde olduğu gibi Müzeyne kabilesi üzerinde de sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal değişimin önünü açmıştır. Hz. Peygamber'in Medine çevresinde yaşayan göçebe

---

335 Abdullah Abdulcebbâr, Muhammed Abdulmun'im Hafâcî, **a.g.e.**, s. 468.
336 Ali Şâkir Ergin, "Maʿn b. Evs", **DİA**, İstanbul, C. XXVII, s. 554.
337en-Nemerî, **et-Temhîd limâ fi'l-Muvattâ mine'l Meânî ve'l-Esânîd**, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed b. Abdülkebir el-Bekrî, nşr. Vezâretu Umumü'l-Evkâf, 24c, Maʿrib, 1387/1461, C. XIII, s. 180.
338 Hakkında Bakara 232. ayet inmiştir. Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiştir.
339 Asıl ismi Cessâme dir. Hz. Peygamber ismini Hessâne olarak değiştirdi.
340 Rukâne'nin bir talakla boşadığı ve Hz. Peygamber'in ilk kez bir kadın hakkında hüküm verdiği ve onu Rukâne'ye geri gönderdiği kişidir. Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, C. I, s. 250.
341 Müminlerin Annesi Safiyye bt. Huyey'in dertleştiği kadındır. Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 696-697.
342 Ebû Hüreyre'den bazı hadisleri rivayet etmiştir. İbn Hibbân, **el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân**, C. IV, s. 327.

kabilelere yönelik izlediği siyaset, onların yerleşik bir hayata geçmelerini sağlamıştı. Bu kabileler arasında Müzeyne kabilesi de bulunmakta idi. Yerleşik hayata geçmeleri, kabilenin sosyal hayatında ciddi değişikliklerin meydana gelmesine sebep olmuştu. Kabilenin Medine'ye yakın olması sebebiyle de Hz. Peygamber'le çabuk ilişki kurmuşlar ve bunun neticesinde var olan kötü âdetlerini terk etmişlerdi. Bunun neticesinde kabileye mensup bazı kişilerin kendilerini ilme ve Allah yolunda cihada adadıklarını görmekteyiz. Müzeyneli Muâviye b. Kurre anlatıyor:

"Ben otuz Müzeyneli gördüm. Bunların hepsi ya yaralamış ya da yaralanmış ya vurmuş ya da vurulmuş haldeydi. Cuma günü geldiğinde banyo yapar, en güzel elbiselerini giyer ve kokularını sürüp cumaya giderlerdi. İki rekât namaz kıldıktan sonra oturur ilim öğretirlerdi."[343]

Ekonomik anlamda gelir düzeyleri düşük olan bazı Müzeyneliler İslâm'ın verdiği huzurla kendilerini ilim tahsil etmeye vermişlerdi. Bir gün Müzeynelilerden bir grup oturmuş Kur'ân okuyor ve dua ediyor du. Bu esnada Allah Rasûlu, onların yanına uğradı. Rasûlullah'ı gördüklerinde sustular. Bunun üzerine Allah Rasûlu *"Siz şöyle şöyle yapmıyormuydunuz"* der. Onlar da, "Evet" dediler. Hz. Peygamber, *"Yapmakta olduğunuz şeyi yapmaya devam edin,"* dedikten sonra onların yanında oturdu ve onları şu sözlerle müjdeledi: *"Fakir Muhacirlere, fakirlerlerin zenginlerden beş yüz sene önce cennete gireceklerini müjdeleyin."*[344]

Müzeyne'nin efendisi Gâlib b. Ebcer, kıtlık dolayısıyla karşılaştıkları sıkıntıları Hz. Peygamber'e gelip anlatır. Gâlib, elinde

---

[343] Ebû Bekîr b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman b. Havâstî el-Abesî (ö. 235/849), **el-Musannef fil Ehâdîs ve'l-Esâr**, thk. Kemal Yusuf el-Hut, nşr. Mektebetü'r-Ruşd, 7c., 1. bs., Riyâd, 1409/1988, C. I, s. 481.
[344] Ahmed b. Hanbel, **a.g.e.**, C. XVIII, s. 407.

semiz (ehli) eşeklerden başka ailesine yedirebilecek bir şeylerinin olmadığını ve bunun da yasaklandığını Rasûlullah'a söyler. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona; "*Sen aile halkına semiz eşekler(in etin)den yedir. Çünkü ben onların (etlerini) sadece cellâle (pislik yiyen hayvanlar oldukları için yasaklamıştım.*" buyurdu.[345] Bu rivayet onların yağmacılık anlayışından uzaklaşıp İslâmî hassasiyeti elde ettiklerini gösteren delillerdendir. Kabileden fakir olanların fakirlikleri onları Allah'a karşı yapmaları gereken görevlerden alıkoymamıştır. Bir seferinde Müzeyne'den bir grup Hz. Peygamber'e gelip dedi ki: "Biz Mekke'ye yürüyerek geldik, bazı topluluklar ise binekleriyle geldiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara şöyle dedi: *"Yürüyen için yetmiş hac sevabı, binekli için de otuz hac sevabı vardır."*[346]

Bunun yanında kabiledeki fakir insanların İslâm'la beraber iffeti elde ettikleri ve dilenmekten hayâ ettikleri görülmektedir. Müzeyne kabilesinden adamın biri başından geçen bir olayı şöyle aktarır: "Annem bana 'insanların istediği gibi gidip Rasûllulah'tan istesen olmaz mı?' dedi. O'ndan istemek üzere gittiğimde onu ayakta hitap ederken gördüm. Şöyle diyordu: 'Kim onurlu olmak isterse Allah onu onurlu kılar, kim kendini, istemekten müstağni kılarsa Allah onu zengin kılar. Beş okka değerinde birşeyi olduğu halde insanlardan isteyen yüzsüzlük etmiş olur.' Bunun üzerine kendi kendime 'Benim bir devem var ki beş okkadan fazla eder. Oğlumun da bir devesi var, o da beş okkadan fazla eder,' dedim ve ondan hiçbir şey istemeden geri döndüm."[347]

---

[345] Ebû Dâvud, **a.g.e.,** C. III, s. 356.
[346] Haysemî **a.g.e.**, C. 3, s. 209; Süleymân b. Ahmed b. Eyyub Ebû'l-Kâsım et-Taberânî, (ö. 360/971), Mu'cemü'l-Evset, 10.c., thk., Târık b. İvedullâh, Abdulmuhsin b. İbrâhim, nşr., Dârü'l-Haremeyn, Kahire, C. VII, s. 134.
[347] Ahmed b. Hanbel, **a.g.e.**, C. XXVIII, s. 473.

Müzeyne kabilesi, İslâm öncesi ihtilaflarını Cahiliye anlayışı çerçevesinde çözen bir kabile idi. İslâmiyet'in kabulü ile birlikte anlaşmazlıklarında İslâm hukukunu esas almaya başladılar. Hz. Peygamber kabile içi ihtilafların çözümü için aynı kabileden olan Maʽ kıl b. Sinân'ı kabilesindeki bazı ihtilâfları çözmek üzere kadı olarak görevlendirdi. Bu olayı Maʽ kıl el-Müzenî şöyle anlatır: Hz. Peygamber bana bir topluluk arasında kadılık yapmamı emretti. Bunun üzerine ona dedim ki: "Ben kadılığı iyi yapamam ey Allah'ın Rasûlu? Rasûlullah (sav) buyurdu ki: *"Kasten zulme meyletmediği sürece Allah kadı ile beraberdir."*[348]

Siyasî anlamda İslâm'ı kabul ettikten sonra haksız yere kan akıtılmamasına dikkat etmiş; katıldıkları savaşlarda savaş hukukuna riayet etmişlerdir. Müzeyne kabilesinden sahabe Ebû Ümeyre anlatıyor: "Biz bir gazvede düşmanla karşı karşıya geldiğimizde karşılıklı olarak safları düzene sokar ve onlardan birine eman verilip verilmediğini sorardık. Ardından şayet eman verilmiş biri varsa onu bırakırdık ve diğerleriyle savaşırdık."[349]

Müzeyne kabilesi İslâm'a girdiğinde kabileden bazı kişilerin isimleri putlara ibadeti andıran, tevhid inancıyla örtüşmeyen kötü anlamlar içeriyordu. Bu çerçevede Hz. Peygamber, ismi Abdüluzzâ olan kişiyi Abdullah b. Abdunühm el-Müzenî, Cessâme olanı Hessâne el-Müzeniyye ve Şureys olanı Şureyh b. Damre olarak değiştirmiştir. Şureyh b. Damre el-Müzenî, Müzeyne kabilesinin sadakalarını getirdiğinde Allah Rasûlu ona: "İsmin nedir?" diye sordu. O da: "Şureys (çetin huylu)" dedi. Allah Rasûlu: "Hayır, sen

---

348 Ebû Abdullah, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî, (ö. 241/855), **Müsned**, thk. Şuayb Arnût, Adil Murşid, nşr. Muessesetü'r-Risâle, 1. bs., 1421/2001, C. XXXIII, s. 422.

349 Abdurrahman b. Abdullah b. Abdülhikem, Ebû'l-Kâsım Mısrî (ö. 257/871), **Fütühü Mısır ve'l-Maʿrib**, nşr. Mektebetü's-Sekâfe ed-Dîniyye, 1415/1994, s. 347.

Şureyh'sin" dedi.[350] Yumuşak huylu anlamına gelen bir kelime ile ismini değiştirdi.

Hz. Peygamber bu uygulamalarla kabile fertlerini, İslâmî hayatlarında Cahiliye kalıntılarından tamamıyla arındırmış oluyordu ve her şeyleriyle yeniden var olduklarını onlara hissettiriyordu.

E. Ekonomik Hayat

Müzeyne kabilesinin yoğun olarak yaşadığı bölge Medine'nin etrafındaki dağlık alanlar, vadiler ve bazı köylerdir. Dolayısıyla kabilenin dağlarda yaşayanları bedevi bir hayat sürerken vadilerde ve köylerde yaşayanları ise yarı yerleşik bir hayat sürüyorlardı. Bu yaşam tarzlarına bağlı olarak bedevi olanları hayvancılıkla uğraşırken yarı yerleşik (hadarî) olanları ise tarım ve ticaretle uğraşırlardı.

Kabilenin bedevi hayat yaşayanlarında çobanlık meşguliyetinin ön planda olduğunu görmek mümkündür. Aynı zamanda bunların göçebe halinde oldukları ve bir takım su kaynaklarını ve kuyuları takip ettikleri ve bunları ellerinde bulundurdukları anlaşılmaktadır.

Yarı yerleşik hayat süren kabile mensuplarının bulunduğu bölgeler tarım ve ticarete elverişli yerlerdi. Dolayısıyla kabilenin tarım ve ticaretten uzak kalması düşünülemez.

Ayrıca kabilenin bulunduğu bölge, hacıların yol güzergâhı olması sebebiyle ekonomik anlamda önem teşkil ediyordu. Fakat kabilenin hac kafileleriyle ticarî anlamda ilişkilerinin olup olmadığına dair herhangi bir rivayete rastlamadık.

Kabilenin yerleştiği bölgeler arasında, bir liman şehri olan Yenbu'ya yakın olan bir bölge zikredilir. Dolayısıyla onların deniz

---

[350] el-Hemedânî, **a.g.e.**, C. I, s. 172.

taşımacılığıyla da uğraşmış olmaları muhtemeldir. Bütün bu anlatılanları ayrı ayrı başlıklarda ele almaya çalışacağız.

1. Hayvancılık

Müzeyne kabilesi'nin ekonomik faaliyetlerinin temeli hayvancılığa dayanmaktaydı. Kabile, ağırlıklı olarak küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaktaydı. Süheylî "el-Habelik" denen yerden bahsederken burada Müzeyne ve Kays kabilelerinin yaşadığını ve onlara "Ehlü'l-Habelik" denildiğini rivayet eder. Ehlü'l-Habelik ile küçükbaş hayvan sahibi kişiler kastedilirdi.[351] Bu bilgiyi güçlendiren kanıtlardan biri Arap kabilelerinin önde gelenlerinden Âmiroğulları, Gatafanlılar, Esed ve Eşca' kabilelerinin Müzeyne, Cüheyne, Eslem ve Gıfâr kabilelerine hitaben söyledikleri şu sözlerdir: "Şayet bu dinde hayır olsaydı, koyun çobanları bizden önce bu dine iman etmezlerdi." Küçükbaş hayvanların yanında deve sürülerine sahip olan bazı Müzeyneliler de vardı. Abdullah Zü'l-Bicâdeyn ve Ma' n b. Evs bunlardandır. Bu rivayetlerden kabilenin hayvancılık ve çobanlık yaptığı ve bu yolla geçimlerini sağladıkları anlaşılmaktadır.

el-Burrî'nin naklettiğine göre Medine'de Arap kabileleri içinde sadece Müzeyne'ye ait bir meclis bulunuyordu.[352] İhtimalen Medine'ye gelen Müzeyneliler bu mecliste buluşuyor ve Medine'nin çobanlık ve işçilik işleri onlar tarafından yapılıyordu.[353]

Müzeyne kabilesinin Medine'ye çok yakın bir yerde oluşu, içlerinden çobanlıkla uğraşanların olması bu kabilenin Medine pazarlarına hayvan ve hayvan ürünlerini getirip satma ihtimalini de güçlendirmektedir.

---

[351] Süheylî, **er- Ravzü'l-Ünüf**, C. VII, s. 155-258.
[352] el-Burrî, **a.g.e.**, C. I, s. 263.
[353] N. K. Sıng, A. M. Khan, **Encylopaedia of the World Muslims: Tribes Castes and Communities**, Delhi, Global Vision Publishing House, 2002, s. 1096.

2. Tarım ve Ticaret

Müzeyne kabilesinin tarım ve ticaretle uğraştığına dair net bir bilgi olmamakla beraber, yaşadığı bazı yerler göz önünde bulundurulduğunda kabilenin tarım ve ticaretle uğraştığını söylemek mümkündür. Medine ile Vâdil-Kurâ arasında yaşadıkları köylerde yeşil alanların olması, suyun ve hurMâlikların bol oluşu bazı kabile mensuplarının aynı zamanda tarım ve ticaretle de uğraştığını gösterir. Müzeyne'nin yaşadığı yerler arasında zikredilen Süleymoğulları taşlık arazisi ile Medine arasında bir yer olan Ganna köyü hurma bahçeleriyle ve ekinleriyle meşhurdu. Bu yerin dışında Havsâ, Nehbü'l-A῾ la'da hurma bahçelerinin çokluğuyla bilinirdi.[354]

Araplar nezdinde hurma ağacı, bitkiler ve ağaçlar arasında çok önemli bir yere sahipti. Bu ağaç, pek yaygın ve en çok itibar edilen bir meyvayı taşıyordu ki o da hurma idi. Bedevi sofrasında başta gelen yiyecek maddesini teşkil ediyordu. Bedevilerin deve eti müstesna esaslı gıdasıydı.[355] Böyle öneme sahip bir meyvenin ticaretinin yapılmamış olması düşünülemez.

Cahiliye döneminde Müzeyneli Muhadram şairlerden Ma῾ n b. Evs'in hurma bahçelerine, deve sürülerine sahip olduğu ve ticarete atılıp Şam, Irak (Basra) ve Hicaz'a seyehat ettiği rivayet edilir. Ticaret için uzakta bulunduğu sırada bağları ve arazisi gasp edilir. Ticarette kazandıklarını tüketince hayatının son yıllarını sefaletle geçirir.[356]

Bazı kabile mensuplarının tarımla da uğraştığı söylenebilir. Zira Müzeyne kabilesinin bazı fertleri denen büyük bir vadide yaşıyordu. Burası yetmişten fazla pınarın aktığı büyük bir vadi idi.[357] Dolayısıyla

---

[354] Yâkût, **a.g.e.**, C. I, s. 118; Bekrî, **a.g.e.**, C. III, s. 1050-1052.

[355] İbn Kuteybe ed-Dineverî, **Uyûnü'l-Ehbâr** C. II, s. 255; Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 39.

[356] Ergin, "Ma῾n b. Evs", **DİA**, İstanbul, C. XXVII, s. 554.

[357]İbn Manzûr, **a.g.e.**,C. XIV, s. 417.

bol suyun olduğu bir yerde tarımın olmayışı düşünülemez. Ayrıca her kabilenin kendisine mahsus meraları olduğu gibi Müzeyne kabilesinin de meraları ve verimli dağları vardı. Onlardan biri Verikân Dağı'dır. Meyveleri, ağaçları, tatlı suları ve şelâleleri olan siyah, büyük bir dağ idi. Karez[358] ve sumak gibi bitkileri kendinde barındırıyordu. Burada oturanlar Müzeyne'nin Evs koluna mensuptular.[359]

Medine'ye yakın köylerde oturan bazı Müzeyneliler'in Medine pazarlarına getirdikleri ürünleri burada pazarladıkları ve hayatlarını idame etme hususunda Medine pazarlarına bağımlı oldukları söylenebilir. Bu pazarlarda hem ürünlerin satışını yapıyor; hem de ihtiyaçlarını temin ediyorlardı.[360]

3. Yağmacılık ve Ganimet

Bedevi topluluklar kendilerinde bulunmayan imkân ve kaynakları ya zor kullanarak (akıncılık) ya da sulh içinde (ticarî mübadele) ile elde ediyorlardı. Dolayısıyla onlar ya kara korsanlarıydılar ya da tüccardılar. Bazen de her ikisi de bir bedevide birleşebiliyordu. Onların bu durumu, çöl hayatının sosyal ve iktisadî şartlarından doğmuştu.[361]

Bedevi bir kabile olarak anılan Müzeyne kabilesinin bazı fertlerinin hayatî ihtiyaçlarını elde etmek için kervanlara baskınlar yaptığı ve "*Surraku'l-Huccâc*" yani "hacıları soyan" anlamına gelen isimle anıldıkları rivayet edilir. "Surraku'l-Huccâc" ifadesi mübalağa babından olması dolayısıyla bu işi çokça yaptıklarını gösteriyor. Bu tabir aynı zamanda Gıfâr kabilesi için de sıkça kullanılırdı. İmam-ı Buhârî'nin bir rivayetinde "el-Akra' b. Hâbis, Peygamber'e (sav) şu

---

[358] Kendisinden zamk elde edilebilen bir akasya cinsidir.

[359] Yâkût, **a.g.e.**, C. V, s. 372; Süheylî, **er- Ravzü'l-Ünüf**, C. II, s. 37; Kehhâle, **a.g.e.**, C. I, s. 151.

[360] N. K. Sıng, **a.g.m.,** s.1096.

[361] Philip K. Hitti, **a.g.e.**, C. I, s. 46.

sözleri söyler: “Sana Eslem, Gıfâr, Müzeyne ve Cüheyne’den hacıların mallarını çalan kimseler biat etti.” Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “*Eğer Eslem, Gıfâr, Müzeyne, Cüheyne; Temîm oğullarından, Esed oğullarından ve Gatafân’dan hayırlı iseler ne dersin? Zarara ve hüsrana uğrarlar (değil mi?)” (el-Akra’ b. Hâbis): “Evet” dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlu şöyle buyurdu: “Nefsim elinde olana yemin ederim ki şüphesiz ki onlar berikilerinden hayırlıdır.”*[362]

Bu rivayet Müzeyne kabilesinin Müslüman olmadan önce hacıların geçtikleri yerlerde ikamet ettiklerini ve onların mallarını gasp ettiklerini göstermektedir. Fakat erken dönemde İslâm’ı kabul etmeleri ve Hz. Peygamber’e destek vermeleri sonucu Allah Rasûlu’nün övgüsüne mazhar olmuşlar ve zikredilen kabilelerden daha üstün konuma gelmişlerdir. Hz. Peygamber onların daha hayırlı olduklarını söyleyerek geçmişlerindeki kötü imajı silmek istemiştir. Çünkü İslâmla beraber günahlar da affedilmiştir.

Kabilenin önde gelen isimlerinden biri olan Rebîa b. Ebî Sülmâ (Riyâh) bir seferinde Mürre oğullarıyla (Abdullah b. Gatafan oğulları) ittifak kurarak, dayısı Es‛ad b. Gadir ve Ka‛b b. Esed ile birlikte Tay kabilesinden bir topluluğa saldırdılar. Bunun neticesinde birçok malı gasp ederek topraklarına döndüler. Rabîa b. Riyâh, Esad b. Gadir ve Ka‛b b. Esed’den bu mallardan kendisine bir payın verilmesini istedi. Ona bir pay verilmeyince bir süre sonra Rabîa b. Riyâh’ın intikam alma duygusu canlandı. Zübyân b. Gatafan oğullarına (Es‛ad b. Gadir’in kavmi) saldırmak istedi. Bunun için de kabilesi Müzeyne’den yardım istedi. Fakat kabilesi bunu kabul etmedi. Kabilenin bu tutumundan dolayı Rabîa b. Riyâh’ın cahili duyguları kabarır; kendi kavmine karşı öfkelenir ve şu beyitleri

[362] Buhârî, **a.g.e.**, C. IV, s. 181.

söyler: “Hayr adlı atı kim satın alacak? Sahibi olan aşiret başkasına baskın yapmayı engelledi.”[363]

Görüldüğü üzere Müzeyne kabilesinden bazı kişiler gasp ve talan yaparak haksız yere kan akıtılmasına sebep olmuşlardır. Bununla beraber kabilenin geneli buna karşı çıkmış ve böyle bir haksızlığın tekrar meydana gelmesine engel olmuşlardır. Bu da kabilenin güzel yönlerinden biridir. Zira Cahiliye döneminden günümüze dek kavmiyetçilik duyguları birçok haksızlığı doğurmuş ve masum insanların kanının akıtılmasına sebebiyet vermiştir. Müzeyne kabilesi buna dikkat etmiş ve kendilerine saldırmadıkça başkasına saldırmamayı tercih etmişlerdir.

Nitekim şu rivayet de kabileden bazı kişilerin eşkıyalık yaptığını göstermektedir. Birgün Hz. Peygamber (sav), Müzeyne’den eşkıyalık yapan ve adam öldüren iki adama uğradı. Bunlar abdest alıp namaz kıldıktan sonra Rasûlullah’a (sav) biat ettiler. Ardından şöyle dediler: “Ey Allah’ın Rasûlu sana gelmek istedik; fakat Allah adımlarımızı kısalttı, sana ulaşamadık.” Rasûlullah (sav) onlara isimlerini sordu. el-Muhânân (ihanet eden iki kişi) dediler. Rasûlullah (sav) onlara “Hayır, sizler el-Mükremân (iyilikte bulunan kişilersiniz) dedi.[364]

4. Su Kuyuları

Yerüstü su kaynakların yetersiz olduğu bir bölgede hiç şüphesiz su kuyularının ekonomik, kültürel ve sosyal hayattaki önemi oldukça büyüktür. Bu sebeple Medine çevresinde bulunan kabilelerki Müzeyne kabilesi bunlardan biridir- yerleşim birimlerinin yanında, kafilelerin geçecekleri yollar üzerinde, ekili arazilerin yakınlarında ve otlaklarda çok sayıda kuyular açarak gelirler elde ediyorlardı. Hz.

---

[363] Şevkî Dayf, **a.g.e.**, s. 300; Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 620-621.

[364] Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Himâm b. Nâfî el-Humeyrî, es-San’ânî (ö. 211/827), e**l-Musannef**, thk. Habîbu’r-Rahmân, nşr. Meclisü’l-İlmî-Hindistan, 2. bs. 1403/1983, 10C., C. VI, s. 3.

Peygamber, Medine'ye hicretten sonra varlıklı Müslümanları su kuyularını satın alıp halkın kullanımına sunmaya teşvik etmiştir. Bunun sonucu olarak bazı kuyular sahiplerinden satın alınmıştır. İbn Sa' d Müzeyneli bir adamın elinde bulunan bir kuyudan bahsederken bu adamın suyu parayla sattığını, Hz. Peygamber'in bunu görünce şöyle dediğini nakleder:

"*Müzenî'den bu kuyuyu satın alıp da onu Müslümanlara tasadduk eden Müslüman'ın bu sadakası ne güzel bir sadakadır.*" Bunun üzerine Hz. Osman bunu 400 dinara satın aldı ve onu sadaka etti. Allah Rasûlu: "*Allah'ım ona cenneti vacip kıl!*" dedi ve ardından kovasını kuyuya atıp su çekti. Sonra şöyle dedi: "*Müzenî'nin kuyusu ne güzel kuyudur. Şüphesiz ki bu vadide tatlı sular artacaktır. Müzenî'nin kuyusu onların en tatlısı olacaktır.*" Başka bir rivayette ise bir gün Hz. Peygamber Müzenî'nin kuyusuna uğrar. Müzenî kuyusunun yanına kurduğu çadıra Hz. Peygamber'i içeri alır ve orada yaz ortası olduğu halde çömleğinden ona soğuk su içirir. Bunun üzerine Allah Rasûlu: "*Bu tatlı soğuk sudur.*" buyurur.[365]

Hz. Osman'ın hilafeti döneminde önemli su kuyularının bazı Müzeynelilerin elinde olduğunu görüyoruz. Hz. Osman'a Müzeyneli bir adamın elinde bulunan "*Rûme*" adındaki bir kuyudan bahsedilince hazineden 30 000 dirheme onu satın alır ve onu Müslümanların kullanımına sunar.[366]

5. İktâ

Müzeyne kabilesi Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber kabilenin bazı fertlerine birtakım yerleri iktâ[367] olarak vermiştir.

---

365 İbn Sa'd, **a.g.e.**, C. I, s. 392.
366 İbn Şebbe, **a.g.e.**, s. 153.
367 Kamu otoritesinin, tasarrufundaki arazi ve taşınmaz malların mülkiyet, işletme veya faydalanma hakkını kişilere tahsis etmesidir. Mustafa Demirci, "İktâ", **DİA**, C. XXII, s. 43.

Müzeyne kabilesinden iktâ edilen kişiler; Bilâl b. Hâris el-Müzenî, Maʿ kıl b. Sinân el-Müzenî, Şureyh b. Damre el-Müzenî ve ismi açıkça zikredilmeyen bazı Müzeynelilerdir.

İktâ edilen bazı yerlerde madenler bulunuyordu. Bu yerlerden biri Cüheyne bölgesindeki "*el-Fur*" denilen yerdi. Hz. Peygamber burayı bazı Müzeynelilere iktâ etti.[368] Ayrıca Rasûlullah (sav), Bilâl b. Hâris el-Müzenî'ye Kabaliyye madenlerini, yeraltı kaynakları ve yeryüzü zenginlikleriyle, Kuds Dağı'nda ekine elverişli olan yerlerle birlikte iktâ olarak bağışladı.[369] Bu yerlerin ikta olarak verilmesinin ekonomik anlamda kabileye katkı sağladığı muhakkaktır.

Muhammed Hamidullah, Bilâl b. Hâris el-Müzenî'ye iktâ edilen yerlerle ilgili şunları söylemektedir: "Müzeyneli Bilâl b. Hâris lehine tanınan iki adet imtiyazın yazılı metinlerine sahip bulunuyoruz. Bunlardan birinde Rasûlullah, ona, el-Fur bölgesindeki el-Kabaliye madenlerinin işletilmesi ile Kadas böldesindeki ziraata elverişli bütün toprakları iktâ' (tımar) olarak bağışlamıştır. Diğerinde ise, altı kadar başka iktâdan bahsedilmektedir. Hz. Ömer, bu topraklardan üzerinde ziraat yapılmayan parçaları, bedelini ödemek suretiyle devlet lehine istimlâk etmişti. Daha sonra, Bilâl'in mirasçıları bu iktâ yazısını göstermek üzere Hz. Ömer'e getirdiler."[370]

Makdisî'nin rivayetinde bu konuyla alakalı şu bilgiler geçmektedir: "Rasûlullah (sav), Müzeyne ve Cüheyniden bazı insanlara birtakım yerleri iktâ olarak bağışladı. Fakat bu kişiler bu yerleri imar etmediklerinden dolayı başkaları imar etti. Bunun üzerine Müzeyneliler ve Cüheyneliler ile bunlar arasında tartışmalar yaşandı. Durum Hz. Ömer'e intikal edince Hz. Ömer (r.a)

---

[368] Muhammed b. Muhammed Hüsni Şurrâb, **el- Meâlimü'l-Esîre fi's-Sünne ve's-Sîre**, nşr. Dârü'l-Kalem- Dârü'ş-Şâmiyye –Dimeşk-Beyrut, 1. bs., 1411/ 1991, s. 271.
[369] es-Semhûdî, **a.g.e.**, C. IV, s. 163.
[370] Muhammed Hamidullah, **a.g.e.**, C. I, s. 443.

Rasûlullah'ın yaptığı bir uygulamayı bozmaktan çekinerek o araziyi onlardan almadı. Fakat daha sonraki uygulamalara sınır getirmek amacıyla şunları söyledi: "Şayet bu iktâ olayı benden ya da Hz. Ebû Bekir'den olsaydı burayı size verecektim. Fakat Allah Rasûlu burayı onlara iktâ etmiştir". Ardından dedi ki: "Kim kendisine ait olan böyle bir yeri üç sene işletmeyip onu terk eder ve başkası gelip orayı ihya ederse o burası üzerinde daha çok hak sahibidir dedi."[371]

Şureyh b. Damre el-Müzenî Hz. Peygamber'den "*Sebîr*" denilen suyu kendisine iktâ etmesini istemiş, bunun üzerine Rasûlullah da ona burayı iktâ etmiştir.[372]

İslâm sonrası dönemde Müzeyne kabilesinden biri Rasûlullah'a gelip ona; "Cahiliye döneminin hazinelerini yıkık harabe, terk edilmiş yerlerde buluyoruz ne buyurursunuz?" diye soru sorması üzerine Hz. Peygamber'in "Rikâz'da (işçilik istemeyen mineraller) beşte bir vardır." buyurdu.[373] Bu rivayet de gösteriyor ki ekonomik anlamda yer altı hazineleri kabilenin gelirleri arasındaydı.

Sonraki dönemlerde Ubeydullah b. Ziyâd, Basra'da iktâ yoluyla Maʿ kıl b. Yesâr'a araziler tahsis etmiştir. Burada yetişen bir tür hurma cinsine ona nisbetle "*Maʿ kılî*" denilmiştir.[374]

---

[371] Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî (ö. 620/1223), **el-Muğnî**, nşr. Mektebtül-Kâhire, 10C., 1388/1968, C. V, s. 421, Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Takyuddîn el-Makrîzî (ö. 845/1440), **el-Mevâiz ve'l-İtibâr bi-Zikri'l-Hutet ve'l-Âsâr**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye-Beyrut, 4c., 1. bs., 1418/1996, C. I, s. 181; İbn Düreyd, **a.g.e.**, s. 182.

[372] el-Hemedânî, **a.g.e.**, C. I, s. 172.

[373] Malik b. Enes b. Malik b. Âmir el-Asbehî el-Medenî (ö. 179/795), **el-Müdevvene**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 4c., 1.bs. 1415/1994, C. I, s. 341.

[374] Hamdi Döndüren "Maʿkıl b. Yesâr", **DİA**, C. XXVII, s. 445.

Hz. Peygamber (sav) iktâ yoluyla hem kabilenin ekonomik anlamda durumlarını iyileştirmiş; hem de Medine'nin emniyetini sağlamış oldu. Ayrıca badiye ehli ile merkezî yönetimin bağını güçlendirerek onların yerleşik bir hayata geçmelerini ve bu yolla İslâm'ın öğretilerini daha çabuk almalarını sağlamıştır.

Tüm bu bilgilerin toplamından çıkan sonucu şu şekilde özetlemek mümkündür: Müzeyne kabilesi ekonomik anlamda bir homojenliğe sahip değildi. Kabilede hem zenginler hem de fakirler bulunmaktaydı. Bununla birlikte kabile heyet olarak Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber'in "Siz bulunduğunuz yere, mallarınızın başına dönün" demiş olması kabilenin İslâm öncesinde çok fakir bir kabile olmadığını göstermektedir. Ayrıca İslâm sonrasında Allah Rasûlu'nün henüz erken dönemde kabileye zekât memurlarını göndermesi ve Hz. Ebû Bekir'in mürtedlere karşı yaptığı savaşın giderlerinin bir kısmını Müzeyne'den temin etmesi gösteriyor ki fakir insanların sayısının azımsanmayacak derecede olmakla beraber Müzeyne kabilesinin genel anlamda varlıklı bir kabile olduğu söylenebilir. Zira zekât zenginlerden alınır.

SONUÇ

Müzeyne kabilesi, Kuzey Arapları olarak da bilinen Adnânî kökenli bir kabile olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kabile Adnânîler'in iki büyük kolundan biri olan ve içinde Kureyş'in de bulunduğu Mudar kabilesi içinde yer alır. Cahiliye Döneminde şairleriyle ön plana çıkmış ve içinden çok sayıda şair çıkarmıştır. Hikmetli sözleriyle bilinen Arapların en meşhur şairlerinden Züheyr b. Ebî Sülmâ, oğuları Kâ' b ve Buceyr, kabilenin en önemli şairleri arasında yer almıştır. Ayrıca Muaviye'nin tercih ettiği şairler arasında bulunan. Ma' n b. Evs bu kabiledendir. Kabilenin Cahiliye döneminin aydınlatılmasında bu şairlerin katkısının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz.

Müzeyne, diğer Araplar gibi putperestliği kabul etmiş ve putperestlik anlayışı, kabilenin sosyal yaşamında etkili olmuştur. Kabileden bazı kişiler doğan çocuklarına "Abdunühm" ismini koymuştur. "Nuhm" Kabilenin taptığı putun ismi idi. Hristiyanlık ya da Yahudilik inancının kabile tarafından kabul görülmemiştir. İslâm öncesi dönemde kabilenin sosyal yapısı, kabilecilik anlayışı üzerine kurulmuş ve Medine'nin bedevileri olarak anılmışlardır. Cahiliye Dönemi'nde kız çocuklarını öldürme âdetinin bu kabilede olmadığı anlaşılmaktadır.

Müzeyne kabilesi, Arap kabileleri arasında erken dönemde diğer Arap kabilelerinden farklı olarak Hicri 5. yılda kalabalık bir heyetle Hz. Peygamber'e gittiği ve ardından Müslüman olduğu görülmektedir. Diğer kabilelerin heyet olarak gidişleri Hicri 9. yıla denk gelmektedir.

Bazı Müzeynelilerin hicretin ilk yıllarında kabilelerinden bağımsız olarak Müslüman oldukları anlaşılmaktadır. Kabilenin Medine'nin yakınında ikamet etmesi erken dönemde İslâm'ı kabul etmesini sağlamıştır. Müzeyne kabilesi bu yönüyle dikkat çekmiş ve Hz. Peygamber nezdinde saygın bir konum elde ettiği görülmektedir.

İslâmiyet, diğer Arap kabilelerinde olduğu gibi Müzeyne kabilesi üzerinde de sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal değişimin önünü açmış ve köklü bir değişimi gerçekleştirmiştir. Müslüman olan bedevî kabile mensupları artık yavaş yavaş yerleşik düzene geçmeye başlamış ve buna bağlı olarak Cahiliye Dönemi'ndeki İslâm'a aykırı anlayışları terk etmiş bunun yerine yeni dini benimsediği sonucuna ulaşılmıştır.

Müzeyne kabilesi, İslâm'dan önce yaşadığı bölgede farklı kabilelerle siyasî ilişkiler kurmuştur. Medine'nin iki güçlü Arap kabilesinden biri olan Evs kabilesinin, Hazrec kabilesi ile olan savaşında en önemli müttefiki Müzeyne kabilesi olmuştur. İslâm sonrası dönemde Müşriklere karşı yapılan seriyye, gazve ve fetihlerde Hz. Peygamber ile olan beraberlikleri ve Halifeler döneminde mürtetlere karşı mücadelede ve fetihlerde aldıkları önemli görevleriyle dikkat çekmiştir. Kabileden "Mukarrin Kardeşler" olarak bilinen Nu῾ mân ve Nu῾ aym b. Mükarrin gibi bazı kişiler, komutan düzeyinde bu fetihlere katılmışlardır. Bunun yanında Müzeyneli Abdullah b. Muğaffel, İyâs b. Muâviye ve Âiz b. Amr gibi bazı isimlerin Basra'da ilmi faaliyetlerde ve hadis rivayetlerinde katkıları olmuştur.

Müzeyne kabilesinin ekonomik faaliyetlerinin temelini hayvancılık oluşturmakla beraber kabileden Ma῾ n b. Evs gibi bazı kişilerin ticaretle uğraşması, su kuyularına sahip olması ve İslâm sonrasında Hz. Peygamber tarafından kabilenin bazı fertlerine iktâ edilen yerler dikkat çektiği görülmüştür.

Son olarak şunlar söylenebilir: İslâm öncesi Müzeyne kabilesi kendi başına güçlü bir kabile olarak gözükmekten çok ittifak içinde olduğu kabilelere verdiği destekle ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu dönem'de Müzeyne kabilesi güçlü bir lidere sahip olmayışı sebebiyle kabile ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşmak zordur. Ancak şu var ki kabile içerisinde bulunan bazı kişiler İslâm öncesi ve sonrasında kabilenin tanınmasına büyük katkı sağlamıştır. Biz de konuyu şahısların hayatlarından ve aldıkları görevlerden yola çıkarak kabile hakkında bilgilere ulaşmaya çalıştık.

KAYNAKÇA

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî, (ö. 241/855), **Müsned,** thk. Şuayb Arnût, Adil Murşid, nşr. Muessesetu'r-Risâle, 1. bs., 2001.

ÂLÛSÎ, Şehâbeddîn Mahmüd b. Abdillah (ö. 1270/1853), **Ruhu'l-Meânî**, thk. Abdilbârî Atiyye, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 16c., 1. bs., Beyrut, 1994.

APAK, Âdem, **Ana hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü**, Ensar Neşriyat, 1. bs., İstanbul, 2012.

ASKERÎ, Ebî-Sâid el-Hasan b. el-Hüseyin, **Divân-u- Kâʽ b b. Züheyr**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, Beyrut, 1994.

AVCI, Casim "Küfe", **DİA**, C. V, İstanbul.

AVCI, Casim "Kabile", **DİA**, C. XXIV, İstanbul.

BAĞDÂDÎ, Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, **Bulûğu'l-Ereb fî Me'rifeti Ahvâli'l-Arab**, thk. Muhammed Behçete el-Eserî, nşr., Dârü'l-Kütübü'l-Mısrî.

BAĞDÂDÎ, Abdulkadir b. Ömer (ö. 1093/1682), **Hizânetü'l-Edeb**, thk. Abdusselâm Muhammed Hârun, nşr. Mektebetü'l-Hancî, 13c., 4. bs., Kahire, 1997.

BAKIRCI, Selami, **Araplarda Kabile Yapısı**, Akev, Yıl 3, Sayı 11, Kasım 2001.

BERVÎ Tevfik, **Târîhu'l-Arab el-Kadîm**, nşr. Dârü'l-Fikr.

BEKRÎ, Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed (ö. 487/1094), **Mu'cemu Ma'stu'cim min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâzî**, nşr. Alimu'l-Kütüb, 4c., 3. bs., Beyrut, 1403/1983.

BELÂZÜRÎ, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir (ö. 279/892) , **Ensâbü'l-Eşrâf**, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd ez-Zerkelî, nşr. Dârü'l-Fikr, 13c., 1. bs., Beyrut, 1996.

BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musâ el-Horâsânî (ö. 458/1066) **Delâilü'n-Nübüvve ve Marifetu Ehvâli Sâhibi'ş-Şerîa**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3c., 1. bs., Beyrut, 1985.

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre (ö. 256/870), **Sâhîhu'l-Buhârî**, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır, nşr. Dârü Turuku'n-Necât, 9c., 1. bs., 2002.

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre (ö. 256/870), **Târîhu'l-Kebîr**, 8c., nşr. Dâiretü'l-Maârif Haydarabad

BURRÎ Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdullah b. Musa el-Ensarî el-Tilmisânî, (ö. 645/1247), **el-Cevheretu fî Nesebi'n-Nebî ve Eshâbihi'l-Aşere**, thk. Muhammed et-Tuncî, nşr. Dârü'l-Rifâî, Riyâd, 1. bs. 1983.

CÂHİZ, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî el-Leysî, (ö. 255/867), **el-Hayavân,** nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 7c., 2. bs., Beyrut, 2004.

CÂHİZ, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî el-Leysî, (ö. 255/867), **el-Bursân ve'l-Urcân ve'l-Umyân ve'l-Hûlân**, thk. ve nşr. Abdusselâm Muhammed Harun, Dârü'l-Cîl, 1. bs., 1410/1990, Beyrut.

CÂDÜ'L-MEVLÂBAK, Muhammed Ahmed, **Eyyâmü'l-Arab fi'l-Câhiliyye**, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Mısır, 1961.

CEVÂD ALİ (ö. 1408/1988), **el-Mufassal**, nşr. Dârü's-Sâkî, 20c., 4. bs.,, y.y., t.y.

ÇAĞATAY, Neşet, **İslâm Dönemine Dek Arap Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989.

DAYFÎ, Ahmet Şevkî Abdusselâm (ö. 1426/2005), **Târîhu'l-Edebi'l-Arabîyi'l-Asril-Câhilî**, nşr. Dârü'l-Maârif.

DEMİRCİ Muhsin, **Tefsîr Usûlü**, İFAV Yay. 2014, İstanbul.

DEMİRCİ Mustafa, "iktâ", **DİA**, C. XXII, İstanbul.

DÖNDÜREN Hamdi, "Ma' kıl b. Yesâr", **DİA**, C. XXVII.

Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Himâm b. Nâfi el-Humeyrî, es-San'ânî (ö. 211/827), e**l-Musannef**, thk. Habîbu'r-Rahmân, nşr. Meclisu'l-İlmî-Hindistan, 10C., 2. bs. 1403/1983.

EBÜ'L-FEREC, Cemâlü'd-Dîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö. 597/1201), **Zâdu'l-Mesîr fi İlmi-Tefsîr**, thk. Abdurezzâk el-Mehdî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, 1. bs., Beyrut, 2002.

EBÜ'L-ARAB, Muhammed b. Ahmed b. Temîm (333/945), **Tabakâtü Ülemâ Efrîkâ, Tabakâtü Ülemâ Tunus**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Lübnânî, Beyrut, Lübnân.

EBÜ'l-FEREC el-Muâfî b. Zekeriyâ b. Yahyâ el-Cerîrî en-Nehrevânî (ö. 390/1000**), el-Celîsu's-Sâlih el-Kâfî**, thk. Abdulkerim Sâmî el-Cündî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1. bs. 2005.

Ebû ZEHRÂ, Muhammed, **İslâm'da Siyasî ve İtikâdi Mezhepler Tarihi**, y.y. Hisar.

ERGİN Ali Şakir,"Ma' n b. Evs", **DİA**, İstanbu.

Ebû DÂVUD, Süleymân b. el-Eşâs b. İshâk b. Beşîr el-Ezdî es-Sicistânî(ö. 275/888), **Sünen Ebî Dâvud**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, nşr. el-Mektebetü'l-Mısriyye, 4c., Beyrut.

Ebû UBEYD, Kâsım b. Selâm, **Kitâbün'-Neseb**, thk. Meryem Muhammed, nşr. Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1979.

Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman el-Fârisî (ö. 471/1079), **Esrârü'l-Belâğe**,.thk. Mahmüd Muhammed Şâkir, nşr. Dârü'l-Medenî, 3. bs., Cidde, 1992.

Ebû ZEHRÂ, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Ahmed (ö. 1394/1974), **Hâtemu'n-Nebiyyîn**, nşr. Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 3c., Kâhire, 2005.

FERÂHÎDî, Ebû Abdurrahman el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm (ö. 170/786), **Kitâbü'l-Ayn**, thk. Mehdî el-Mahzümî, nşr. Dâr ve Mektebetü'l-Hilal, 8c.

FEZÂRÎ, Ebû İshâk İbrâhim b. Muhammed b. Hâris (ö. 188/804), **Es-Sire**, thk. Fâruk Himâde, nşr. Muessesetu'r-risâle , 1. bs., Beyrut, 1987.

HAFÂCÎ, Abdullah Abdulcebbar Muhammed Abdul-Mun'im, **Kıssetü'l-Edeb fi'l-Hicâz**, nşr. Mektebetü'l-Külliyâtü'l-Ezheriyye.

HÂLAÇOĞLU, Yusuf, "Basra", **DİA**, C. V.

HALÎFE B. HAYYÂT, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî (ö. 240/855), **Tabakâtü Halîfe b. Hayyât**, thk. Süheyl Zekkâr, nşr. Dârü'l-Fikr, 1c, y.y, 1993.

HAMÎDULLAH, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, Çev. Salih Tuğ, İrfan yayımcılık, İstanbul, 1993.

HÂZÎMÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Musa b. Osman el-Hemedânî (ö. 584/1188), **Acâletü'l-Mübtedâ ve Fedâletü'l-Müntehâ fi'n-Neseb**, 4. bs., 1996.

HÂZÎMÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Musa b. Osman el-Hemedânî (ö. 584/1188), **el-Emâkin**, thk. Muhammed b. Muhammed el-Câsir nşr. Dârü'l-Yemâme, 1994.

HAYSEMÎ, Ebû'l-Hasan Nuruddin Ali b. Ebî Bekir b. Süleyman (ö. 807/1405), **Mecmeü'z-Zevâid ve Menbeu Fevâid**, thk. Husâmüddîn el-Küdsî, nşr. Mektebetü'l-Küdsî-Kâhire, 1994.

HEREVÎ, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî (ö. 370/980), **Tehzîbu'l-Lüğat**, thk. Muhammed İvâd Mu'rib, nşr. Dârü İhyai't-Turâs el-Arabi, 8c., 1. bs., Beyrut, 2001.

HİTTİ, Philiph K., **Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi**, Çev. Salih Tuğ, 3c., İstanbul, 1995.

HÜSEYİN ABÎD Ebû Yâsin, **Şi'ru-Müzeyne ve Ahbâruha fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm.**

HÜSNİ ŞURRAB, Muhammed b. Muhammed, **el- Meâlimu'l-Esîre fi's-Sünne ve's-Sîre**, nşr. Dârü'l-Kalem- Dârü'ş- Şâmiyye– Dimeşk-Beyrut 1. bs., 1411/1991.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemerî (ö. 463/1071), **el-İnbâh Âlâ Kabâili'r-Ruvât**, thk. İbrahîm el-Ebyârî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Arabî, 1c., 1. bs., Beyrut, 1985.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemerî (ö. 463/1071), **el-İstiâb fi-Mârifeti'l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, nşr. Dârü'l-Cîl, 4c., 1. bs., Beyrut, 1992.

İBN ABDÜRABBİH, Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 328/940), **el-Ikdü'l-ferîd**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 8c. Beyrut, 1985.

İBN DÜREYD, Ebû Bekir Muhammed b. Hasan el-Ezdî el-Basrî (ö. 321/933), **el-İştikâk**, thk ve şrh. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, nşr. Dârü'l-Cîl, 1c., 1. bs., Lübnân, 1991.

İBN HABÎB, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Bağdadî el-Hâşimî (ö. 245/860), **el-Muhabber**, thk. İlize Lihten Şuteytır, nşr. Dârü'l-Afâk el-Cedîde, Beyrut.

İBN HACER el-ASKALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed (ö. 852/1449), **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 8c., Beyrut, 1994.

İBN HALDÛN, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed (ö. 808/1405), **Divanü'l-Mübtedâ ve'l-Haber fî Tarîhi'l-Arab ve'l-Berber**, thk. Hâlil Şehâd, nşr. Dârü'l-Fikr, 8c., 2. bs., Beyrut, 1988.

İBN HALLİKÂN, Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî Bekir el- Bermekî (ö. 562/1167), **Vefâyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân**, thk. İhsan Abbas, nşr. Dâru Sadr, 7c., Beyrut.

İBN HAZM, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Sâid ez-Zâhirî (ö. 456/1064), **Cemheretü Ensabi'l-Arab**, thk. Komisyon, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.

İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Maʽ bed et-Temîmî ed-Dârimî (ö. 354/965), **es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ehbârü'l-Hulefâ**, thk. Azîz Bek ve Komisyon, nşr. el-Kütübü's-Sekâfiyye, 2c., 3. bs., Beyrut, 1997.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdülmelik (ö. 213/828), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa Sekâ, İbrahim el-Ebyârî ve Abdu'l-Hafîz eş-Şelebî, nşr. Şirketu Mektebeti ve Matbaetu Mustafa el-Bâbâ el-Halebî, 2c., 2. bs., 1955.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdülmelik (ö. 213/828), **Şerhu Kasîdeti Kâʽ b b. Züheyr**, thk. Ebû Nâci Mahmüd Hasan, Müessesetü'l-Ulumu'l-Kur'ân, Beyrut 1984.

İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Öme,(ö. 774/1373), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, thk. Ali Şeyrî, nşr. Dâru İhyai't-Turâs el-Arabî, 1bs., 1988.

İBN EBİ HAYSEM, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme (ö. 279/892), **et-Târîhu'l-Kebîr**, thk. Salâh b. Fethî Hilâl, nşr. el-Fâruk el-Hüdeyse, 4c., 1. bs., Kâhire, 2006.

İBN EBİ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman b. Havâstî el-Abesî (ö. 235/849), **el-Musannef fil'Ehâdîs ve'l-Esâr**, thk. Kemal Yusuf el-Hut, nşr. Mektebetü'r-Ruşd, 1. bs., 7c., Riyâd, 1988.

İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî (ö. 620/1223), **el-Muğnî**, nşr. Mektebtül-Kâhire, 10c., 1968.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (ö. 276/889), **el-Maârif**, thk. Servet Ukkâşe, nşr. Heyetü'l Mısriyyetü'l-Amme li'l-Küttâb, 1c., 2. bs., Kahire, 1992.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (ö. 276/889), **eş-Şi'r ve'ş-Şuarâ**, nşr. Dârü'l-Hadîs, 2c., Kâhire, 2002.

İBN MANZÛR, Muhammed b. Mükerrem b. Ali Ebû'l-Fadl Ceâlüddîn b. Manzûr (ö. 711/1311), **Lisânu'l-Arab**, nşr. Dâru Sâdr, 15c., 3. bs., Beyrut, 1994.

İBN MANZÛR, Muhammed b. Mükerrem b. Ali Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn b. Manzûr, (ö. 711/1311), **Muhtasar Tarîhi Dimeşk li İbn Esâkîr**, thk Riyad Abdulhamid Murad, Muhammed Mutî', nşr. Dârü'l-Fikr, Dimeşk-Suriye, 29c., 1. bs. 1402/1984.

İBN REŞÎK, Ebû Ali Hasan b. Reşîk el-Kayrevânî, **el-Umde fî Mehâsini'ş-Şi'r ve Âdâbih**, thk. Muhammed Kerzaân, nşr. Dârü'l Ma' rife, Beyrut, 1988.

İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî, (ö. 151/768), **es-Sîre**, thk. Süheyl Zekkâr, nşr. Dârü'l-Fikr, 1bs., Beyrut, 1398/1978.

İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zührî (ö. 230/845), **Kitâbü't-Tabakâtü'l-Kebîr**, 8c., thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1bs., 1990.

İBN SAÎD el-Endulusî, **Neşvetü't-Tarb fî Tarîhi Cahiliyeti'l-Arab**, thk. Nusret Abdurrahman, nşr. Mektebetü'l-Aksâ, 1c., Amman-Ürdün.

İBN ŞEBBE, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Ubeyde b. Rayte en-Numeyrî el-Basrî (ö. 262/875), **Târîhu'l- Medîne**, thk. Fehim Muhammed Şeltüt, Cidde, 1979.

İBN ASÂKÎR, , Ebû'l-Kasım Ali b. Hesen b. Hibetullâh (ö. 571/1175), **Târîhu-Dimeşk**, thk. Amr b. Ğerâme el-Amrevî, nşr. Dârü'l-Fikr, 1994.

İBN YÛNUS, Ebû Saîd Abdurrahman b. Ahmed (ö. 347/958), **Târîhu İbn Yûnus el-Misrî**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye-Beyrut, 1. bs., 1421.

İBNÜ'L-ESÎR, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö. 630/1233), **el-Kâmil fi't-Târîh**, Çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydınlı-M. Beşir Eryarsoy, v.d., İstanbul, 1985.

İBNÜ'L-ESÎR, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö. 630/1233), **el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb**, nşr. Dâru Sadır, Beyrut.

İBNÜ'L-ESÎR, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö. 630/1233), **Üsdü'l-Gâbe fî Maʿ rifeti's-Sahâbe**, thk. Ali Muhammed İvâd-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bs., 1994.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Cemâlüddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö. 597/1201), e**l-Müntezem fi Tarihi'l-Ümem ve'l-Mülük**, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 19c., 1. bs., 1991.

İBNÜ'L HALİKÂN, Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî el- Bermekî (ö. 681/1282), **Vefâyâtü'l-A'yân ve Ebnâi'z-Zemân**, thk. İhsan Abbas, 7c. nşr. Dâru Sadr, Beyrut.

İBNÜ'L-HÂİM, Ahmed b. Muhammed b. İmâdu'd-dîn b. Ali, Şihabüddin (ö. 815/1412), e**t-Tibyân fî Tefsîri Ğarîbi'l-Kur'ân**, thk. Dâhî Abdülbâki Muhammed, nşr. Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. bs., Beyrut.

İBNÜ'L-HUBEYŞ, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Muhammed(ö. 584/1188), **Kitabu'l-Gazavât**, thk. ve nşr. Ahmed Ğenîm, 1. bs., Dârü'l-Ulum, Kâhire ,1983.

İBNÜ'L-KELBÎ, Ebü'l-Münzir İbnü's-Saib Hişâm b. Muhammed b. Saib el-Kelbî (ö.204/819), **Nesebü Ma˓ d ve'l-Yemeni'l- Kebîr**, thk. Nâcî Hasan, nşr. Mektebetü'n- Nehda el-Arabiyye 2c., 1. bs., 1988.

İBNÜ'L-KELBÎ, Ebü'l-Münzir İbnü's-Saib Hişâm b. Muhammed b. Saib el-Kelbî (ö.204/819), **Kitâbü'l-Esnâm**, thk. Ahmet Zeki Paşa, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye, 1c., 4. bs., Kahire, 2000.

İSFAHÂNÎ, Ebü'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed (ö. 357/967), **Kitâbü'l-Egânî**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2008.

KALKAŞENDÎ, Ebü'l-Abbas Şehâbeddin Ahmed b. Ali (ö. 821/1418) , **Nihâyetü'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab**, thk. İbrahim İbyârî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Lübnaniyye, 1c. Beyrut, 1980.

KAZVÎNÎ, Ebü'l Kâsım er-Râfi Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim (ö. 623/1226) **et-Tedvîn Ahbâri Kazvîn**, thk. Azizullah el-Etâridi, nşr. Dârü'l-Kütübü'll- İlmiyye, 1987.

KEHHÂLE, Ömer b. Rızâ b. Muhammed Rağib b. Abdu'l- Ğânî (ö. 1408/1988), **Mu'cemu Kabâili'l-Arab el-Kadîme ve'l-Hadîse**, nşr. Müessesetü'r-Risâle, 5c., 7. bs., Beyrut, 1994.

KUREŞÎ, Ebû Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb (ö. 170/786), **Cemheretu Eş˓ ari'l-Arab**, thk. Ali Muhammed el-Bicâdî, nşr. Nehdatü Mısır.

KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî (671/1273), **el-Câmi li'l-Ahkâmi'l-Kur'ân**, thk. Ahmed el-Berdûnî, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye, 2. bs., Kâhire, 1964.

MAKRÎZÎ, Ahmed b. Ali b. Abdulkadir Takyuddîn (ö. 845/1440), **el-Mevâiz ve'l-İtibâr bi-Zikri'l-Hutet ve'l-Âsâr**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye-Beyrut, 1. bs., 1418/1996.

MÂLİK B. ENES, b. Mâlik b. Âmir el-Asbehî el-Medenî (ö. 179/795), **el-Müdevvene**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 4C, 1. bs. 1994.

MÂVERDÎ, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Hubeyb el-Basrî (ö. 450/1058), **en-Nüket ve'l-Uyün**, thk. el-Üseyd b. Abd'l-Maksüd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut.

M. ÇETİN Nihat, **Eski Arap Şiiri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1973.

MERVEZÎ, Ebü'l-Muzaffer Mansür b. Muhammed b. Abdü'l-Cebbâr el-Mervezî es-Sem'ânî (ö. 489/1095), **Tefsîrü'l-Kur'ân**, thk. Yâsir b. İbrâhîm, nşr. Dârü'l-Vatan, Riyâd, 1997.

MEVLÂNÂ ŞİBLÎ NUMÂNÎ (ö. 1332/1914), **Sîretü'n-Nebî**, çev. Yusuf Karaca, yay., İz Yayıncılık, 2003.

MEYDANÎ, Ebûl- Fadl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim (ö. 518/1124), **Mecmaü-l-Emsâl**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, nşr. Dârü'l-Marife, 2c., Beyrut.

MISRÎ, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillah b. Abdi'l-Hikem (ö.257/871), **Fütühü Mısır ve'l-Ma' rib**, nşr. Mektebetü's-Sekâfe ed-Dîniyye, 1994.

MUHAMMED Süheyl Tekkuş, **Târîhu'l-Hulefâu'r-Râşidîn**, nşr. Dârü'n-nefâis, 1. bs., 2003.

MÜFİD, Kumeyhe, **Şerhu Divân'ı Kâ' b b. Züheyr**, nşr. Dârü'ş-Şevvaf, Cidde, 1989.

MÜKÂTİL B. SÜLEYMÂN, Ebû'l-Hasan Mükâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî (ö. 150/767) **Tefsir**, thk. Abdullah Mahmüd Şehâte, nşr. Dâru İhyai't-Turâs el-Arabi, Beyrut, 2002.

MÜSAİD B. MÜSLİM el-Behîmeti el-Husnî el-Müzenî, **Kabiletü Müzeyne**, 1c. 1. bs.

MÜSLİM b. Haccâc el-Kuşeyrî, **Sahîhu Müslim**, thk. Muhammed Fuad Adbdülbâki, Dâru İhyâü't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.

MÜBERRED, Ebü'l-Abbas Muhammed b. Yezîd (ö. 285/897), **Nesebü Adnân ve Kahtân,** thk. Abdülaziz el-Meymenî er-Rackûtî, nşr. Matbaatü Lecneti't-Te'lif ve't-Terceme ve'n-Neşr, Hindistan, 1936.

MUHAMMED SÜLEYMAN et-Tayyib, **Mevsüatü'l-Kabâ'ili'l-Arabiyye**, Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1461.

NÂSIRÜDDİN el-ESED, **Mesâdiru'ş-Şi'ri'l-Câhilî**, nşr. Dârü'l-Maârif, 7. bs., Mısır, 1988.

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horâsânî, (ö. 303/915), **es-Sünen**, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, nşr. Mektebü'l-Metbûâtu'l-İslâmiyye, Haleb, 2. bs. 1406/1986.

NEMERÎ, **Et-Temhîd limâ fi'l-Muvattâ mine'l Meânî ve'l-Esânîd**, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed b. Abdu'l-Kebîr el-Bekrî, nşr. Vezâretu Umumu'l-Evkâf veş'şunu'l-İslâmîyye-Ma' rib, 24c, 1461.

NÜVEYRÎ, Şehâbeddin Ahmed b. Abdülvehhab b. Muhammed (ö. 733/1333), **Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb**, nşr. Dârü'l Kütübü'l-Mısr, y.y., 1949.

ÖZKUYUMCU Nadir, "Hilf", **DİA**, C. XVIII,

RÂZÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Hesen b. el-Hüseyn et-Teymî Fahru'd-dîn , (ö. 606/1210), **Mefâtîhu'l-Ğayb-et-Tefsîrü'l-Kebîr**, nşr. Dârü İhyâ et-Türâs el-Arabî, 3. bs., Beyrut, 1999.

RÂFÎ, Mustafa Sadık b. Abdurrezzak b. Saîd b. Ahmed b. Abdulkâdîr (ö. 1356/1940), **Târîhu-l Adâb'u-l Arabî**, 3c., Dârü'l-Kitabi'l-Arabî.

SA' LEBÎ, Ahmed b. Muhammed b. İbrahîm (ö. 427/1305), **el-Keşfu ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân**, thk. el-İmâm Ebî Muhammed b. Âşür, nşr. Dârü İhyai't-Turâs el-Arabî 10c., 1. bs., Beyrut, 2002.

SARIÇAM, İbrahim, "Müzeyne", **DİA**, İstanbul.

SÂMÎRÎ, Ebû Ahmet Abdullah b. Hüseyn b. Hesnün (ö. 386/995), **el-Lüğât fi'l-Kurân**, thk. Salâhüddîn el-Müncid, nşr. Matbaatu'r-Risâle, 1. bs., Kahire, 1946.

SELLÂBÎ, Ali Muhammed, **el-İnşirâh ve Rafu'd-Dayyik fi Sireti Ebî Bekir**, nşr. Dârü't-Tevzî' ve'n-Neşr, Kahire, 2002.

SEM'ÂNÎ, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansur el-Mervezî (ö. 562/1167) , **el Ensâb**, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, nşr. Meclis Dairetü'l-Maârif, 1. bs. , Haydarabad, 1962.

SEMHÛDÎ, Ali b. Abdullah b. Ahmed Nuruddin Ebû'l-Hasan (ö. 911/1506), **Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri-Dâri'l-Mustafâ**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 4c., 1. bs., 1419.

SUYUTÎ, Abdurrahman b. Ebî Bekr, Celâluddin es-Suyutî (ö. 911/1505), **el-İtkân fi Ulumu'l Kur'ân**, 4c., thk. Muhammed Ebû Fadl İbrâhim, nşr. el-Heyetu'l-Mısriyyetel Amme li'l-Kütüb, 1974.

SÜHEYL ZEKKÂR, **Târîhu'l-Arab ve'l-İslâm**, 2. bs., Dimaşk, 1992.

SÜHEYLÎ, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), **er-Ravzü'l-Ünf**, thk. Ömer Abdusselâm, nşr. Dâru İhyâ et-Türâs el-Arabî, Beyrut.

SÜVEYDÎ, Ebû'l-Fevz Muhammed Emin b. Ali b. Muhammed Süveydî (ö. 246/1830), **Sebâikü'z-Zeheb fi Ma'rifeti Kabâili'l-Arab**, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 8c. Beyrut, 1. bs., 1986/1406.

SIDDIKÎ, Muhammed Yasîn Mazher, **el-Hecemâtü'l-Muğerride Alâ Tarihi'l-İslâm** (Urduca'dan Arapçaya cev. Semîr Abdülhâmîd İbrahim), nşr. Dârü's-Sahve, 1. bs., 1988.

ŞÂMÎ, Muhammed; b. Yusuf , (ö. 942/1536), **Subulu'l-Hüdâ ve'r-Reşâd**, thk. Adil Ahmet Abdu'l-Mevcüd, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 12c., 1bs., Beyrut, 1993.

ŞEYBÂNÎ, Ebû Zekeriya Yahya b. Ali b. Muhammed (ö. 502/1109), **Şerhu'l-Kasâidu'l-Aşere**, nşr. İdâretu't-Tebâetu'l-Münîreyye, 1933.

TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (ö. 310/923), **el-Ümem ve'l-Mülûk**, nşr. Dârü't-Turâs, 2. bs., Beyrut, 1387.

TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd (ö. 310/923), **Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdullah Muhsin et-Turkî, nşr. Dârü-Hicre, 26c., 2. bs.

TABERÂNÎ, Süleymân b. Ahmed b. Eyyub Ebû'l-Kâsım (ö. 360/971), **Mu'cemü'l-Evset**, 10.c., thk., Târık b. İvedullâh, Abdulmuhsin b. İbrâhim, nşr., Dârü'l-Haremeyn, Kahire.

ÜLKÜ Hayati, **İslâm Tarihi**, Hikmet Neşriyat, İstanbul

VÂDIH ES-SAMED, **Edebu Sadri'l-İslâm**, Muessestu'l-Câmîyye, Beyrut, 1997.

VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî (ö. 207/823), **el-Megâzî**, thk. Marsden Jones, nşr. Dârü'l-A'lemî, 3c., 3. bs., Beyrut, 1989.

YALTKAYA Şerafettin, **Arap Edebiyatı**, Bilgi Mecmuası (yıl 1, Sayı 1, Teşrîn Sânî 1329-1330, s.364-397) sadeleştiren Nevin Karabela, Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

YA'KÛBÎ, İbn Vazıh Ahmed b. İshâk b. Cafer b. Vehb (ö. 292/905), **el-Buldân**, nşr. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 2001.

YA'KÛBÎ, İbn Vazıh Ahmed b. İshâk b. Cafer b. Vehb (ö. 292/905), **Târîhu'l-Ya'kûbî**, 2c., y.y., t.y.

YÂKÛT, Ebû Abdullah Şehâbeddin Yâkût b. Abdullah el-Hamevî (ö. 626/1229), **Mu'cemü'l-Buldân**, nşr. 7c., 2. bs., Dâru Sadr, 1995.

ZEBÎDÎ, Ebû'l-Feyz Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak el-Hüseynî (ö. 1205/1791), **Tâcü'l-Arüs min Cevâhirü'l-Kâmus**, thk. Komisyon, nşr. Dârü'l-Hidâye, y.y, t.y.

ZEHEBÎ, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kâymâz (ö. 748/1347), **Târîhu'l-İslâm ve Vefayatü'l-Meşâhir ve'l-E' lâm**, thk. Ömer Abdusselâm et-Tedmirî, nşr. Dârü'l-Küttâbü'l-Arabî, 52c., 2. bs., Beyrut, 1993.

ZERKİLÎ, Hayruddin b. Mahmüd b. Muhammer b. Ali (ö. 1396/1976), **el-E' lâm**, nşr. Dârü'l-İlm, 15. bs., 2002.

ZEVZENÎ, Ebû Abdullah Hüseyn b. Ahmed b. Hüseyn (ö. 486/1093), **Şerhu'l-Muallakâtu's-Seb'**, nşr., Dâru İhyâ, 1. bs., 1423/2002.

ZEYYÂT Ahmet Hasan, **Târîhu'l-Edebi'l-Arabî**, Dârü-l Ma' rife, Beyrut- Lübnan, 1996.

ZÜBEYRÎ, Ebû Abdullah, Musab b. Abdullah b. Musab b. Sâbit b. Abdullah b. Zübeyrî (ö. 236/850), **Nesebü Kureyş**, thk. Levi Provensâl, nşr. Dârü'l-Maârif, 3. bs., Kahire.

J. Spencer Trimingham, **Christianıty Among the Arabs in pre-Islâmîc Times**, London, longman, 1979, ISBN 0582780810.

N. K. Sıng, A. M. Khan, **Encylopaedia of the World Muslims: Tribes Castes and Communities**, Delhi, Global Vision Publishing House, 2002.

EKLER

Bazı isimler üzerinde ihtilaf olmakla beraber, Müzeyne kabilesinden olan sahabe tabloları aşağıda verilmiştir. Birinci tabloda Müzeyne kabilesinden sahabe olan hadis ravileri zikredilmiştir. Bu ravilerin bazılarından bir, bazılarından ise birden fazla hadis gelmiştir. İsmi geçen Müzeyneli sahabeler içinde hadis ravilerinin çokluğu dikkat çekmektedir. İkinci tabloda çeşitli görevlerde bulunmuş Müzeyneli sahabeler zikredilmiştir. Üçüncü tabloda ise bazı Müzeyneli sahabe isimleri verilmiştir. Dördüncü tabloda Müzeyne kabilesinden olan kadın sahabelerinin isimlerinden bahsedilmiştir. Beşinci tabloda kabilenin meşhur şairlerinin isimleri zikredilmiştir. Son tabloda ise kabilenin şeceresi verilmiştir.

EK-1[375]

Hadis Ravileri	**Rivayet Ettiği Hadis Sayısı**
Ebcer el-Müzenî (Gâlib b. Ebcer)	1
Esîd el-Müzenî	1
el-Eğer b.Yesâr el-Müzenî	2
İyâs b. Hilâl el-Müzenî	1
İyâs b. Abdi Avf el-Müzenî	1
İyâs b. Muâviye el-Müzenî	1
Şible b. Huleyd el-Müzenî	2
Âmir b. Süheym el-Müzenî	1
Âmir b. Amr el-Müzenî	2
Âiz b. Amr el-Müzenî	3
Abdullah b. Amr b. Hilâl el-Müzenî	1
Sehl b. Kays el-Müzenî	1
Ubeyd b. Murâvih el-Müzenî	1
Abdullah b. Hilâl el-Müzenî	1

[375] Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 644-697.

Bedr b. Abdullah el-Müzenî	1
Abdurrahman b. Ebî Umeyre el-Müzenî	4
Abdurrahman el-Müzenî	1
Usâm el-Müzenî	1
Abdullah b. Yesâr el-Müzenî	1
Amr b. Süleymân el-Müzenî	1
Gâlib b. Ebcer el-Müzenî	1
Fedâle b. Hilâl el-Müzenî	1
Muhammed b. Ebî Umeyr el-Müzenî	2
Muâviye b. Süveyd b. Mukarrin el-Müzenî	1
Muâviye b. Mukarrin el-Müzenî	1
Nezîre el-Müzenî	1
Nu‘ mân b. Amr b. Mukarrin el-Müzenî	2
Ukayl b. Mukarrin el-Müzenî	1
Ebû Hâtim el-Müzenî	1
Ebû Hekîm el-Müzenî	1
Ebû'l-Âliye el-Müzenî	1
Ebû Atiyye el-Müzenî	1

Ebû'l-Ğâdiye el-Müzenî	2
Abdullah b. Sercise el-Müzenî	1
Ebû Humeyde el-Müzenî	1

Ek-2[376]

Adı	**Bulunduğu Görev**
Nuʽmân b. Mukarrin el-Müzenî	Nehâvend de komutan.
Bişr b. İsme el-Müzenî	Sıffîn Savaşında Hz. Ali ile beraber olmuştur.
Bişr b. el-Muhtefiz el-Müzenî	Hz. Ömer Süveyş'de görevlendirdi.
Bilâl b. Hâris el-Müzenî	Mekke'nin fethinde Müzeyne'nin sancaktarı.
Huzâî b. Abdunühm	Hz. Peygamber ganimetlerin başında görevlendirdi.[377]
Şureyh b. Damre el-Müzenî	Zekât memuru.
Dırâr b. Mukarrin el-Müzenî	Hire muhasarasında Hâlid b. Velid onu emir tayinetti.
Âsım b. en-Nekîr el-Müzenî	Bedir ve Uhud Gazveleri'nde bulundu.
Abdullah b. Anmete el-Müzenî	Mısır ve ikinci İskenderiye fetihinde bulundu.

[376] **a.e.,** C. I, s. 644-697,
[377] Belâzürî, **Ensâbü'l-Eşrâf**, C. XI, s. 334.

Abdurrahman b. Safvân	Hz. Ömer, Irak'a Müsenna'ya yardımcı olarak onu gönderdi.
Ebû Heydeme el-Müzenî	Hz. Peygamber düşmanın geçişini engellemek için bir vâdi'de görevlendirdi.
Süveyd b. Mukarrin el-Müzenî	Mürtedlere karşı savaşta Müzeyne'nin sancağını taşıdı. Yemen Tihâme'sinde görev almıştır.[378]
Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî	Rasûlullah (sav) seriyye'nin başı olarak Evtâs'a gönderdi.[379] Hz. Ömer de bazı işlerinde görevlendirdi. [380]
Abdullah b. Abdunühm	İsmi Abdülüzzâ idi. Hz. Peygamber Abdullah olarak değiştirdi. Tebük Gazvesine katıldı. Zü'l-Bicâdeyn lakabı ile anılırdı.
Abdullah b. Mukarrin	Hz. Ebû Bekir ile birlikte Zil-Kisse deki mürtedlere, Abs ve Zübyân oğullarına karşı savaştı. [381]
Nuʿaym b. Mukarrin el-Müzenî	Farslara karşı yapılan savaşlarda komutanlık yaptı.

[378] Taberî, **a.g.e.**, C. III, s. 248.
[379] İbn Habîb, **a.g.e.**, s. 124.
[380] Belâzürî, **a.g.e.,** C. XI, s. 334; İbn Hayyât, **Tabakât**, C. I, s. 354.
[381] İbn Hacer, **a.g.e.**, C. IV, s. 209.

Vehb b. Kâbus el-Müzenî	Uhud Gazvesi'nde bulundu.
Mâlik b. Nümeyle el-Müzenî	Bedir Gazvesi'nde bulundu.
Câbir b. Amr el-Müzenî	Hz. Ömer, Dicle ve Fırat bölgesinin haracını toplamakla görevlendirdi.[382]
el-Hâris b. Ukbe el-Müzenî	Uhud Gazvesi'nde bulundu.
Saîd b. Mukarrin el- Müzenî	Hz. Ebû Bekir döneminde Hâlid b. Velid Şam'a yöneldiğinde Irak'ın bir bölümüne onu emir tayin etti.383
Sinân b. Mahnef el-Müzenî	Nu῾mân b. Mukarrin Nehâvend'e gittiğinde onu kendi yerine görevli tayinetti.384
Abdullah Ebû Âsım el-Müzenî	Hâlid b. Velid'le birlikte Cüzeymoğulları Gazvesi'nde bulundu.
Amr b. Bilâl b. Hâris el-Müzenî	Huzeyfe b. Yaman onu el- Maheyn denen yerde görevlendirdi.
el-Muhtefir b. Evs	Horasanda Abdurrahman b. Semure'nin ordusunda bulundu.

382 Taberî, **a.g.e.**, C. IV, s. 23-139; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Târîh**, C. II, s. 472-475.
383 Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 654.
384 **a.e.,** C. I, s. 654.

el-Müzenî	
Ma῾kıl b. Yesâr el-Müzenî	Hz. Ömer onu Basra'da Ma῾kıl sulama kanalını açmak üzere görevlendirdi.
Nâşire el-Müzenî	Nubuvvet iddiasında bulunan Seccâh btn. Hâris'in öldürülmesinde yer aldı.
Nadr b. Beşîr b. Amr el-Müzenî	Mısır'ın Fethinde bulundu.
Ebû Esmâ el-Müzenî	Mekke'nin fethinde bulundu.

Ek-3: Kaynaklarda Adı Geçen Diğer Müzeyneli Sahabîler [385]

Adı	
el-Hâris b. Avf b. Ebî Hârise el-Müzenî	Cahiliye döneminde Müzeyne kabilesinin önde gelenlerinden ve meşhur savaşçılarından biridir. Bu dönemin meşhur uzun savaşlarında akıtılan kanların taşıyıcıları arasında zikredilir. İslâm'ın zuhuru esnasında Hâris b. Avf b. Ebî Hârise el-Müzenî'nin üzerinde onların kanları durmaktaydı. İslâm'ın gelmesiyle birlikte bağışlanmış ve kendisine had uygulanmamıştır.386

[385] **a.e.,** C. I, s. 644-697.
[386] **a.e.,** C. I, s. 652.

Sebîʿ b. Nas el-Müzenî	Allah Rasûlu kendisine hitaben "Kavmi bize yeterli olan adama Allah rahmet eylesin" dediği kişidir.387
Abdullah b. Zurre b. Âiz el-Müzenî	Hz. Peygamber Medine'de üçüncü bayram namazını onun evinde kılmıştır.388
Abdurrahman b. Mukarrin b. Âiz el-Müzenî	Adı Abdu Amr idi. Hz. Peygamber İsmini değiştirdi.
Ukayl b. Mukarrin el-Müzenî	Mukarrin kardeşlerden biri olarak anılır.
Amr b. en-Nuʿ mân el-Müzenî	
Ümeyr el-Müzenî	
Atâ el-Müzenî	
Muaviye b. Afîf el-Müzenî	
Muâviye b. Muâviye el-Müzenî	
Maʿ bed b. Huleyd el-	

387 Ebû Hayseme, **a.g.e.**, C. I, s. 65; İbn. Hacer, **İsâbe,** C. III, s. 28.
388 İbn Hacer, **a.g.e.**, C. IV, s. 67.

Müzenî	
Muğaffel b. Abdunühm el-Müzenî	
Cüneyd b. Semî' el-Müzenî	
Velîd b. Zufer el-Müzenî	
Abdullah b. Fedâle el-Müzenî	
Ebû Şuyeym el-Müzenî	
Ebû Hâşim b. Mes'ud el-Müzenî	

EK-4: Kadın Sahabîler[389]

Cüml (Cümeyle) bint. Yesâr el-Müzeniyye hakkında Bakara 232. ayet inmiştir.
Hessâne el-Müzeniyye; Asıl ismi Cessâme'dir. Hz. Peygamber ismini değiştirdi.
Süheyme bint. Umeyr el-Müzeniyye; Rukâne'nin bir talakla boşadığı ve sonrasında Hz. Peygabber'in ilk kez bir kadın hakkında hüküm verdiği ve Rukâne'ye geri gönderdiği kişidir.[390]

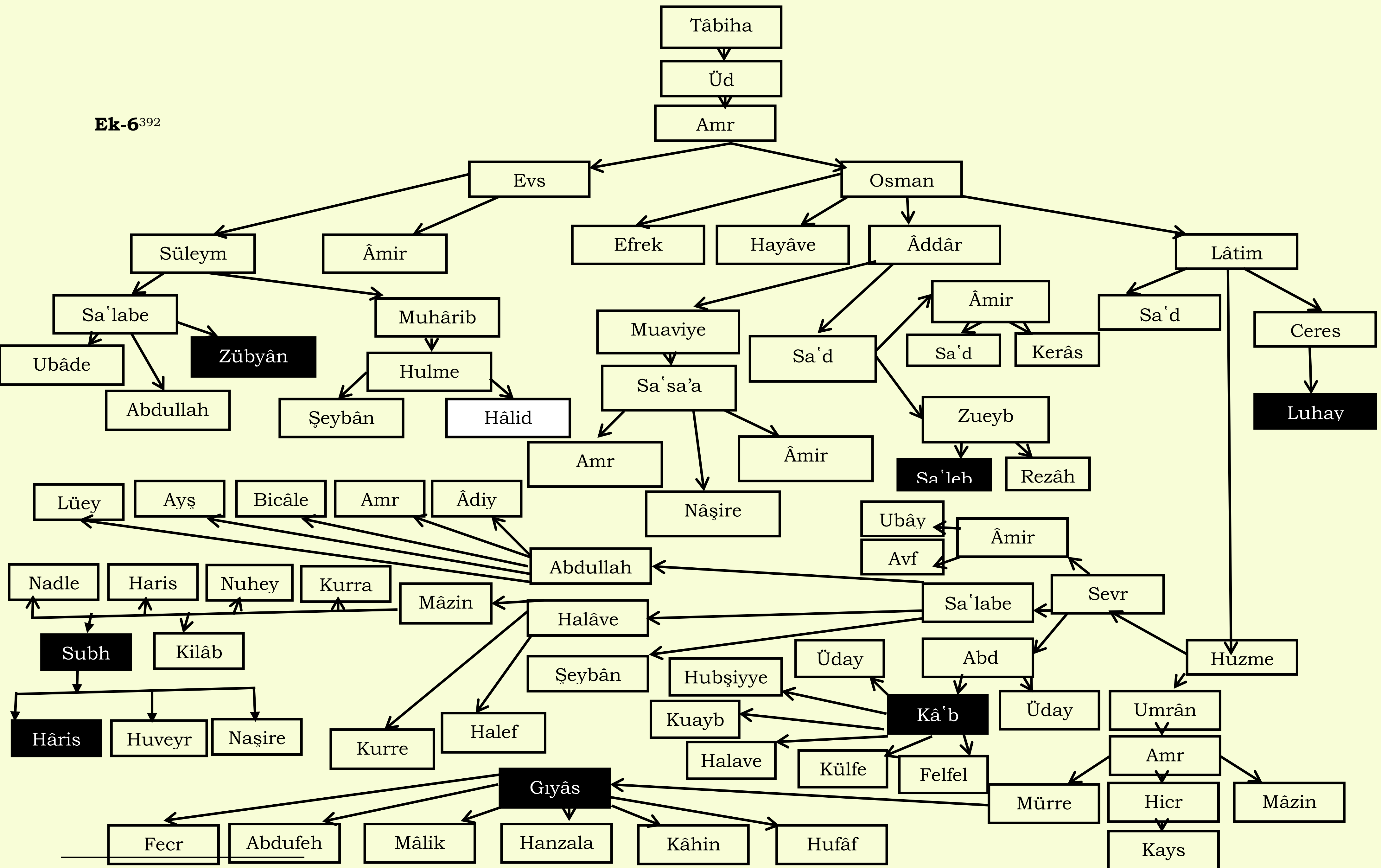
[389] Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 696-697.

Bintü Ebî'l-Kayn el-Müzeniyye; Müminlerin Annesi Safiyye bint. Huyey'nin dertleştiği kadındır.
Hamne bint. Evs el-Müzeniyye.

EK-5: Şairler[391]

Rabîa b. Riyâh (Ebî Sülmâ)
Züheyr b. Ebî Sülmâ
Kâ˒ b b. Züheyr
Hansâ bt. Züheyr
Ma˒ n b. Evs
Ertât b. Suheyye el-Müzenî
Buceyr b. Züheyr

390 Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, C. I, s. 250.
391 Muhammed Süleyman et-Tayyib, **a.g.e.**, C. I, s. 621-640.

[392] Belâzurî, **a.g.e.**, C. XI, s. 325-

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
SAMER